

STOWARZYSZENIE PRZYJACIÓŁ INTEGRACJI

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej

Niepełnosprawny - pełnoprawny obywatel Europy

Autorzy:
Ewa Wapiennik
Radosław Piotrowicz

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej
Warszawa 2002

Autorzy: Ewa Wapiennik, Radosław Piotrowicz
Konsultacja: Małgorzata Kiełducka, Renata Koźlicka
Koordynacja: Małgorzata Paszka
Współpraca: Irena Machlowiec
Opracowanie graficzne: Heritage

Redakcja: Elżbieta Nowicka
Korekta: Aleksandra Sobieraj

Copyright © by Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji
Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji, ul. Dzielna 1, 00-162 Warszawa

Autorzy dziękują Pani Profesor Annie Firkowskiej-Mankiewicz
za merytoryczne wsparcie przy pracy nad publikacją

Druk:
Drukarnia GS Sp. z o.o.

ISBN 83-89218-30-5

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	9
KILKA SŁÓW O UNII EUROPEJSKIEJ	12
Krótką powtórka z historii Unii	12
Instytucje Unii Europejskiej	13
Jak się nie zgubić w gąszczu unijnych przepisów	17
DEFINICJA NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ	19
Czy w Unii Europejskiej istnieje jedna definicja „niepełnosprawności”	19
Model medyczny a model społeczny	19
Próby ujednolicania terminologii	21
Czy w Unii Europejskiej funkcjonuje jeden system orzekania o niepełnosprawności	23
STRATEGIA UNII EUROPEJSKIEJ WOBEC NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI	25
Dlaczego mówi się o specjalnych prawach osób z niepełnosprawnością	26
Jakie organizacje międzynarodowe wywarły największy wpływ na politykę wobec niepełnosprawności w krajach Unii Europejskiej	27
Podstawowe założenia nowej strategii działań na rzecz osób z niepełnosprawnością w Unii Europejskiej	41
WALKA Z DYSKRYMINACJĄ	45
Co sądzą Europejczycy o integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem	47
W jaki sposób Unia Europejska przeciwdziała dyskryminacji osób z niepełnosprawnością w dziedzinie zatrudnienia	49
Polityka zatrudnienia osób z niepełnosprawnością w krajach Unii Europejskiej	53

TWORZENIE EUROPY BEZ BARIER	56
Jak Europejczycy oceniają dostępność otoczenia dla osób z niepełnosprawnością	57
Jakie działania podejmuje się w Unii Europejskiej, by poprawić dostęp do środków transportu dla osób z niepełnosprawnością	59
Jak to się robi w Holandii	61
PRZECIWDZIAŁANIE SPOŁECZNEMU WYKLUCZENIU	62
Czy niepełnosprawni Europejczycy są równie dobrze wykształceni jak inni obywatele	63
Szkoły specjalne czy ogólnodostępne	64
Bezpieczeństwo finansowe	66
Idea niezależnego życia	68
Idea niezależnego życia – jak to się robi w Danii	69
ROK 2003 – WIELKIE WYZWANIE	71
Cele Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością	72
Co to jest Deklaracja madrycka i co ją łączy z Europejskim Rokiem Osób z Niepełnosprawnością	74
Jakie wartości będą promowane w ciągu Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością	74
Jakie zadania stoją przed władzami publicznymi w trakcie Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością	76
ORGANIZACJE POZARZĄDOWE W UNII EUROPEJSKIEJ	79
Co kryje się pod nazwą „organizacja pozarządowa”	79
Rola organizacji pozarządowych w planowaniu polityki na rzecz osób z niepełnosprawnością – AGENDA 22	83
Ważniejsze europejskie organizacje pozarządowe działające na rzecz osób z niepełnosprawnością	90
Polskie organizacje pozarządowe działające na rzecz osób z niepełnosprawnością z europejskiej perspektywy	106
FINANSOWANIE DZIAŁAŃ UNII EUROPEJSKIEJ NA RZECZ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ	108
Co to są fundusze strukturalne	108
Rola Europejskiego Funduszu Socjalnego i innych funduszy strukturalnych w finansowaniu działań na rzecz osób z niepełnosprawnością	109
Co to są inicjatywy wspólnotowe	111
EQUAL	112
URBAN II	113

LEADER+	114
INTERREG III	115
Działania związane z niepełnosprawnością finansowane w ramach polityki strukturalnej UE	116
Jaką pomoc z Unii Europejskiej otrzymuje Polska	117
Z jakich funduszy przedakcesyjnych korzysta Polska	118
Program PHARE	118
Program ISPA	125
Program SAPARD	125
Co to są programy wspólnotowe	126
Wybrane programy wspólnotowe, z których mogą być finansowane działania na rzecz osób niepełnosprawnych	127
LEONARDO da VINCI II	127
MŁODZIEŻ	129
SOKRATES II	130
PROGRAM ZWALCZANIA WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO	130
PROGRAM ZWALCZANIA DYSKRYMINACJI	131
PROGRAM DZIAŁAŃ WSPIERAJĄCYCH ZATRUDNIENIE	132
PROGRAM PUBLIC HEALTH	132
eCONTENT	133
Jakimi zasadami kieruje się Unia Europejska udzielając pomocy strukturalnej	134
Jak korzystać z pomocy Unii Europejskiej	135
Jak napisać wniosek	137
Co wpływa na decyzję o zatwierdzeniu wniosku do finansowania	138
Na czym polega wdrażanie planowanych, współfinansowanych działań	139
 ZAMIAST ZAKOŃCZENIA	 141
PODSTAWOWE ŹRÓDŁA	148
ZAŁĄCZNIKI	153
Załącznik nr 1	153
Informator adresowy	153
Załącznik nr 2	163
Deklaracja madrycka	163
Załącznik nr 3	179
Decyzja Rady Unii Europejskiej z dnia 3 grudnia 2001 r. w sprawie Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością 2003 (2001/903/WE)	179

Nasz stosunek do osób niepełnosprawnych przez długie lata był w zasadzie albo obojętny, albo pełen współczucia. I zazwyczaj niewiele z tego wynikało. Spółdzielnie inwalidzkie wegetujące na skraju zainteresowań polityków, niskie renty, ludzie nie-sprawni ruchowo uwięzieni w domach, także ludzie starsi, którzy nie mogli się przemieszczać, bo samodzielne wejście do autobusu czy pociągu było niemożliwe.

Czy coś w tych sprawach się zmieniło w ostatniej dekadzie? Na pewno tak, jest trochę inaczej. Ale jest tak dużo zaszłości, tak wiele trzeba zmienić w mentalności ludzi – niepełnosprawnych, a nade wszystko zdrowych. Osiągnięcie celu, czyli pełnej integracji osób dotkniętych niepełnosprawnością ze społeczeństwem, wymaga i czasu, i dobrej woli, i – trzeba o tym wciąż mówić – pieniędzy.

Obecna cywilizacja, krąg wartości, w którym żyjemy, wymaga, by człowiek – niezależnie od swej kondycji psychofizycznej – mógł realizować własne zamiłowania, talenty, pożytkować swą wiedzę i umiejętności w szerokim społecznym kontekście. Nasze wzajemne relacje z ludźmi weryfikuje nasz stosunek do słabszych, dotkniętych ułomnościami czy schorzeniami. Jeśli zdrowym zabraknie serca, cierpliwości, łagodności, determinacji w ułatwianiu codzienności osobom niepełnosprawnym, to system fundamentów scalających społeczeństwo będzie zagrożony.

Międzyludzka wymiana dóbr, duchowych i fizycznych, ze względu na stan organizacji społeczeństwa odbywa się w granicach wytyczonych przez prawo oraz – i to chyba ważniejsze – na płaszczyźnie naszej wrażliwości, naszych zdolności i umiejętności wczucia się w sytuację drugiego człowieka.

Wejście Polski do rodziny krajów-członków Unii Europejskiej będzie zapewne swego rodzaju cezurą, wytyczającą granice wymagań dotyczących osób dotkniętych niepełnosprawnością w dziedzinie ustawodawstwa. Musimy włączyć do naszego prawa regulacje unijne w tej materii, musimy nowo przyjmowane prawo do tych wymagań dostosowywać. Trzeba będzie wygospodarowywać środki finansowe – z budżetu centralnego i z budżetów samorządów na eliminowanie wszelkiego rodzaju barier – społecznych, ekonomicznych, fizycznych, na jakie napotykają osoby z niepełnosprawnością. Mówiąc krótko: osobom niepełnosprawnym muszą przysługiwać pewne szczególne prawa, aby w takim samym stopniu mogły korzystać z praw przysługujących innym ludziom.

I właśnie te prawa zostały – z generalnego punktu widzenia – omówione w niniejszej publikacji, która została przygotowana przez Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji INTEGRACJA, we współpracy z Urzędem Komitetu Integracji Europejskiej.

Sekretarz
Komitetu Integracji Europejskiej

Warszawa, grudzień 2002 roku

DANUTA HÜBNER

Proces integracji Polski z Unią Europejską niesie ze sobą wiele zmian, także dotyczących osób niepełnosprawnych. W procesie tym pojawiają się wątpliwości oraz dyskusje na temat korzyści i kosztów dla kraju przystępującego. Co dla osób niepełnosprawnych oznacza wejście do Unii Europejskiej? W przypadku grupy społecznej, którą tworzą osoby niepełnosprawne w Polsce, konsekwencje wejścia do Unii Europejskiej są jednoznacznie pozytywne. To szansa na włączenie się do unijnych inicjatyw skierowanych do osób niepełnosprawnych i stopniowe zbliżanie do standardów Unii w dziedzinie opieki zdrowotnej, pracy, edukacji etc.

Decyzja o Europejskim Roku Osób Niepełnosprawnych 2003 (European Year of People with Disability), została podjęta przez Radę Unii Europejskiej, aby zwrócić uwagę społeczeństw na problemy niepełnosprawnych obywateli i zmobilizować działania na ich rzecz. Główne cele, które Unia Europejska stawia w związku z obchodami roku 2003, to podniesienie publicznej świadomości o prawach osób niepełnosprawnych, o pozytywnym wkładzie, jaki wnoszą one w życie swoich społeczeństw, a także o problemach, na które napotykają z powodu swej niepełnosprawności oraz różnorodnych form dyskryminacji, na jakie są one narażone.

Osoby niepełnosprawne oczekują i głęboko wierzą, iż rok 2003 stanie się niepowtarzalną okazją do podjęcia działań sprzyjających wyrównywaniu ich szans w polskim społeczeństwie. Inicjatyw, które skutecznie będą przełamywać lęk i strach w kontaktach z nimi, a także likwidować wszelkie przejawy dyskryminacji i nietolerancji wobec niepełnosprawności.

Przekazana Państwu publikacja ma przybliżyć politykę Unii Europejskiej, rozwiązania na rzecz niepełnosprawnych oraz zaprezentować przykłady praktyk.

Wierzę, iż lektura ta zachęci do wprowadzenia nowych rozwiązań w tym względzie na każdym szczeblu władzy, a także wzmocnienie idei społeczeństwa obywatelskiego wśród samych niepełnosprawnych i środowiska z nimi związanego.

Piotr Pawłowski

Prezes Zarządu Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji

reklama (do wmontowania w Drukarni)

WPROWADZENIE

Osoby z niepełnosprawnością stanowią około 10% społeczeństwa Unii Europejskiej, co oznacza, że we wszystkich krajach Wspólnoty żyje blisko 37 mln niepełnosprawnych Europejczyków. Po przyjęciu do UE nowych państw członkowskich liczba ta zwiększy się do 50 mln. Jeśli dodamy do tej liczby rodziny osób niepełnosprawnych, to okaże się, że działania podejmowane w Unii Europejskiej i jej krajach członkowskich na rzecz osób z niepełnosprawnością mają znaczenie dla ogromnej rzeszy ludzi. Zapoznanie się z polityką Wspólnoty prowadzoną w kwestii niepełnosprawności jest szczególnie ważne w okresie przygotowań Polski do członkostwa w Unii Europejskiej oraz w perspektywie przyszłorocznych obchodów Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością.

Opracowanie „Niepełnosprawny – pełnoprawny obywatel Europy” adresowane jest przede wszystkim do organizacji pozarządowych działających na rzecz osób z niepełnosprawnością, przedstawicieli samorządów lokalnych, pracowników socjalnych oraz do samych osób z niepełnosprawnością, ich rodzin i opiekunów, którzy chcieliby uzyskać informacje na temat polityki wobec niepełnosprawności prowadzonej w Unii Europejskiej.

Omówiono tu wiele zagadnień dotyczących niepełnosprawności: definiowanie niepełnosprawności w krajach

Wspólnoty, praw osób niepełnosprawnych, najważniejsze elementy strategii Unii Europejskiej wobec osób z niepełnosprawnością, takie jak walka z dyskryminacją, tworzenie Europy bez barier czy przeciwdziałanie społecznemu wykluczeniu, wraz z przykładami działań podejmowanymi w wybranych państwach członkowskich, obchody Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością.

W „pigułce” przypomniano najważniejsze informacje o historii i funkcjonowaniu Unii Europejskiej, jak również rolę, jaką w tworzeniu polityki wobec niepełnosprawnych w krajach Wspólnoty odgrywa działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych i Rady Europy. Jeden z rozdziałów poświęcono także roli organizacji pozarządowych, przedstawiając, między innymi, najważniejsze europejskie organizacje reprezentujące osoby niepełnosprawne.

Na szczególną uwagę zasługują w nim informacje dotyczące Agendy 22 – specjalnego instruktażu służącego planowaniu polityki na rzecz osób z niepełnosprawnością w społecznościach lokalnych. W opracowaniu zawarto również informacje o funduszach strukturalnych, inicjatywach i programach wspólnotowych Unii Europejskiej, w ramach których mogą być finansowane działania na rzecz tej grupy społecznej, i z których mogą lub już niedługo będą mogły korzystać także Polacy.

Ze względu na niewielką objętość opracowanie nie wyczerpuje wszystkich zagadnień związanych z problematyką niepełnosprawności w Unii Europejskiej. Zamieszczono w nim natomiast bogatą bazę adresową instytucji, organizacji, stron internetowych, dzięki czemu Czytelnicy mogą uzupełnić wiadomości o interesujących ich sprawach.

Cennym – jak sądzimy – uzupełnieniem publikacji jest również dołączenie do niej Decyzji Rady Unii Europejskiej z grudnia 2001 roku w sprawie Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością 2003 i Deklaracji madryckiej uchwalonej w marcu 2002 roku podczas Europejskiego Kongresu na rzecz Osób Niepełnosprawnych, w których to dokumentach przedstawiono nową wizję niepełnosprawności – zgodnie z nią osoby niepełnosprawne są niezależnymi obywatelami w pełni zintegrowanymi ze społecznością.

KILKA SŁÓW O UNII EUROPEJSKIEJ

Unia Europejska to polityczna i gospodarcza wspólnota zrzeszająca obecnie 15 demokratycznych krajów Europy.

Charakteryzuje ją oryginalny i złożony system instytucjonalny, który odróżnia UE od klasycznych organizacji międzynarodowych. Państwa członkowskie Unii, dążąc do osiągnięcia wspólnych celów, dobrowolnie przekazały pewne kompetencje niezależnym organom reprezentującym zarówno interesy państwowe, jak i interes wspólnotowy. Zasada solidarności zobowiązuje państwa członkowskie do lojalnej współpracy w ramach Wspólnoty, zmierzającej do osiągnięcia celów określonych w traktatach założycielskich. Państwa te zachowują jednak swoją suwerenność i są pełnoprawnymi podmiotami prawa międzynarodowego.

Krótką powtórka z historii Unii

Historia Unii Europejskiej sięga początku lat 50., kiedy 18 kwietnia 1951 roku w Paryżu sześć państw: Niemcy, Francja, Włochy, Holandia, Belgia i Luksemburg podpisało traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Węgla i Stali (EWWiS). Stał się on fundamentem, na którym zbudowano dzisiejszą Unię Europejską.

Po kilku latach, w 1957 roku, te same kraje podpisały w Rzymie dwa kolejne traktaty, na mocy których powstały Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG) i Europejska Wspólnota Energii Atomowej (Euratom). Stopniowo do Wspólnot Europejskich przystępowały nowe państwa członkowskie: **Dania, Irlandia, Wielka Brytania (1973 r.)** oraz **Grecja (1981 r.)**.

Następną ważną datą w historii integracji europejskiej był rok 1986, kiedy to w Luksemburgu podpisano Jednolity Akt Europejski, a do Wspólnot przystąpiły kolejne kraje – **Portugalia i Hiszpania**. W 1992 roku podpisano w Maastricht Traktat o Unii Europejskiej. W 1995 roku Unia przyjęła do swego grona kolejnych członków – **Austrię, Finlandię i Szwecję**. I od tej pory tworzy ją piętnaście państw.

Dla osób z niepełnosprawnością szczególne znaczenie miało podpisanie w 1997 roku Traktatu amsterdamskiego, na mocy którego do Traktatu ustanawiającego Unię Europejską wprowadzono zapis o zwalczaniu dyskryminacji z powodu niepełnosprawności. Kolejne rozszerzenie Unii i przyjęcie nowych państw członkowskich, w tym Polski, będzie możliwe na mocy Traktatu z Nicei, podpisanego na początku 2001 roku.

Instytucje Unii Europejskiej

Najwyższą „instytucją” w Unii Europejskiej jest Rada Europejska. Natomiast w procesy legislacyjne zaangażowane są przede wszystkim trzy wspólnotowe instytucje: Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska i Parlament Europejski.

Oprócz nich spośród wspólnotowych instytucji należy wymienić: Trybunał Sprawiedliwości, Trybunał Obrachunkowy oraz instytucje pomocnicze: Komitet Ekonomiczno-Społeczny i Komitet Regionów.

RADA EUROPEJSKA (European Council)

W skład Rady Europejskiej wchodzi szefowie państw lub rządów państw członkowskich. Każdemu z nich towarzyszy minister spraw zagranicznych danego państwa. Rada wytycza kierunki i ustala priorytety polityki Unii oraz rozstrzyga sporne kwestie, których nie rozwiązano na forum Rady Unii Europejskiej. Rada sprawuje strategiczne i polityczne kierownictwo nad Unią oraz podejmuje najistotniejsze decyzje polityczne. Siedzibą Rady jest Bruksela. Rada zbiera się co najmniej dwa razy do roku pod przewodnictwem szefa rządu kraju członkowskiego sprawującego przewodnictwo w Unii.

RADA UNII EUROPEJSKIEJ (Council of the European Union)

Nie należy jej mylić z Radą Europejską czy Radą Europy! Rada Unii Europejskiej jest **głównym organem decyzyjnym** Wspólnot Europejskich. Zawiera umowy międzynarodowe, uczestniczy w uchwalaniu budżetu, mianuje członków innych unijnych instytucji, uchwała akty prawne: rozporządzenia, dyrektywy, decyzje; podejmuje uchwały jednomyślnie lub kwalifikowaną czy zwykłą większością głosów, w zależności od rangi podejmowanego tematu. Powszechnie uważa się także, że Rada Unii Europejskiej jest straż-

nikiem suwerenności poszczególnych państw członkowskich w dziedzinach, w których przy podejmowaniu decyzji obowiązuje zasada jednomyślności. W skład Rady wchodzi przedstawiciele państw członkowskich na poziomie ministerialnym, tj. ministrowie spraw zagranicznych bądź ministrowie resortowi. Rada nie jest instytucją obradującą stale, może się zbierać w różnym składzie. W praktyce oznacza to, że jest tyle Rad, ile spotkań ministrów w dziedzinach określonych przez traktaty, np. w sprawach gospodarki i finansów, sprawach społecznych, edukacji itd. Główną siedzibą Rady Unii Europejskiej jest Bruksela. W kwietniu, czerwcu i październiku spotkania ministrów odbywają się w Luksemburgu.

KOMISJA EUROPEJSKA (European Commission)

Komisja Europejska jest **głównym organem wykonawczym Wspólnot Europejskich**, ale jej kompetencje i realizowane zadania wykraczają poza funkcje czysto wykonawcze. Do jej kompetencji należą: **prawo inicjatywy ustawodawczej, prawo do wydawania aktów prawnych, zarządzanie budżetem Unii i funduszami strukturalnymi**. Komisja nazywana bywa „strażnikiem traktatów” i jako taka czuwa nad wypełnieniem rozporządzeń i dyrektyw Rady, a w kwestiach spornych może się odwoływać do Trybunału Sprawiedliwości. Komisja Europejska jest instytucją ponadnarodową, reprezentuje interes wspólnotowy i nie może podlegać wpływowi żadnego z państw. Od członków Komisji wymaga się całkowitej niezależności, a rządy państw nie mogą udzielać im żadnych wskazówek czy instrukcji. Próba wywarcia presji na komisarza może być zaskarżona do Trybunału

Sprawiedliwości. Obecnie Komisja liczy 20 komisarzy, po jednym lub dwóch z każdego kraju członkowskiego, wybieranych na 5 lat. Siedzibą Komisji jest Bruksela.

PARLAMENT EUROPEJSKI (European Parliament)

Parlament Europejski, z siedzibą w Strasburgu, składa się z przedstawicieli krajów członkowskich wybieranych w wyborach powszechnych na 5 lat. Zasiada w nim obecnie 626 deputowanych. W przeciwieństwie do parlamentów narodowych nie ma on prawa do inicjatywy ustawodawczej, współpracuje natomiast z Radą Unii Europejskiej i Komisją Europejską przy ustanawianiu wspólnotowego prawa w ramach procedury współdecydowania. Zarówno Rada, jak i Komisja są zobowiązane do zasięgania opinii Parlamentu we wszystkich sprawach. Parlament odgrywa decydującą rolę w przyjmowaniu budżetu oraz kontroluje pracę Komisji Europejskiej i wybiera rzecznika praw obywatelskich. Prace Parlamentu prowadzone są też w Brukseli, gdzie odbywają się spotkania komitetów parlamentarnych, oraz w Luksemburgu, gdzie pracuje Sekretariat Generalny Parlamentu.

TRYBUNAŁ SPRAWIEDLIWOŚCI (Court of Justice)

Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich z siedzibą w Luksemburgu nie należy mylić z Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu działającym w ramach Rady Europy. Trybunał Sprawiedliwości dokonuje wykładni europejskiego prawa i interpretacji traktatów. Komisja Europejska może wystąpić do Trybunału z powództwem przeciwko danemu państwu członkowskiemu, które

nie wywiązuje się z przyjętych w traktatach zobowiązań. Przy Trybunale Sprawiedliwości działa także Sąd Pierwszej Instancji, który rozstrzyga kwestie o mniejszym znaczeniu, np. spory osób fizycznych i prawnych z instytucjami Wspólnoty czy przedsiębiorstw z Komisją Europejską.

Najważniejsze instytucje Unii Europejskiej to: Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Trybunał Sprawiedliwości, Trybunał Obrachunkowy oraz instytucje pomocnicze: Komitet Ekonomiczno-Społeczny, Komitet Regionów.

Jak się nie zgubić w gąszczu unijnych przepisów

Prawo Unii Europejskiej ma dosyć złożoną strukturę. Warto o tym pamiętać, czytając unijne dokumenty dotyczące osób z niepełnosprawnością. Niektóre z nich są obowiązujące dla państw członkowskich, inne stanowią tylko swego rodzaju zalecenie, które jest wypełniane na zasadzie umowy dżentelmeńskiej. Większość dokumentów odnoszących się do osób z niepełnosprawnością należy właśnie do tej drugiej grupy.

Na prawo UE składają się: tzw. **prawo pierwotne**, czyli wszystkie traktaty ustanawiające Wspólnotę i traktaty o przystąpieniu do Unii Europejskiej, oraz tzw. **prawo instytucjonalne (wtórne)**, które tworzą rozporządzenia, dyrektywy, decyzje przyjęte przez Parlament Europejski, Radę Unii Europejskiej oraz Komisję Europejską. Rozporządzenia mają zasięg ogólny, obowiązują w całości i mają zastosowanie bezpośrednio do wszystkich państw członkowskich. Decyzje obowiązują w całości tych, do których są

skierowane. Dyrektywy natomiast zobowiązują państwa członkowskie do realizacji przyjętego wspólnie celu, pozostawiając im swobodę w zakresie wyboru form i metod oraz wiążą jedynie te państwa, do których są skierowane. **W hierarchii prawa Wspólnoty prawo pierwotne ma wyższą rangę niż prawo wtórne.** Prawo wspólnotowe ma także pierwszeństwo w stosunku do systemów prawnych państw członkowskich. Instytucje Wspólnoty wydają również różnego rodzaju zalecenia i opinie, które nie mają mocy wiążącej prawnie. Ponadto istnieje wiele innych aktów, do których należą np.:

- komunikaty, tzw. zielone księgi, konkluzje, opinie, rezolucje Parlamentu Europejskiego, które są dokumentami o charakterze roboczym,
- deklaracje,
- rezolucje Rady Unii Europejskiej, komunikaty interpretacyjne lub obwieszczenia Komisji Europejskiej, które są dokumentami pokazującymi kierunek prac Unii Europejskiej lub sposób postępowania Komisji.

Więcej informacji o Unii Europejskiej można znaleźć na stronach internetowych:

Oficjalny serwis internetowy Komisji Europejskiej

<http://www.europa.eu.int>

Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce

<http://www.europa.delpol.pl>

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej

<http://www.ukie.gov.pl>

DEFINICJA NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI W KRAJACH UNII EUROPEJSKIEJ

Czy w Unii Europejskiej istnieje jedna definicja „niepełnosprawności”

W krajach Unii Europejskiej nie ma jednej definicji „niepełnosprawności”; często nawet w jednym kraju używa się kilku różnych. Każdy kraj Unii ma również własny system orzekania o niepełnosprawności.

Nie ma jednej uniwersalnej definicji „niepełnosprawności” używanej przez wszystkie kraje członkowskie Unii Europejskiej. Dlatego osoba, która w jednym z państw członkowskich uznawana jest za osobę z niepełnosprawnością, w innym kraju mogłaby nie otrzymać prawnego statusu osoby niepełnosprawnej. Ponadto w wielu krajach Unii funkcjonuje kilka definicji „niepełnosprawności” używanych do różnych celów, np. rehabilitacji społecznej, rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia, opieki medycznej, edukacji.

Model medyczny a model społeczny

Niepełnosprawność nie jest już rozumiana tylko jako skutek choroby czy urazu. Jest ona przede wszystkim rezultatem barier, na jakie napotyka w społeczeństwie osoba z niepełnosprawnością.

W rozumieniu pojęcia niepełnosprawności mamy do czynienia z dwoma różnymi modelami: modelem medycznym (indywidualnym) i modelem społecznym.

Medyczny model niepełnosprawności traktuje problemy, na jakie napotykają osoby z niepełnosprawnością, jako bezpośrednią konsekwencję ich choroby czy uszkodzenia. Opiera się na założeniu, że niepełnosprawność jest osobistą tragedią danej osoby. Główne działania są tu więc ukierunkowane na usprawnianie i pomoc tej osobie w zaakceptowaniu jej ograniczeń. W modelu tym istotne są te czynniki, które sprzyjają jak najlepszemu przystosowaniu osoby z niepełnosprawnością do warunków, w jakich żyją inni ludzie. Kładzie on nacisk na motywację osoby do podejmowania wysiłku na rzecz wszelkiego rodzaju działań usprawniających, dzięki którym osoba ta mogłaby funkcjonować społecznie w sposób zgodny z panującymi normami. U podstaw tego modelu leży w praktyce wiele przekonań i poglądów wskazujących na to, co jest właściwe, a co niewłaściwe dla osoby z niepełnosprawnością. Niepełnosprawność w tym ujęciu postrzegana jest jako okrutne doświadczenie, przydarzające się dramatycznie doświadczonym jednostkom, a w najbardziej skrajnej formie czyni osobę z niepełnosprawnością odpowiedzialną za swoje życiowe problemy.

W modelu społecznym niepełnosprawność powstaje wskutek ograniczeń doświadczanych przez osoby nią dotknięte, takich jak indywidualne uprzedzenia, utrudniony dostęp do budownictwa użyteczności publicznej, niedostosowany system transportu, segregacyjna edukacja, rozwiązania na rynku pracy wyłączające z niego osoby niepełnosprawne. W modelu tym następuje zmiana w rozumieniu

przyczyn niepełnosprawności: nie szuka się jej w jednostce, lecz wskazuje na ograniczające środowisko i bariery społeczne, ekonomiczne i fizyczne. Dyskryminacja nie jest problemem wynikającym z ograniczeń ludzi z niepełnosprawnością, lecz z postaw i nastawienia otoczenia. Szczególnie ostro jest to widoczne w odniesieniu do osób, które z klinicznego punktu widzenia nie są niepełnosprawne, a ich możliwości fizyczne i psychiczne nie są ograniczone, jednak ze względu na np. zniekształcenie twarzy na skutek oparzenia są traktowane tak, jak gdyby były niepełnosprawne i poddawane wielu ograniczeniom. Do zadań społeczeństwa należy eliminowanie, zmniejszanie lub kompensowanie barier, tak aby każdej osobie umożliwić korzystanie z dóbr publicznych, jednocześnie respektując jej prawa i przywileje.

Próby ujednolicania terminologii

W porządkowaniu terminów związanych z niepełnosprawnością najważniejszą rolę odgrywa Światowa Organizacja Zdrowia. Od dłuższego czasu trwają również starania, by stworzyć jedną definicję „niepełnosprawności”.

Od dłuższego czasu trwają starania, by stworzyć jedną otwartą definicję „niepełnosprawności”, która ujmowałaby to pojęcie wystarczająco szeroko i mogłaby być stosowana globalnie, a jednocześnie zawierałaby opis kontekstu społecznego tego zjawiska. Definicja ta pozwoliłaby w sposób wyraźny i jednoznaczny określić, kogo należy uznać za osobę niepełnosprawną i kto podlega przepisom prawnym dotyczącym tej grupy. Prace nad stworzeniem jednolitej defini-

cji „niepełnosprawności” prowadzone są w Unii Europejskiej. Jednak najważniejszą rolę w porządkowaniu i ujednoczeniu terminologii związanej z niepełnosprawnością odgrywa Światowa Organizacja Zdrowia (WHO). W 1980 roku powstała „Międzynarodowa klasyfikacja uszkodzeń, niepełnosprawności i upośledzeń” (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps, ICIDH), w której WHO zdefiniowała niepełnosprawność jako „wszelkie ograniczenia lub brak – wynikający z uszkodzenia – możliwości wykonywania czynności na poziomie uważanym za normalny dla człowieka”. Definicji WHO zarzucano, że „medykalizowała” problemy osób niepełnosprawnych i nie zawierała aspektów społecznych i kulturowych związanych z niepełnosprawnością. Przez wiele lat trwały więc prace nad nową klasyfikacją, która nawiązywałaby również do „Standardowych zasad wyrównywania szans osób niepełnosprawnych” przyjętych przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych. Prace te doprowadziły do powstania w 2001 roku „Międzynarodowej klasyfikacji funkcjonowania, niepełnosprawności i zdrowia”, zwanej w skrócie ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health). ICF odzwierciedla zmianę nastawienia społecznego w stosunku do niepełnosprawności, model medyczny został w niej uzupełniony modelem społecznym. W nowym podejściu zaproponowanym w klasyfikacji ICF używa się terminu „niepełnosprawność” (ang. *disability*) w celu oznaczenia „wielowymiarowego zjawiska wynikającego ze wzajemnych oddziaływań między ludźmi a ich fizycznym i społecznym otoczeniem”. Nie postrzega się tu niepełnosprawności jako zjawiska kategoryzującego ludzi, ale jako uniwersalne ludzkie doświadczenie, co pozwala dostrzec, że ludzie z niepełno-

sprawnością nie stanowią grupy mniejszościowej. Niepełnosprawność jest tu rozumiana nie tyle jako rezultat uszkodzenia czy stanu zdrowia, ale raczej jako wynik barier, na jakie osoba napotyka w środowisku.

WHO porusza także problem, jak najlepiej odnosić się do osób z niepełnosprawnością, i przyznaje, że wiele terminów używanych w klasyfikacji, mimo największych starań, może mieć charakter stygmatyzujący i etykietujący. W klasyfikacji podkreśla się, że z różnorodnych przyczyn część zainteresowanych osób woli, aby używać w stosunku do nich określenia „ludzie z niepełnosprawnością”, a część preferuje określenie „ludzie niepełnosprawni”. WHO nie opowiada się wyłącznie za jednym sposobem używania pewnych określeń, wyznając zasadę, że ludzie mają prawo być nazywani zgodnie z własnym wyborem.

Czy w Unii Europejskiej funkcjonuje jeden system orzekania o niepełnosprawności

Tak jak nie istnieje jedna definicja niepełnosprawności, tak również kraje członkowskie Unii w różny sposób rozwiązują problem orzekania o niepełnosprawności. Na przykład w Niemczech stopień niepełnosprawności danej osoby określa się według skali obniżenia sprawności funkcjonalnej organizmu, od 20% do 100%. Za „osobę niepełnosprawną ciężko poszkodowaną” uznaje się tam osobę, której obniżenie funkcjonalnej sprawności organizmu wynosi przynajmniej 50%, niezależnie od konsekwencji w sferze zawodowej. We Francji specjalne komisje działające na poziomie departamentów orzekają o trzech stopniach niepeł-

nosprawności: lekkim, umiarkowanym i znacznym. W Hiszpanii ocenia się zdolność do pracy osób z niepełnosprawnością i ustala stopień jej obniżenia. Do celów zatrudnienia za osobę niepełnosprawną uznaje się tam osobę, której zdolność do pracy została obniżona przynajmniej o 33%.

Osobom zainteresowanym problemami definiowania pojęcia niepełnosprawności polecamy stronę Światowej Organizacji Zdrowia:

www3.who.int/icf/

STRATEGIA UNII EUROPEJSKIEJ WOBEC NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

Za działania mające na celu przeciwdziałanie marginalizacji i dyskryminacji osób z niepełnosprawnością główną odpowiedzialność ponoszą społeczeństwa i reprezentujące je rządy państw członkowskich.

Główna odpowiedzialność za politykę wobec niepełnosprawności w Unii Europejskiej spoczywa na poszczególnych państwach członkowskich. W związku z tym każdy kraj UE prowadzi własną politykę społeczną i w różny sposób buduje systemy wsparcia na rzecz osób z niepełnosprawnością. Ma to związek z jedną z głównych zasad funkcjonowania Unii Europejskiej, zwaną zasadą subsydiarności (pomocniczości), zgodnie z którą to, co może być lepiej zrobione na poziomie krajowym, powinno być zrobione na poziomie krajowym. Jednak w ostatnich latach wzrosło zainteresowanie Unii problematyką niepełnosprawności i podejmowane są działania już nie tylko na poziomie krajowym, ale także na poziomie samej Unii. Nie oznacza to jednak, że Unia Europejska nie zajmowała się dotychczas problemami osób z niepełnosprawnością. Przykładem zainteresowania Wspólnoty potrzebami tych osób może być finansowanie z Europejskiego Funduszu Socjalnego projektów rehabilitacji za-

wodowej i zatrudnienia osób z niepełnosprawnością i tworzenie specjalnych programów (Horizon, Helios I, Helios II) finansujących działania w tym zakresie. Także polityka wobec niepełnosprawności prowadzona w niektórych krajach unijnych może być wzorem dla pozostałych państw świata.

Dlaczego mówi się o specjalnych prawach osób z niepełnosprawnością

Osoby z niepełnosprawnością mają te same prawa co inni obywatele, ale by mogły w pełni z nich korzystać muszą mieć pewne prawa szczególne.

Ostatnie dziesięciolecia przyniosły istotne zmiany w sposobie postrzegania osób z niepełnosprawnością. O prawach osób niepełnosprawnych zaczęto mówić w kontekście praw człowieka. Oznacza to, że osoby niepełnosprawne mają te same fundamentalne prawa co wszyscy inni obywatele. W rzeczywistości jednak napotykają one zbyt wiele przeszkód, by mogły w pełni z tych praw korzystać. Zagwarantowanie osobom z niepełnosprawnością praw człowieka wymaga zatem, z jednej strony, przeciwdziałania ich dyskryminacji, z drugiej zaś stworzenia mechanizmów wyrównywania szans i warunków korzystania z przysługujących im praw. Stąd osoby niepełnosprawne powinny korzystać z pewnych szczególnych praw, aby w takim samym stopniu mogły korzystać z praw przysługujących wszystkim obywatelom.

Wyrównywanie szans oznacza proces, dzięki któremu różne systemy i instytucje funkcjonujące w społeczeństwie i środowisku, takie jak usługi, różne formy działań, informacja i dokumentacja, są powszechnie dostępne wszystkim, zwłaszcza osobom niepełnosprawnym („Standardowe zasady wyrównywania szans osób niepełnosprawnych”, 1993).

Jakie organizacje międzynarodowe wywarły największy wpływ na politykę wobec niepełnosprawności w krajach Unii Europejskiej

Polityka wobec niepełnosprawności prowadzona przez poszczególne kraje Unii przez wiele lat była inspirowana przede wszystkim działaniami dwóch organizacji międzynarodowych: Rady Europy i Organizacji Narodów Zjednoczonych. Na ich osiągnięciach opiera się także Unia Europejska, tworząc obecną strategię działań na rzecz osób z niepełnosprawnością.

ORGANIZACJA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH

Organizacja Narodów Zjednoczonych wywarła ogromny wpływ na sposób prowadzenia polityki i działań na rzecz osób z niepełnosprawnością w krajach Unii Europejskiej. „Standardowe zasady wyrównywania szans osób niepełnosprawnych” uchwalone w 1993 roku do dziś są wzorem dla państw Wspólnoty i samej Unii Europejskiej.

Za najważniejszy instrument w ochronie praw i wolności człowieka uważana jest Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, przyjęta i proklamowana przez Zgromadzenie Narodów

Zjednoczonych 10 grudnia 1948 roku. Wywarła i wywiera ona ogromny wpływ na rozpowszechnianie i przestrzeganie praw człowieka na świecie, była inspiracją do tworzenia międzynarodowej ochrony praw człowieka. Jako **deklaracja nie jest dokumentem wiążącym prawnie (!)**, określa jedynie ogólnie pewne linie przewodnie, jest „wspólnym celem dla wszystkich ludów i narodów” (*Powszechna Deklaracja*, Preambuła). Deklaracja opiera się na zasadach: powszechności praw, równości wszystkich ludzi wobec prawa, korzystania z jednostkowej ochrony prawnej bez jakiegokolwiek dyskryminacji oraz na prawach indywidualnych, przysługujących poszczególnym ludziom, nie zaś zbiorowościom wyróżnionym na jakichkolwiek zasadach, dlatego jej przepisy nie odnoszą się w sposób szczególny do niepełnosprawności. Miała i ma ona jednak zawsze wielkie znaczenie dla promowania i ochrony praw osób z niepełnosprawnością, służąc jako punkt wyjścia do tworzenia wielu instrumentów prawnych przyjmowanych w celu ochrony praw tej grupy społecznej. Uchwalenie Deklaracji stało się impulsem do prowadzenia dalszych prac na rzecz pełnego zagwarantowania praw człowieka. 19 grudnia 1966 roku na forum Zgromadzenia Ogólnego Organizacji Narodów Zjednoczonych uchwalono międzynarodowe pakty praw człowieka. W celu oddzielenia praw politycznych i obywatelskich od ekonomicznych uchwalono dwa pakty, tj. **Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych**. Tworzą one **Kartę Praw Człowieka**, która jest rdzeniem systemu ochrony praw człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych¹. Mimo że, podobnie jak Dekla-

¹ Oba pakty zostały ratyfikowane przez Polskę w 1977 roku. Są one źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej. Ogłoszone w Dzienniku Ustaw, stanowią część krajowego porządku prawnego i mogą być stosowane bezpośrednio.

racja, paktów nie odnoszą się do problemu niepełnosprawności w sposób bezpośredni, to uznają potrzebę tworzenia warunków „zapewniających każdemu korzystanie z praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych oraz praw obywatelskich i politycznych” i gwarantują, że prawa wymienione w paktach będą realizowane w odniesieniu do wszystkich bez żadnej dyskryminacji ze względu na „rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, sytuację majątkową, urodzenie lub jakiegokolwiek inne okoliczności”.

Szczególne zainteresowanie Organizacji Narodów Zjednoczonych problemami osób z niepełnosprawnością przypada na ostatnie trzydzieści lat XX wieku. Wówczas to powstało wiele dokumentów adresowanych tylko i wyłącznie do osób z niepełnosprawnością. W 1971 roku Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęło „**Deklarację praw osób umysłowo upośledzonych**”, w której stwierdzono, że osoby umysłowo upośledzone mają nie tylko takie same prawa jak wszyscy ludzie, ale także pewne prawa szczególne związane z ich potrzebami w dziedzinie medycznej, edukacyjnej i społecznej. Cztery lata później, w 1975 roku, powstała „**Deklaracja praw osób niepełnosprawnych**”, która proklamowała równość praw obywatelskich i politycznych dla osób z niepełnosprawnością. W Deklaracji czytamy m.in.:

Osoby niepełnosprawne mają wrodzone prawo do poszanowania ich godności osoby ludzkiej. (...) Niezależnie od rodzaju czy stopnia niepełnosprawności, mają te same fundamentalne prawa co inni obywatele (...), co oznacza nade wszystko prawo do cieszenia się życiem na odpowiednim poziomie, tak normalnym i pełnym jak to tylko możliwe.

Kolejnym ważnym wydarzeniem było ogłoszenie przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych roku 1981 **Międzynarodowym Rokiem Osób Niepełnosprawnych**, a lat 1983–1992 **Dekadą Osób Niepełnosprawnych**. Na początku dekady, w 1983 roku, Zgromadzenie Ogólne przyjęło „**Światowy program działania na rzecz osób niepełnosprawnych**”, którego wątkiem przewodnim było wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych. Dekada Osób Niepełnosprawnych stanowiła ramy czasowe, w których rządy i organizacje miały wprowadzić w życie postanowienia programu.

Na zakończenie Dekady Osób Niepełnosprawnych Zgromadzenie Ogólne proklamowało **Międzynarodowy Dzień Osób Niepełnosprawnych** i wyznaczyło datę jego obchodów każdego roku na 3 grudnia. Zgromadzenie zaapelowało do państw członkowskich o organizowanie obchodów Dnia w celu pogłębienia integracji osób niepełnosprawnych z resztą społeczeństwa. W 1989 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło tzw. **Zasady tallińskie**, w których podkreślono ogromną rolę edukacji, szkolenia i zatrudniania osób z niepełnosprawnością w wyrównywaniu ich szans w społeczeństwie.

20 grudnia 1993 roku Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęło „**Standardowe zasady wyrównywania szans osób niepełnosprawnych**”. Zasady, podobnie jak wcześniejsze deklaracje, nie mają charakteru wiążącego i dla państw członkowskich ONZ stanowią jedynie zobowiązanie o charakterze politycznym i moralnym. Jednak przez wiele państw traktowane są jak normy zwyczajowe prawa międzynarodowego i są podstawą tworzenia nowego prawodawstwa oraz inspiracją dla programów działania na rzecz

osób z niepełnosprawnością w wielu krajach, w tym w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Sposób realizacji „Standardowych zasad wyrównywania szans osób niepełnosprawnych” przez państwa członkowskie ONZ jest nadzorowany przez specjalnego sprawozdawcę. „Standardowe zasady...” określają odpowiedzialność każdego kraju za osoby z niepełnosprawnością, wskazują na dziedziny, w których należy wdrażać w życie zmiany pozwalające im na pełne uczestnictwo w życiu społecznym i politycznym.

STANDARDOWE ZASADY WYRÓWNYWANIA SZANS OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Zasada 1. Kształtowanie świadomości

Państwa powinny podjąć działania w celu podniesienia poziomu świadomości społeczeństwa na temat osób niepełnosprawnych, ich praw, potrzeb, możliwości i udziału w życiu społecznym.

Zasada 2. Opieka medyczna

Państwa powinny zapewnić skuteczną pomoc medyczną osobom niepełnosprawnym.

Zasada 3. Rehabilitacja

Państwa powinny zapewnić usługi rehabilitacyjne osobom niepełnosprawnym, tak aby mogły one osiągać i utrzymywać optymalny poziom niezależności i funkcjonowania.

Zasada 4. Służby wspierające

Państwa powinny zagwarantować osobom niepełnosprawnym opiekę w pełnym zakresie służb wspierających, włącznie ze wszelkimi urządzeniami pomocniczymi, po to, by pomóc im w podnoszeniu poziomu niezależności w życiu codziennym oraz w egzekwowaniu przysługujących im praw.

Zasada 5. Dostępność

Państwa powinny zdawać sobie sprawę z ogromnego znaczenia problemu dostępności w procesie wyrównywania szans we wszystkich sferach życia społecznego. Wobec osób dotkniętych jakąkolwiek formą niepełnosprawności państwa powinny inicjować programy działania zmierzające do udostępnienia im środowiska fizycznego i wprowadzić rozwiązania ułatwiające dostęp do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej.

Zasada 6. Edukacja

Państwa powinny brać pod uwagę zasadę równych szans w zakresie edukacji podstawowej, średniej i wyższej, o charakterze integracyjnym, dla niepełnosprawnych dzieci, młodzieży i dorosłych. Państwa powinny zagwarantować, by kształcenie osób niepełnosprawnych stanowiło integralną część systemu oświaty.

Zasada 7. Zatrudnienie

Państwa powinny uznać zasadę, że należy wzmocnić pozycję osób niepełnosprawnych, tak aby zaczęły one egzekwować swoje prawa, zwłaszcza w dziedzinie zatrudnienia. Zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich powinny one mieć równe szanse wykonywania pożytecznego i satysfakcjonującego finansowo zajęcia na otwartym rynku pracy.

Zasada 8. Środki utrzymania i zabezpieczenie socjalne

Państwa są odpowiedzialne za bezpieczeństwo socjalne i zapewnienie środków utrzymania osobom niepełnosprawnym.

Zasada 9. Życie rodzinne i integralność osobista

Państwa powinny promować pełne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu rodzinnym. Powinny promować prawo do integralności osobistej i zagwarantować, by prawo nie dyskryminowało osób niepełnosprawnych ze względu na związki seksualne, małżeństwo i rodzicielstwo.

Zasada 10. Kultura

Państwa powinny zagwarantować osobom niepełnosprawnym integrację i możliwość uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych na równych prawach.

Zasada 11. Sport i rekreacja

Państwa podejmą działania, aby zapewnić osobom niepełnosprawnym równe możliwości uprawiania sportu i rekreacji.

Zasada 12. Religia

Państwa będą podejmować działania ułatwiające równoprawne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu religijnym ich społeczności.

Zasada 13. Informacja i badania naukowe

Państwa przyjmują główną odpowiedzialność za gromadzenie i rozpowszechnianie informacji na temat warunków życiowych osób niepełnosprawnych oraz promowanie badań naukowych dotyczących wszystkich aspektów ich życia, łącznie z analizowaniem przeszkód utrudniających im codzienne funkcjonowanie.

Zasada 14. Kreowanie polityki i planowanie

Państwa powinny zagwarantować, by problemy niepełnosprawności były uwzględniane w skali całego kraju w procesie kreowania polityki i planowania dotyczącego tych problemów.

Zasada 15. Tworzenie prawa

Państwa odpowiadają za tworzenie podstaw prawnych dla działań prowadzących do pełnego uczestnictwa i wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

Zasada 16. Polityka ekonomiczna

Państwa ponoszą odpowiedzialność finansową za krajowe programy i działania nakierowane na tworzenie równych szans osobom niepełnosprawnym.

Zasada 17. Koordynacja działań

Państwa są odpowiedzialne za ustanowienie i umacnianie pozycji krajowych komitetów koordynacyjnych lub innych podobnych organów, które służyłyby jako instancje ogniskujące na poziomie krajowym działania dotyczące problemów niepełnosprawności.

Zasada 18. Organizacje osób niepełnosprawnych

Państwa powinny określić prawo organizacji osób niepełnosprawnych do reprezentowania osób niepełnosprawnych na poziomach krajowym, regionalnym i lokalnym. Państwa powinny także uznać doradczą rolę organizacji osób niepełnosprawnych w kształtowaniu polityki społecznej w odniesieniu do tych osób.

Zasada 19. Szkolenie personelu

Państwa są odpowiedzialne za zapewnienie na wszystkich poziomach właściwego szkolenia personelu, zaangażowanego w planowanie i prowadzenie programów i usług dla osób niepełnosprawnych.

Zasada 20. Monitoring krajowy i ocena programów dotyczących niepełnosprawności w zakresie wdrażania niniejszych zasad

Państwa są odpowiedzialne za stałą kontrolę i ocenę wdrażania programów krajowych oraz służb i usług dotyczących wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

Zasada 21. Współpraca techniczna i gospodarcza

Obowiązkiem państw uprzemysłowionych i rozwijających się jest współpraca i podejmowanie działań na rzecz poprawy warunków życia osób niepełnosprawnych w krajach rozwijających się.

Zasada 22. Współpraca międzynarodowa

Państwa będą aktywnie uczestniczyć we współpracy międzynarodowej dotyczącej polityki wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

Pełny tekst „Standardowych zasad wyrównywania szans osób niepełnosprawnych” w polskiej wersji językowej jest dostępny m.in. na stronach internetowych Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej:

http://www.mpips.gov.pl/_osoby niepełnosprawne.php

MIĘDZYNARODOWA ORGANIZACJA PRACY

Międzynarodowa Organizacja Pracy (International Labour Organization, ILO) jest jedną z wyspecjalizowanych organizacji w systemie Organizacji Narodów Zjednoczonych zajmującą się problemami zatrudnienia. Jej funkcje i kompetencje mają charakter „branżowy” i dotyczą ustalania oraz przestrzegania minimalnych standardów ochronnych w dziedzinie zatrudnienia i pracy. Działania Międzynarodowej Organizacji Pracy, dotyczące osób z niepełnosprawnością, sprowadzają się do uchwalania konwencji i zaleceń mających na celu zmobilizowanie krajów członkowskich do podejmowania działań na rzecz tej grupy społecznej oraz kontroli przestrzegania przez państwa członkowskie uchwalonych konwencji. Konwencje Międzynarodowej Organizacji Pracy podlegają ratyfikacji przez państwa członkowskie². Państwa, które ratyfikowały konwencję, mają obowiązek składania corocznych sprawozdań o podjętych w celu jej wykonywania krokach. Zalecenia natomiast uchwalane są w sprawach, które nie wymagają jeszcze uregulowania w for-

² Polska, która jest członkiem Międzynarodowej Organizacji Pracy od momentu jej powstania, czyli od 1919 roku, ratyfikowała około 80 konwencji ILO, z czego wszystkie konwencje fundamentalne. Ratyfikowana i opublikowana w Dzienniku Ustaw konwencja stanowi w Polsce źródło prawa i jest stosowana bezpośrednio, chyba że jej stosowanie zależne jest od wydania ustawy.

mie konwencji, ale mogą być jej zapowiedzią. Zalecenia nie podlegają ratyfikacji, nie są zatem obowiązkowe dla przyjmującego je państwa.

Punktem zwrotnym w promowaniu przez Międzynarodową Organizację Pracy praw osób z niepełnosprawnością do pełnego uczestnictwa w zatrudnieniu było **Zalecenie nr 99 dotyczące rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych z 1955 roku**, o czym świadczy fakt, że wiele krajów na całym świecie właśnie na nim oparło swoje ustawodawstwo dotyczące rehabilitacji zawodowej. Zalecenie zakazuje dyskryminacji osób z niepełnosprawnością w zakresie zarobków i innych warunków zatrudnienia, jeśli ich praca jest równoważna z pracą osób pełnosprawnych. Przepisy w nim zawarte zostały uzupełnione w roku 1983 w **Konwencji nr 159 i Zaleceniu nr 168, które dotyczą rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia osób niepełnosprawnych**. Poszerzyły one koncepcję rehabilitacji zawodowej. Odpowiedzialność za rehabilitację powinien ponosić nie tylko rząd, ale również organizacje pozarządowe: organizacje pracodawców, związki zawodowe, organizacje zrzeszające osoby niepełnosprawne oraz samo środowisko, w którym żyje osoba z niepełnosprawnością. Nakreśliły one w ogólnym zarysie prawa osób z niepełnosprawnością do odpowiedniego szkolenia i zatrudnienia nie tylko w wyspecjalizowanych instytucjach i zakładach pracy chronionej, ale razem z osobami pełnosprawnymi na otwartym rynku pracy. Znalazł się tam także zapis, zgodnie z którym wszelkie specjalne środki ochrony czy pomocy przewidziane w celu wyrównywania szans osób niepełnosprawnych nie mogą być traktowane jako dyskryminacja pełnosprawnych pracowników. Oba do-

kumenty wezwały państwa członkowskie do zagwarantowania osobom niepełnosprawnym równego dostępu do szkoleń i zatrudnienia.

Więcej informacji:

Oficjalne strony internetowe Międzynarodowej Organizacji Pracy

<http://www.ilo.org/>

RADA EUROPY (Council of Europe)

Oprócz Organizacji Narodów Zjednoczonych znaczący wpływ na politykę wobec niepełnosprawności prowadzoną przez państwa Europy wywarła działalność Rady Europy, organizacji istniejącej od 1949 roku i zrzeszającej obecnie 44 kraje europejskie. Nie należy jej mylić z instytucjami Unii Europejskiej – Radą Europejską i Radą Unii Europejskiej. 4 listopada 1950 roku w Rzymie państwa członkowskie Rady Europy przyjęły **Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności**, traktowaną jako pierwszy krok „w celu zbiorowego zagwarantowania niektórych praw wymienionych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka”. Konwencja weszła w życie w 1953 roku, po ratyfikowaniu jej przez pierwszych dziesięć państw³. Jest to umowa międzynarodowa, na podstawie której państwa należące do Rady Europy zobowiązały się do poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Wprawdzie konwencja nie odnosi się jednoznacznie do problemu niepełnosprawności, zawiera jednak zakaz dyskryminacji w artykule 14, w którym podkreśla się, że korzystanie z praw i

³ Polska ratyfikowała Konwencję w 1993 roku.

wolności wymienionych w konwencji powinno być zapewnione „bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów jak: płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn”.

Dodatkowy Protokół nr 12 do tej konwencji, otwarty do podpisu przez państwa członkowskie Rady Europy w Rzymie 4 listopada 2000 roku, odnosi ten zakaz dyskryminacji do wszystkich praw przewidzianych w ustawodawstwie krajowym, a nie tylko do praw i wolności wymienionych w konwencji. Stanowi także, że nikt nie może być dyskryminowany przez władze publiczne. Należy jednak podkreślić, że w zmienionym artykule 14 konwencji wśród przyczyn dyskryminacji w dalszym ciągu nie wymieniono niepełnosprawności.

Istnieje specjalna procedura kontroli przestrzegania przez państwa zobowiązań wynikających z konwencji poprzez skargę do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu (nie należy mylić go z Trybunałem Sprawiedliwości w Luksemburgu, który jest instytucją Unii Europejskiej). Trybunał przyjmuje skargi od każdej osoby, organizacji pozarządowej lub grupy, która uważa, że stała się ofiarą naruszenia przez jedno z państw praw zagwarantowanych w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Przed wystąpieniem ze skargą do Trybunału należy wykorzystać wszystkie dostępne w kraju środki odwoławcze przewidziane przez prawo w sprawach, których dotyczy skarga. Prawo do skargi przysługuje także obywatelom Polski.

Jako uzupełnienie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka o prawa socjalne i ekonomiczne powstała **Europejska Karta Społeczna**, zwana inaczej Europejską Konwencją Społeczną. Została ona podpisana w 1961 roku, a weszła w życie w 1965 roku. Polska podpisała Europejską Kartę Społeczna, przystępując do Rady Europy w 1991 roku, a ratyfikowała w roku 1997, zobowiązując się do przestrzegania większości jej postanowień, w tym przepisów dotyczących osób z niepełnosprawnością⁴. Karta zawiera szczegółowo opracowany katalog praw socjalnych; w artykule 15 zapewnia osobom niepełnosprawnym fizycznie lub umysłowo z niepełnosprawnością „prawo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej”. Zobowiązuje on państwa do podjęcia koniecznych środków w celu zapewnienia osobom z niepełnosprawnością ułatwień w zakresie szkolenia i w podejmowaniu pracy – poprzez wyspecjalizowane służby pośrednictwa pracy, ułatwianie podejmowania pracy chronionej i zachęcanie pracodawców do zatrudniania tych osób. Artykuł 9 Karty zobowiązuje państwa do skutecznego wykonywania prawa do poradnictwa zawodowego, do zapewnienia lub popierania służb, które będą udzielać bezpłatnej pomocy „wszystkim osobom, w tym osobom niepełnosprawnym, w rozwiązywaniu problemów dotyczących wyboru zawodu i awansu zawodowego, uwzględniając indywidualne predyspozycje oraz związek tych predyspozycji z możliwościami zatrudnienia”.

⁴ W maju 1996 roku została sporządzona **Zrewidowana Europejska Karta Społeczna**, w której zmieniono brzmienie artykułu 15, a ponadto wprowadzono dodatkowy artykuł E w części V poświęcony niedyskryminacji. Polska nie ratyfikowała tego dokumentu.

Dokumentami Rady Europy adresowanymi bezpośrednio do osób z niepełnosprawnością są: **Rezolucja dotycząca spójnej polityki w sprawie rehabilitacji osób niepełnosprawnych z 1984 roku**, zastąpiona w 1992 roku **Zaleceniem w sprawie spójnej polityki wobec osób z niepełnosprawnością**. Zalecenie jest skierowane do członków Rady Europy. Określa ona w kompleksowy sposób ogólne zasady polityki wobec niepełnosprawności, która powinna być prowadzona przy współpracy z osobami z niepełnosprawnością i organizacjami działającymi na ich rzecz. Zalecenie dotyczy wszystkich najważniejszych sfer:

- profilaktyki i oświaty zdrowotnej,
- orzekania o niepełnosprawności i rehabilitacji medycznej,
- edukacji,
- poradnictwa i szkolenia zawodowego oraz zatrudnienia,
- integracji społecznej,
- ochrony socjalnej, ekonomicznej i prawnej,
- szkolenia osób zaangażowanych w proces rehabilitacji i społecznej integracji,
- dostępu do informacji,
- statystyki i badań naukowych.

Oprócz „Standardowych zasad wyrównywania szans osób niepełnosprawnych” Zalecenie nr R(92)6 Rady Europy jest niewątpliwie drugim dokumentem, który w największym stopniu wpłynął na politykę wobec niepełnosprawności prowadzoną w krajach Unii Europejskiej i w samej Unii.

Więcej informacji:

Biuro Informacji Rady Europy w Warszawie

al. Niepodległości 22

02-653 Warszawa

Tel: 845 20 84; 853 57 73

e-mail: info@radaeuropy.org.pl

<http://www.radaeuropy.org.pl>

Oficjalne strony internetowe Rady Europy

<http://www.coe.int>

Podstawowe założenia nowej strategii działań na rzecz osób z niepełnosprawnością w Unii Europejskiej

Celem polityki Unii Europejskiej wobec niepełnosprawności jest tworzenie społeczeństwa otwartego i dostępnego dla wszystkich.

Unia podejmuje działania, których celem jest wyrównywanie różnic w sytuacji osób z niepełnosprawnością w poszczególnych państwach członkowskich.

W ostatnich latach zdecydowanie wzrosło zainteresowanie Unii Europejskiej sprawami osób z niepełnosprawnością. Wspólnota zainicjowała wiele działań mających na celu prowadzenie spójnej polityki wobec osób z niepełnosprawnością i przewyżczanie regionalnych nierówności w tym względzie w poszczególnych krajach członkowskich. Pierwszym dokumentem, w którym Wspólnota Europejska przedstawiła ogólną strategię działań na rzecz osób z niepełnosprawnością, był **Komunikat Komisji Europejskiej z 1996 roku w sprawie równych szans osób niepełnosprawnych**

„Nowa strategia Wspólnoty Europejskiej w odniesieniu do osób niepełnosprawnych”⁵, wsparty po kilku miesiącach Uchwałą Rady⁶. Komunikat był zainspirowany przyjętymi trzy lata wcześniej przez Organizację Narodów Zjednoczonych „Standardowymi zasadami wyrównywania szans osób niepełnosprawnych”. Kamieniem milowym w polityce Unii wobec niepełnosprawności było podpisanie w 1997 roku Traktatu amsterdamskiego. Wraz z jego wejściem w życie w 1999 roku zwiększyła się możliwość ingerowania Unii w ustawodawstwo socjalne państw członkowskich i rozwijania europejskiej polityki socjalnej. Unia otrzymała np. jednoznaczne uprawnienia w zakresie zatrudnienia. Traktat amsterdamski był także pierwszym z traktatów, w którym Unia bezpośrednio wypowiedziała się w kwestii niepełnosprawności. Nałożono w nim obowiązek przeciwdziałania dyskryminacji osób z niepełnosprawnością. Artykuł 13 Traktatu z Amsterdamu (według numeracji wersji skonsolidowanej) stanowi:

Nie naruszając innych przepisów tego Traktatu w granicach uprawnień przekazanych Wspólnocie, Rada, działając zgodnie z propozycjami Komisji i po konsultacji z Parlamentem Europejskim, może podejmować stosowne działania, aby zwalczać dyskryminację z powodu płci, pochodzenia rasowego lub etnicznego, religii lub wyznania, niepełnosprawności, wieku lub orientacji seksualnej.

⁵ Communication of the Commission on equality of opportunity for people with disabilities. COM (96)406 final of 30 July 1996.

⁶ Resolution of the council and of the representatives of the governments of the member states meeting within the council of 20 December 1996 on equality of opportunity for people with disabilities.

Po podpisaniu Traktatu z Amsterdamu w 1999 roku znacznie zwiększył się zakres inicjatyw podejmowanych przez Unię w kierunku prowadzenia spójnej polityki na rzecz osób z niepełnosprawnością.

Głównym celem nowej strategii Unii Europejskiej wobec niepełnosprawności jest tworzenie społeczeństwa otwartego i dostępnego dla wszystkich. Opiera się ona na pojęciu prawa i poszanowaniu różnic indywidualnych. Strategia podkreśla potrzebę nowego podejścia do kwestii niepełnosprawności koncentrującego się na rozpoznaniu i usunięciu różnych barier, które utrudniają lub wręcz uniemożliwiają osobom z niepełnosprawnością osiągnięcie równych szans i uczestnictwo we wszystkich dziedzinach życia. Jej idea inspirowana jest przede wszystkim „Standardowymi zasadami wyrównywania szans osób niepełnosprawnych”. Strategia ta skupia się na trzech zagadnieniach:

- współpracy między Komisją Europejską a krajami członkowskimi,
- promowaniu pełnego uczestnictwa osób z niepełnosprawnością w społeczeństwie,
- upowszechnianiu problematyki niepełnosprawności we wszystkich unijnych inicjatywach.

W dalszym ciągu główna odpowiedzialność za prowadzenie działań na rzecz osób z niepełnosprawnością spoczywa na państwach członkowskich. Obecnie są one wspierane przez działania na poziomie Unii. Obejmują one przede wszystkim:

- wzmacnianie współpracy między krajami członkowskimi, m.in. dzięki pracy Grupy Wysokich Rangą Przed-

stawicieli Państw Członkowskich do spraw Niepełnosprawności,

- zbieranie i wymianę informacji, danych statystycznych i przykładów dobrej praktyki,
- uwrażliwianie na prawa i potrzeby osób z niepełnosprawnością,
- uwzględnianie kwestii niepełnosprawności we wszystkich pracach legislacyjnych Komisji Europejskiej.

W tworzeniu strategii istotny udział mają organizacje osób niepełnosprawnych i działające na rzecz osób z niepełnosprawnością. Zgodnie z 18 zasadą „Standardowych zasad wyrównywania szans osób niepełnosprawnych” są one włączane w planowanie, wdrażanie i ocenianie wszelkich działań dotyczących osób z niepełnosprawnością. Przykładem tego jest ścisła współpraca Komisji Europejskiej z Europejskim Forum Niepełnosprawności (European Disability Forum). W budżecie Unii przeznaczono także znaczne środki na organizacje pozarządowe działające na rzecz osób z niepełnosprawnością.

Komisja Europejska w coraz większym stopniu dąży również do upowszechnienia problematyki niepełnosprawności we wszystkich podejmowanych inicjatywach. Odchodzi od tworzenia struktur, programów i innych instrumentów tylko dla osób z niepełnosprawnością, natomiast próbuje rozwiązywać problemy tej grupy społecznej w głównych obszarach polityki prowadzonej przez Unię Europejską. Oznacza to, że wszystkie podejmowane przez Unię działania są oceniane także w kontekście interesów osób z niepełnosprawnością.

Strategia Unii Europejskiej wobec niepełnosprawności dotyczy wielu dziedzin. Do kluczowych problemów należą:

- walka z dyskryminacją,
- budowanie otwartego społeczeństwa i poprawa dostępu do szeroko rozumianego otoczenia,
- przeciwdziałanie społecznej marginalizacji.

Działania podejmowane są we wszystkich ważnych sferach życia: zatrudnieniu, edukacji, zabezpieczeniu socjalnym, mieszkalnictwie, dostępie do dóbr, usług, informacji itp.

WALKA Z DISKRYMINACJĄ

Zwalczanie dyskryminacji osób z niepełnosprawnością jest jednym z głównych celów Unii Europejskiej.

Jedną z najważniejszych kwestii w polityce Unii Europejskiej wobec niepełnosprawności jest przeciwdziałanie dyskryminacji osób z niepełnosprawnością. W prawne podstawy do działań przeciwko dyskryminacji wyposażył Unię Traktat amsterdamski, na mocy którego do Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą (z Rzymu) został wprowadzony nowy artykuł 13 (według numeracji wersji skonsolidowanej). Unia użyła go jako nowej siły w zwalczaniu dyskryminacji osób z niepełnosprawnością. Trzeba pamiętać, że chociaż w Traktacie została ustanowiona zasada niedyskryminacji, to konieczne jest wprowadzenie przepisów, które spowodują, że nie będzie to jedynie martwy zapis. Pierwszym krokiem w tworzeniu wszechstronnego ustawodawstwa antydyskryminacyjnego w Unii Europejskiej, poza dotyczącym równości płci oraz równego traktowania osób bez względu na po-

chodzenie rasowe lub etniczne, jest Dyrektywa Rady Unii Europejskiej z 27 listopada 2000 roku w sprawie ustanowienia ogólnych ram dla równego traktowania w zatrudnieniu i wykonywaniu zawodu (2000/78/WE)⁷. Obecnie w Unii Europejskiej trwają prace nad nową dyrektywą, której celem będzie przeciwdziałanie dyskryminacji osób z niepełnosprawnością we wszystkich dziedzinach życia – edukacji, mieszkalnictwie, dostępie do dóbr i usług, informacji, transporcie itp. Komisja Europejska nieoficjalnie zapowiedziała powstanie takiej dyrektywy w ciągu kilku lat. Lata 2001–2006 to także ramy czasowe „Wspólnotowego programu działań w celu zwalczania dyskryminacji”⁸, ustanowionego decyzją Rady z 27 listopada 2000 roku. Ma on wspierać wszelkie inicjatywy mające na celu walkę z dyskryminacją, także z powodu niepełnosprawności. Również Polska planuje przystąpienie do programu w 2003 roku.

Niezależnie od działań podejmowanych na poziomie Unii Europejskiej, państwa członkowskie starają się tworzyć własne ustawodawstwa antydyskryminacyjne. Najlepiej znaną ustawą antydyskryminacyjną jest, wzorowana na prawie amerykańskim, kompleksowa ustawa o dyskryminacji z powodu niepełnosprawności (*Disability Discrimination Act, DDA*), przyjęta w 1995 roku w Wielkiej Brytanii, która odnosi się do różnych dziedzin życia osób niepełnosprawnych, w tym m.in. zatrudnienia, edukacji, transportu publicznego. W 2001 roku została tam przyjęta ustawa o specjalnych potrzebach eduka-

⁷ Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for equal treatment in employment and occupation.

⁸ Council Decision of November 2000 establishing a Community action programme to combat discrimination (2001 to 2006).

cyjnych i niepełnosprawności, która wprowadziła zmiany do ustawy DDA. W Irlandii obowiązuje ustawa z 1998 roku o równości w zatrudnieniu (*Employment Equality Act*) oraz ustawa o równym statusie (*Equal Status Act*) przyjęta w 2000 roku, która ma na celu promowanie równości między kobietami i mężczyznami oraz między innymi grupami osób, zapobieganie dyskryminacji; zawiera też zakaz stosowania wszelkiej dyskryminacji, szykan lub niewłaściwych zachowań w związku z różnymi działaniami, w tym z dostarczaniem różnych usług. W celu nadzorowania wdrażania postanowień tych dwóch ustaw utworzono w Irlandii dwa biura: Władzę do spraw Równości (*The Equality Authority*) oraz Biuro Dyrektora ds. Badań w zakresie Równości (*Office of the Director of Equality Investigations*).

Nieco mniej wszechstronne ustawy przyjęła także Szwecja i Niemcy, a w Holandii i Hiszpanii trwają obecnie prace legislacyjne.

Co sądzą Europejczycy o integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem⁹

Prawie wszyscy obywatele Unii Europejskiej opowiadają się za integracją osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem.

Prawie wszyscy uważają również, że należy przeznaczyć więcej pieniędzy na usuwanie barier fizycznych, które utrudniają życie osobom z niepełnosprawnością.

⁹ Prezentowane dane pochodzą z badań przeprowadzonych na początku 2001 roku w krajach Unii Europejskiej w ramach przygotowań do Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością na 16 000 obywateli (Eurobarometer 54.2).

Aż 97% mieszkańców Unii uważa, że należy coś zrobić dla lepszej integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem, a 93% opowiada się za przeznaczaniem na ten cel większych środków, szczególnie na usuwanie barier fizycznych. Większość Europejczyków (72%) uważa również, że dzieci z niepełnosprawnością powinny się uczyć w tych samych szkołach co ich pełnosprawni rówieśnicy. Najbardziej przychylni tej idei są Włosi, a nieco mniej Portugalczycy, Holendrzy, Grecy i Belgowie. Obywatele Unii w większości nie zgadzają się także z opinią, że osoby z niepełnosprawnością są mniej wydajne w pracy. Taki pogląd wyraża zdecydowana mniejszość Europejczyków (39%). W Unii Europejskiej niepopularna jest także idea segregacji. 76% Europejczyków nie zgadza się z poglądem, że osoby chore psychicznie powinny być izolowane od społeczeństwa. Szczególnie silny sprzeciw idea ta budzi w Austrii, Grecji, Holandii, Szwecji i Danii.

Większość Europejczyków uważa, że czuje się dobrze w obecności osoby z niepełnosprawnością.

Większość mieszkańców Unii Europejskiej (84%) twierdzi, że czuje się swobodnie w obecności osoby z niepełnosprawnością. Najlepiej pod tym względem wypadają Dania, Wielka Brytania, Szwecja, Hiszpania i Irlandia, a najgorzej Niemcy (przede wszystkim landy dawnej NRD) i Grecja. Obywatele Unii czuliby się dobrze w obecności sąsiada poruszającego się na wózku inwalidzkim (89%), kolegi z pracy (86%) czy szefa (80%). W nieco większe zakłopotanie mogłaby wprowadzić Europejczyków wizyta u lekarza poruszają-

cego się na wózku inwalidzkim, ale i to dla zdecydowanej większości (76%) nie stanowiłoby żadnego problemu.

Z drugiej strony ponad 40% Europejczyków sądzi, że „inni ludzie” nie czują się swobodnie w obecności osób z niepełnosprawnością. Najmniej opinia taka rozpowszechniona jest w Hiszpanii, Irlandii, Belgii, Portugalii, Finlandii, Luksemburgu, Szwecji i Wielkiej Brytanii, a najbardziej w Grecji.

W jaki sposób Unia Europejska przeciwdziała dyskryminacji osób z niepełnosprawnością w dziedzinie zatrudnienia

W Unii Europejskiej zakazana jest wszelka dyskryminacja osób z niepełnosprawnością w dziedzinie zatrudnienia.

Od 1997 roku, kiedy to przyjęto „Europejską strategię zatrudnienia”, kwestie niepełnosprawności stanowią także trwałe elementy w ogłaszanych corocznie przez Radę Wytycznych oraz w Narodowych Planach Działania (NAPs) na rzecz zatrudnienia przyjmowanych każdego roku przez poszczególne państwa członkowskie. W krajach Unii Europejskiej wskaźnik bezrobocia wśród osób z niepełnosprawnością jest wyższy niż wśród osób pełnosprawnych. Ostatnio prowadzone badania¹⁰ ujawniły, że podczas gdy 62% pełnosprawnych mieszkańców Unii Europejskiej pracuje, to zaledwie 24% osób ze znacznym stopniem niepełnosprawności jest aktywnych zawodowo.

¹⁰ „Disability and social participation in Europe”, Eurostat 2001.

Nowa Dyrektywa Rady w sprawie ustanowienia ogólnych ram równego traktowania w zatrudnieniu i wykonywaniu zawodu tworzy wielką możliwość zmiany tej sytuacji. Trzeba podkreślić, że dyrektywa nie wyposaża osób z niepełnosprawnością w żadne specjalne korzyści i nie jest jej intencją indywidualnie pomagać w otrzymaniu pracy tylko dlatego, że ktoś jest niepełnosprawny. Nadal obowiązuje zasada, że pracę powinna otrzymać osoba najlepiej wykwalifikowana. Wprowadzenie nowych przepisów ma natomiast zabezpieczać przed sytuacjami, kiedy ktoś nie znajduje pracy tylko dlatego, że jest niepełnosprawny, mimo że ma odpowiednie kwalifikacje.

Dyrektywa odnosi się do trzech rodzajów dyskryminacji: pośredniej, bezpośredniej i molestowania (szykanowania). O dyskryminacji bezpośredniej mówimy wtedy, gdy ktoś jest traktowany w sposób mniej korzystny tylko z powodu swej niepełnosprawności. Dyskryminacja pośrednia zdarza się wówczas, gdy pozornie neutralne postanowienie, kryterium czy praktyka mogłyby spowodować znalezienie się osoby mającej jakiś szczególny rodzaj niepełnosprawności w niekorzystnej sytuacji w porównaniu z innymi osobami. Natomiast molestowanie (szykanowanie), które jest w dyrektywie także rozumiane jako rodzaj dyskryminacji, oznacza każde niepożądane zachowanie, które w zamiarze lub w skutku narusza godność osoby, tworząc zastraszające, wrogie, poniżające, upokarzające lub obraźliwe otoczenie.

Państwa członkowskie są zobowiązane do przyjęcia przepisów dotyczących dyskryminacji we wszystkich związanych z zatrudnieniem obszarach:

- dostępie do zatrudnienia, w tym rekrutacji oraz pracy na własny rachunek,

- poradnictwie, szkoleniu i doskonaleniu zawodowym,
- warunkach pracy,
- awansie zawodowym,
- kwestiach zwolnień z pracy i wynagrodzeń,
- przynależności do organizacji.

Muszą być one adresowane zarówno do sektora publicznego, jak i prywatnego.

Dyrektywa wprowadza specjalną zasadę dowodową polegającą na tym, że ciężar dowodu należy nie do osób poszkodowanych, lecz do osoby dyskryminującej. To pracodawca musi dowieść, że nie stosuje dyskryminacji. Wymaga również, by droga sądowa była łatwa i skuteczna. Jednocześnie zobowiązuje kraje członkowskie do ustanowienia zasad sankcji za naruszenie krajowego prawa antydyskryminacyjnego. Sankcje te mogą obejmować np. wypłatę odszkodowania dla osoby, która padła ofiarą dyskryminacji. Muszą być skuteczne, proporcjonalne i zniechęcające.

Na mocy dyrektywy pracodawcy są zobowiązani przedsięwziąć odpowiednie środki, jeśli są potrzebne w poszczególnych przypadkach, by umożliwić osobie z niepełnosprawnością dostęp, uczestnictwo, rozwój w zatrudnieniu czy udział w szkoleniach, chyba że nakładałyby na pracodawcę niewspółmierne ciężary.

Oznacza to, że pracodawcy nie mogą odmówić zatrudnienia lub awansu osobie z niepełnosprawnością z tego powodu, że wymaga to przystosowania, np. stanowiska pracy. Typowe przystosowanie może zawierać np. wykonanie podjazdu, który umożliwia osobie poruszającej się na wózku inwalidzkim dostęp do budynku czy części budynku, zabezpiecze-

nie specjalnego nadzoru, szkolenia czy indywidualnego wsparcia. Co prawda pracodawcy nie muszą podejmować takich kroków, jeśli nakładałyby one na nich niewspółmierny ciężar, ale gdy koszt dostosowania jest wystarczająco rekompensowany środkami określonymi w krajowej polityce wobec niepełnosprawności np. poprzez dotacje wypłacane pracodawcom, ciężar ten nie powinien być uważany za niewspółmierny.

Państwa członkowskie są zobligowane zapewnić informację o podjętych przez nie krokach przy wprowadzaniu nowego prawa dla wszystkich zainteresowanych osób, np. pracodawców, pracowników itp., za pomocą „odpowiednich środków”. Według interpretacji Europejskiego Forum Niepełnosprawności (EDF) oznacza to zapewnienie informacji także w języku Braille’a, w łatwym języku dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, z użyciem dużej czcionki dla osób niedowidzących, na kasetach wideo czy w innych formach czytanych.

Dyrektywa daje krajom członkowskim 3 lata na wprowadzenie nowych przepisów, przy czym w zakresie dotyczącym niepełnosprawności aż 6 lat. Także Polska będzie musiała dostosować polskie ustawodawstwo do przepisów tej dyrektywy.

Dyrektywa Rady Unii Europejskiej z 27 listopada 2000 roku w sprawie ustanowienia ogólnych ram dla równego traktowania w dziedzinie zatrudnienia i wykonywaniu zawodu (2000/78/EC) została opublikowana w „Official Journal” L303/23 z 2 grudnia 2000 roku i jest dostępna w językach urzędowych Unii na stronach internetowych: www.europa.eu.int/eur-lex

Na stronach internetowych Europejskiego Forum Niepełnosprawności można zapoznać się z analizą dyrektywy przygotowaną przez Forum pt. „Analysis of the EU Directive On Equal Treatment in Employment and Occupation” oraz z komentarzem R. Whittle „The Framework Directive for equal treatment in employment and occupation: an analysis from a disability rights perspective” (obydwie w angielskiej wersji językowej):

www.edf-feph.org/en/policy/nondisc/nond_pol.htm

Polityka zatrudnienia osób z niepełnosprawnością w krajach Unii Europejskiej

W krajach Unii Europejskiej istnieją dwa systemy służące zwiększaniu możliwości podejmowania pracy przez osoby z niepełnosprawnością. W Danii, Finlandii, Portugalii, Szwecji i Wielkiej Brytanii systemy te oparte są na prawie do pracy i zakazie dyskryminacji osób z niepełnosprawnością. Wymagają one uznania przez społeczeństwo, a przede wszystkim przez pracodawców, prawa osób z niepełnosprawnością do pracy zawodowej i posiadania takich samych szans w zatrudnieniu, jakie mają osoby pełnosprawne. W Finlandii dyskryminacja z powodu niepełnosprawności zagrożona jest karą pieniężną lub karą więzienia do 6 miesięcy. W Wielkiej Brytanii za przejaw dyskryminacji w miejscu pracy uważa się m.in.: odmowę przyjęcia lub pominięcie oferty składanej przez osobę z niepełnosprawnością, oferowanie jej gorszych warunków pracy niż pracownikowi pełnosprawnemu, mimo że ma te same kwalifikacje, pomijanie niepełnospraw-

nego pracownika przy typowaniu na szkolenia, traktowanie w sposób upokarzający, zwalnianie bez uzasadnionej przyczyny. W krajach tych stosuje się także różne mechanizmy zachęt materialnych dla pracodawców. Są to najczęściej dotacje na pokrycie kosztów wynagrodzenia, przystosowanie stanowiska pracy czy zatrudnienie asystenta osobistego (zawodowego) pomagającego osobie z niepełnosprawnością w pełnej adaptacji zawodowej w nowym miejscu pracy. Na przykład w Szwecji pracodawcy zatrudniający osoby z niepełnosprawnością mogą otrzymać dofinansowanie do wynagrodzenia pracowników z niepełnosprawnością w okresie do czterech lat w wysokości 80%, a w przypadku pracowników ze znacznym stopniem niepełnosprawności dofinansowanie to może wynosić nawet 100%. Pracodawcy mogą również otrzymać dotację na adaptację zawodową zatrudnianego pracownika z orzeczoną niepełnosprawnością, która może być przeznaczona na przykład na przystosowanie stanowiska pracy czy zatrudnienie asystenta osobistego (zawodowego), np. lektora dla pracownika niewidomego czy tłumacza języka migowego. Pracownik z niepełnosprawnością może także liczyć na dofinansowanie kupna samochodu, jeśli jest on niezbędny w celach zawodowych.

W pozostałych krajach Wspólnoty istnieją systemy opierające się na interwencji państwa w rynek pracy poprzez prawne ustanowienie obligatoryjnych wskaźników zatrudnienia (tzw. system kwotowy). W systemie tym pracodawcy są ustawowo zobowiązani do zatrudnienia określonej liczby osób niepełnosprawnych w stosunku do ogólnej liczby swych pracowników, a jeśli nie spełniają tego wymogu, muszą opłacać składkę na specjalnie utworzony fundusz. Na

przykład we Francji wszystkie zakłady pracy zatrudniające przynajmniej 20 pracowników obowiązuje 6-procentowy wskaźnik zatrudnienia osób z orzeczoną niepełnosprawnością. Pracodawcy, którzy nie mają tego wymaganego wskaźnika, zobowiązani są do wpłat na specjalny fundusz, z którego finansowane są działania zmierzające do wspierania zatrudniania osób z niepełnosprawnością. W Grecji nie tylko istnieje obligatoryjny wskaźnik zatrudnienia, ale także niektóre zawody są zarezerwowane tylko dla osób z niepełnosprawnością, np. zawód telefonisty zarezerwowany jest dla osób niewidomych. W Irlandii i w Belgii obligatoryjne wskaźniki zatrudnienia dotyczą właściwie tylko sektora publicznego. We wszystkich krajach Wspólnoty, w których istnieje system kwotowy, pracodawcy zatrudniający osoby z niepełnosprawnością mogą także korzystać z różnych form finansowego wsparcia. Dotyczą one najczęściej dofinansowania do wynagrodzenia pracowników niepełnosprawnych czy ich ubezpieczenia, dotacji na przystosowanie stanowiska i miejsca pracy bądź pokrycie kosztów transportu niepełnosprawnego pracownika do pracy. W Holandii zakłady pracy zatrudniające więcej osób z niepełnosprawnością, niż wynika to z ustalonego wskaźnika, mają prawo do specjalnej premii.

Ponadto wszystkie państwa Unii Europejskiej stwarzają osobom z niepełnosprawnością, które nie mogą sprostać wymaganiom otwartego rynku pracy, możliwość zatrudnienia na szczególnych warunkach w tzw. środowisku chronionym.

TWORZENIE EUROPY BEZ BARIER

Jednym z głównych celów Unii Europejskiej jest usunięcie wszelkich barier, które utrudniają osobom z niepełnosprawnością pełne uczestnictwo w życiu społecznym. Oznacza to m.in. dostęp do środków komunikacji i budynków.

Osoby z niepełnosprawnością mają także takie samo prawo do informacji i korzystania z nowych technologii jak wszyscy inni.

Unia Europejska uznaje bariery środowiskowe za element bardziej utrudniający osobom z niepełnosprawnością uczestnictwo w życiu społecznym niż ich ograniczenia funkcjonalne. W 2000 roku Komisja Europejska przedstawiła komunikat „Ku Europie bez barier dla osób z niepełnosprawnością”¹¹, w którym przedstawiła strategię zmierzającą do likwidacji wszelkich barier, np. społecznych czy architektonicznych, utrudniających osobom z niepełnosprawnością pełne uczestnictwo w życiu społecznym i korzystanie z ich praw. Komunikat jest zobowiązaniem Komisji Europejskiej do wspierania wszelkich inicjatyw w całej Europie, które wnoszą wkład w poprawę dostępu do otoczenia dla osób z niepełnosprawnością.

Wspólnota oraz jej kraje członkowskie podjęły wiele działań, które powinny się przyczynić do poprawy dostępności do szeroko pojętego otoczenia dla osób z niepełnosprawnością. Dotyczą one nie tylko wszelkiego rodzaju środków transpor-

¹¹ Communication of 12 May 2000 from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions „Towards a Barrier Free Europe for People with Disabilities” COM(2000) 284 final.

tu (komunikacji autobusowej, kolejowej, morskiej, lotniczej) i znoszenia barier architektonicznych, ale także dostępu do informacji i nowych technologii. Postęp technologiczny, szczególnie zaawansowane technologie informatyczne i komunikacyjne, mogą stworzyć ogromne możliwości osobom z niepełnosprawnością, ale zarazem mogą oznaczać powstanie dodatkowych barier. Dlatego Unia Europejska stara się pamiętać o interesach osób z niepełnosprawnością we wszystkich swoich inicjatywach dotyczących dostępu do informacji i nowych technologii. Przykładem może być inicjatywa Wspólnoty „eEuropa – Społeczeństwo informacyjne dla wszystkich”¹², podjęta w czerwcu 2000 roku. Niektóre z działań tego projektu są związane z osobami z niepełnosprawnością, np. przedsięwzięcia poprawiające dostępność publicznych stron internetowych dla osób z niepełnosprawnością poprzez przyjęcie „Inicjatywy na rzecz przyjaznych stron *www*”¹³.

Jak Europejczycy oceniają dostępność otoczenia dla osób z niepełnosprawnością¹⁴

Europejczycy skłonni są sądzić, że dostępność otoczenia dla osób z niepełnosprawnością w ich krajach jest na bardzo niskim poziomie. Jednocześnie ponad połowa obywateli Unii zauważa znaczną poprawę w dostępie do otoczenia dla osób z niepełnosprawnością, która dokonała się w ciągu ostatnich dziesięciu lat.

¹² „eEurope – an Information Society for All”.

¹³ „Web Accessibility Initiative – WAI”.

¹⁴ Prezentowane dane pochodzą z badań przeprowadzonych na początku 2001 roku w krajach Unii Europejskiej w ramach przygotowań do Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością na 16 000 obywateli (Eurobarometer 54.2).

Większość obywateli Unii uważa, że dostęp osób z niepełnosprawnością do transportu publicznego, miejsca pracy, szkół, uczelni, restauracji, imprez sportowych itp. jest na bardzo niskim poziomie. Europejczycy sądzą, że największej trudności w dostępie do otoczenia mają osoby niewidome (76% respondentów), osoby niepełnosprawne ruchowo (71%) oraz osoby niesłyszące (54%). Do sytuacji takiej odnoszą się bardzo negatywnie. Najgorzej oceniają pod tym względem sytuację w swoim kraju Grecy i Francuzi, następnie Portugalczycy, Belgowie i Włosi. Najmniej krytyczni w ocenie dostępności otoczenia dla osób z niepełnosprawnością są mieszkańcy Szwecji. Warto jednak pamiętać, że Szwecja jest często wskazywana jako przykład państwa, które stworzyło najlepszy system ułatwień w dostępie do otoczenia dla osób z niepełnosprawnością. Większość Europejczyków (57%) sądzi również, że dostępność otoczenia dla osób z niepełnosprawnością została znacznie poprawiona w ciągu ostatnich dziesięciu lat. Najmniej zmian w tym zakresie zauważają mieszkańcy Grecji, a następnie Portugalii, Włoch i Francji. Natomiast obywatele Luksemburga, Wielkiej Brytanii, Austrii, Szwecji i Holandii, a szczególnie Finlandii oceniają te zmiany bardzo wysoko.

Większość Europejczyków sądzi, że największą odpowiedzialność za poprawę dostępu do otoczenia dla osób z niepełnosprawnością ponoszą władze lokalne.

Obywatele Unii Europejskiej pytani o instytucje, które powinny odpowiadać za poprawę dostępu do przestrzeni publicznej dla osób z niepełnosprawnością, najczęściej wskazują na władze lokalne (66%), dopiero potem wymieniają

rząd narodowy (55%), pracodawców (30%), organizacje pozarządowe (28%), a dopiero na piątym miejscu Unię Europejską (16%).

Jakie działania podejmuje się w Unii Europejskiej, by poprawić dostęp do środków transportu dla osób z niepełnosprawnością

Jednym z głównych zagadnień w polityce Unii Europejskiej i krajów członkowskich jest poprawa dostępności środków transportu dla osób z niepełnosprawnością. W 1993 roku Komisja Europejska przyjęła „Wspólnotowy program działań na rzecz dostępności środków transportu”¹⁵, którego celem było zwiększenie dostępu do środków komunikacji dla osób z ograniczoną sprawnością ruchową.

Działania podejmowane w tym zakresie dotyczą obecnie przede wszystkim dostępności komunikacji autobusowej, kolejowej, lotniczej i morskiej.

Osoby z niepełnosprawnością, która prowadzi do ograniczenia w poruszaniu się, mają prawo do otrzymania kart parkingowych. Pozwalają im one korzystać ze specjalnych miejsc parkingowych. Karty te są uznawane wzajemnie przez wszystkie kraje Unii Europejskiej.

W 1998 roku zostało przyjęte **Zalecenie Rady nr 98/376/EW z 4 czerwca 1998 roku w sprawie karty parkingowej dla**

¹⁵ Community Action Programme for Accessible Transport COM (1993) 433 final.

osób niepełnosprawnych¹⁶. Celem jego jest wprowadzenie uniwersalnej i wzajemnie uznawanej karty parkingowej dla osób z niepełnosprawnością, stworzonej na podstawie modelu przyjętego przez Unię, tak by posiadacze karty mogli korzystać ze specjalnych miejsc parkingowych we wszystkich państwach członkowskich. Wystandardyzowany model karty jest dostępny od 1 stycznia 2000 roku. Mimo że Rada wydała w tej sprawie tylko zalecenie, karty te są uznawane przez państwa członkowskie.

Wszystkie autobusy miejskie i autokary w krajach Unii Europejskiej muszą być w pełni dostępne dla osób z niepełnosprawnością.

Po długiej i wieloletniej batalii, w którą zaangażowane były europejskie organizacje działające na rzecz osób z niepełnosprawnością, 20 listopada 2001 roku przyjęta została dyrektywa dotycząca specjalnych warunków dla pojazdów używanych do przewozu pasażerów, które zawierają więcej niż osiem miejsc siedzących oprócz miejsca dla kierowcy¹⁷, zwana często dyrektywą „Autobusy i autokary” („Buses and Couches”).

Przyjęcie jej oznacza, że wszystkie autobusy w Unii Europejskiej będą musiały być w pełni dostępne dla osób z niepełnosprawnością. Z regulacji wprowadzonych na mocy

¹⁶ Council Recommendation of 4 June 1998 on a parking card for people with disabilities (98/376/EC).

¹⁷ Directive 2001/85/EC of the European Parliament and of the Council of 20 November 2001 relating to special provisions for vehicles used for the carriage of passengers comprising more than eight seats in addition to the driver's seat.

dyrektywy skorzystają nie tylko osoby z niepełnosprawnością, ale także osoby z czasowo ograniczoną możliwością poruszania się, np. osoby z dziećmi, ludzie starsi, osoby podróżujące z dużym bagażem. Dyrektywa gwarantuje m.in. dostęp do wszystkich nowych autobusów w obszarach miejskich osobom o ograniczonej możliwości poruszania się, w tym poruszającym się na wózkach inwalidzkich. Nakłada wymóg, by we wszystkich autobusach miejskich były zamontowane specjalne podjazdy lub podnośniki, wydzielone miejsca siedzące dla osób o ograniczonych możliwościach poruszania się, miejsce dla psa przewodnika oraz specjalne wyróżniki kolorystyczne dla osób niedowidzących.

Kraje członkowskie Unii Europejskiej mają czas do 13 sierpnia 2003 roku na przyjęcie i opublikowanie nowego prawa, a także wszelkich krajowych przepisów niezbędnych do jego wypełnienia. Po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej także nasz kraj będzie musiał dostosować przepisy do regulacji zawartych w tej dyrektywie.

Jak to się robi w Holandii

Najbardziej ambitny plan zmierzający do poprawy dostępności środków transportu dla osób z niepełnosprawnością przyjęto w Holandii. Holenderski Narodowy Plan Działania zakłada, że transport kolejowy i lokalny transport autobusowy muszą być w 100% dostępne dla osób z niepełnosprawnością (odpowiednio w 2010 i 2030 roku). Chodzi o wszystkie istotne elementy transportu: tabor kolejowy, dworce, perony, przystanki autobusowe, rozkłady jazdy,

kasy biletowe i automaty biletowe. Ponadto holenderska ustawa z 2000 roku dotycząca przewozu pasażerów zastrzeżę, że wszystkie kontrakty przyznawane przez władze na transport publiczny muszą zawierać zapisy dotyczące dostępności transportu dla osób z niepełnosprawnością.

Dyrektywa z 20 listopada 2001 roku dotycząca specjalnych warunków dla pojazdów używanych do przewozu pasażerów, które zawierają więcej niż osiem miejsc siedzących 2001/85/EC, została opublikowana w „Official Journal” L42 z 13 lutego 2002 roku i jest dostępna w językach urzędowych Unii na stronie internetowej: www.europa.eu.int/eur-lex

PRZECIWDZIAŁANIE SPOŁECZNEMU WYKLUCZENIU

Osoby z niepełnosprawnością są grupą szczególnie narażoną na społeczne wykluczenie i ubóstwo. Prowadzą do niego przede wszystkim:

- utrudniony dostęp,
- niski poziom zatrudnienia i wykształcenia,
- negatywne postawy społeczne,
- brak polityki ekonomicznej kompensującej dodatkowe koszty życia związane z niepełnosprawnością,
- niewystarczające wsparcie w edukacji,
- brak właściwych wyspecjalizowanych służb, co w rezultacie prowadzi do tego, że osoby z niepełnosprawnością muszą korzystać z instytucjonalnych form opieki, np. domów opieki społecznej.

Uznając ten fakt, Unia Europejska i kraje członkowskie włączyły osoby z niepełnosprawnością we wszelkie działania zmierzające do zwalczania społecznej marginalizacji. Na lata 2002–2006 przewidziano realizację „Wspólnotowego programu działania przeciwko społecznemu wykluczeniu”¹⁸ z budżetem około 75 mln euro, który ma przynieść lepsze zrozumienie tego zjawiska oraz wzmocnić współpracę, wymianę doświadczeń i dobrej praktyki. Od 2002 roku w programie uczestniczy także Polska.

Czy niepełnosprawni Europejczycy są równie dobrze wykształceni jak inni obywatele

W krajach Unii Europejskiej, podobnie jak we wszystkich krajach świata, osoby z niepełnosprawnością mają stosunkowo niższy poziom wykształcenia w porównaniu z osobami pełnosprawnymi. Kraje o wysokim wskaźniku osób niepełnosprawnych z wykształceniem zaledwie podstawowym to Francja, Włochy, Hiszpania i Wielka Brytania. W państwach Wspólnoty zdecydowanie mniej osób z niepełnosprawnością, w porównaniu z innymi grupami społeczeństwa, osiąga również wykształcenie wyższe. Najwięcej osób z niepełnosprawnością kończy swoją edukację na poziomie uniwersyteckim we Francji i Finlandii. Warto pamiętać, że niższy poziom wykształcenia tej grupy społecznej w porównaniu z innymi grupami społeczeństwa, wynika częściowo

¹⁸ Decision No 50/2002/EC of the European Parliament and of the Council of 7 December 2001 establishing a programme of Community action to encourage cooperation between Member States to combat social exclusion.

z tego, że osoby z pewnymi szczególnymi rodzajami niepełnosprawności mają trudności w uczeniu się (np. osoby z niepełnosprawnością intelektualną). Różnice te spowodowane są także tzw. efektem wieku. Najwięcej osób z niepełnosprawnością jest wśród ludzi starszych, a w tej grupie wiekowej jest z kolei najwyższy procent osób słabo wykształconych.

Szkoły specjalne czy ogólnodostępne

W Unii Europejskiej dzieci niepełnosprawne mają prawo do nauki razem ze swymi pełnosprawnymi rówieśnikami.

Na naukę dziecka w szkole specjalnej zawsze muszą wyrazić zgodę rodzice.

Szkoły specjalne powinny zapewniać tę samą jakość edukacji co szkoły ogólnodostępne.

W krajach Unii Europejskiej ważne jest włączenie dzieci z niepełnosprawnością w powszechny nurt edukacji. Osoby z niepełnosprawnością, które uczą się w szkołach ze swoimi pełnosprawnymi rówieśnikami, w większym stopniu rozwijają swoje społeczne i zawodowe umiejętności, potrzebne w codziennym życiu i na rynku pracy. Nauka w tej samej szkole jest nie tylko korzystna dla dzieci niepełnosprawnych, ale także dla ich pełnosprawnych kolegów. Pozwala im lepiej rozumieć, że osoby z niepełnosprawnością mają prawo do pełnego uczestnictwa i równości w społeczeństwie. Nie oznacza to, że w krajach Unii nie ma szkół specjalnych. Przeciętnie w państwach Wspólnoty tylko około

59% dzieci o specjalnych potrzebach uczy się w szkołach ogólnodostępnych, mimo że większość z nich mogłaby chodzić do zwykłych szkół przy uwzględnieniu odpowiedniego wsparcia. Na przykład w Belgii w ostatnich latach wzrosła liczba dzieci uczących się w placówkach szkolnictwa specjalnego. Jednak edukacja specjalna może być brana pod uwagę jako preferowana forma kształcenia tylko za zgodą rodziców dziecka, a szkoły specjalne powinny zapewniać taką samą jakość edukacji jak szkoły ogólnodostępne.

Wiele państw członkowskich podejmuje działania promujące edukację włączającą. Wielka Brytania poszerzyła prawo zakazujące dyskryminacji osób z niepełnosprawnością o edukację. W Holandii dostępna jest pewna kwota pieniędzy, w celu przystosowania szkoły na przyjęcie dziecka niepełnosprawnego. W Niemczech i w Grecji niepełnosprawni uczniowie chodzą do zwykłych szkół dla wszystkich, dzięki czemu mają możliwość rozwinąć swój największy potencjał. W zależności od stopnia i rodzaju niepełnosprawności otrzymują oni specjalne wsparcie pedagogiczne.

Państwa członkowskie zdają sobie również sprawę z tego, że osoby z niepełnosprawnością mają przeciętnie niższy poziom wykształcenia niż ludzie zdrowi, co zmniejsza ich szanse na podjęcie pracy. Nieproporcjonalnie wysoka, w porównaniu z innymi grupami społeczeństwa, liczba osób z niepełnosprawnością jest uważana za nie mającą kwalifikacji do szkolenia zawodowego z powodu niskiego poziomu wykształcenia. W związku z tym w niektórych krajach Unii wprowadza się specjalne mechanizmy wsparcia dla młodych osób w okresie między nauką a podjęciem pracy. W Finlandii młode osoby z niepełnosprawnością do 20 roku

życia mają możliwość pobierania zamiast renty inwalidzkiej zasiłku rehabilitacyjnego, tak by mogły korzystać ze szkolenia zawodowego. W Austrii tworzy się specjalne grupy wspierające zawodową integrację osób z niepełnosprawnością, które opuszczają szkoły.

Bezpieczeństwo finansowe

Kryteria przyznawania, struktura i zakres zasiłków z tytułu niepełnosprawności są bardzo różne w poszczególnych krajach Unii.

Wszystkie kraje Unii, z wyjątkiem Grecji, wprowadziły powszechne prawo do minimalnego dochodu gwarantowanego.

Wysoki poziom opieki socjalnej jest podstawowym problemem w zapewnieniu osobom z niepełnosprawnością godnego i odpowiedniego dochodu. Jednak rozwiązania zorientowane na dochód niekoniecznie wystarczą, aby zapewnić możliwie pełny udział w głównych dziedzinach życia społecznego. Nieaktywni zawodowo niepełnosprawni zdecydowanie wolą podjąć pracę, niż otrzymywać zasiłek. Dane brytyjskie wskazują, że choć 43% osób z niepełnosprawnością jest aktywnych zawodowo, to 51% zalicza się do kategorii nieaktywnych, mimo że 34% z nich chce pracować. Uważa się, że niektóre typy świadczeń dla osób z niepełnosprawnością mogą powodować bierność i zależność świadczeniobiorców.

W ostatnich latach w Unii Europejskiej obserwuje się wzrost liczby osób korzystających ze świadczeń z tytułu niepełnosprawności lub niezdolności do pracy. Szacuje się, że ma do nich dostęp prawie 94% osób ze znacznym stopniem

niepełnosprawności. Zasiłki z tytułu niepełnosprawności w krajach Unii w 1995 roku obejmowały średnio 8% wszystkich wydatków na pomoc socjalną (od 5,6% we Francji do 14,7% w Holandii). Są one porównywalne z wydatkami na zasiłki dla bezrobotnych. Jednak mimo wzrostu wydatków i przyjęcia przez wszystkie kraje Unii, z wyjątkiem Grecji, prawa do minimalnego dochodu gwarantowanego (*Guaranteed Minimum Income*), ostatnie badania¹⁹ pokazują, że w Unii Europejskiej zaledwie 5% badanych osób z niepełnosprawnością uważa swoje dochody za wystarczające na pokrycie ich potrzeb, natomiast pozostali oceniają, że jest to raczej trudne (17,5%), trudne (50%) lub bardzo trudne (27,5%).

Na potrzeby badań oszacowano, że gwarantowany miesięczny minimalny dochód w siedmiu badanych krajach Europy to 562 euro. Badane osoby pytano, ile według nich powinien wynosić minimalny dochód samotnie gospodarującej osoby z niepełnosprawnością, który pozwoliłby jej na zaspokojenie wszystkich podstawowych potrzeb. Okazało się, że najmniejsze różnice między średnim miesięcznym dochodem minimalnym a dochodem oczekiwanym są w krajach, które mają najbardziej zaawansowane systemy opieki socjalnej: w Szwecji (721 euro – aktualny i 800 euro – oczekiwany) i w Austrii (667 euro – aktualny i 800 euro – oczekiwany). Największe różnice natomiast odnotowano w Hiszpanii (244 euro – aktualny i 825 euro – oczekiwany) oraz we Włoszech (563 euro – aktualny i 1171 euro – oczekiwany).

Wiele osób z niepełnosprawnością jest nieaktywnych ekonomicznie i zależnych od otrzymywania zasiłków, czasami przez bardzo długi czas. W niektórych krajach liczba ta

¹⁹ *Disability and Social Exclusion in the European Union. Final study report.* (2002).

kich osób zwiększa się, np. w Holandii, co skłania władze do tworzenia alternatywy i podejmowania nowych działań, by zwiększyć ich zatrudnienie. Poszukuje się nowych rozwiązań, opartych przede wszystkim na aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnością i tworzeniu nowej polityki wobec osób z niepełnosprawnością na rynku pracy, która pozwoliłaby na większą aktywność zawodową tej grupy społecznej. Szwecja zaproponowała zmiany w obecnym systemie rent inwalidzkich. Zostają one zastąpione zasiłkami chorobowymi i włączone w system ubezpieczenia społecznego w miejsce systemu rent. Propozycja ta jest skierowana do młodych osób niepełnosprawnych w wieku poniżej 30 lat, by zachęcać ich do podejmowania działalności stosownie do ich możliwości bez ryzyka w zakresie ich bezpieczeństwa finansowego. W Finlandii natomiast wspiera się osoby z niepełnosprawnością w podejmowaniu pracy poprzez umożliwienie im zawieszenia renty na czas zatrudnienia osoby z niepełnosprawnością.

Idea niezależnego życia

„Niezależne życie” (*Independent Living*) nie oznacza, że osoby z niepełnosprawnością nie potrzebują wsparcia ze strony innych. Chcą one po prostu sprawować taką samą kontrolę nad swoim życiem i dokonywać takich samych wyborów każdego dnia jak osoby pełnosprawne. Powinno to być traktowane jako rzecz naturalna i oczywista.

W Unii Europejskiej w coraz większym stopniu uznaje się ideę niezależnego życia. Oznacza to, że w wielu krajach europejskich odchodzi się od zinstytucjonalizowanych form

opieki na rzecz działań, które pozwalają osobie z niepełnosprawnością, niezależnie od stopnia i rodzaju tej niepełnosprawności, na życie w warunkach domowych. Kilka krajów członkowskich Unii uznaje prawo osób z niepełnosprawnością do niezależnego życia. W Holandii „Projekt Dom i Opieka” lansuje innowacyjne połączenie mieszkalnictwa i świadczenia usług opiekuńczych umożliwiającym osobom z niepełnosprawnością żyć niezależnie tak długo jak to tylko możliwe. W Szwecji domy opieki i specjalne szpitale dla osób z niepełnosprawnością intelektualną zostały prawie całkowicie zlikwidowane i ponad 6000 osób przeniesło się do mieszkań chronionych lub własnych domów. W Wielkiej Brytanii przeznaczają się środki na poprawę warunków domowych osób z niepełnosprawnością, tak by mogły one dłużej zostać w społeczności lokalnej, a nie przenosić się do szpitali czy domów opieki

Idea niezależnego życia – jak to się robi w Danii

Proces likwidowania dużych instytucji opiekuńczych dla osób z niepełnosprawnością trwa w Danii od około 15 lat. W 1998 roku w Danii całkowicie zrezygnowano z koncepcji opieki sprawowanej przez duże instytucje na rzecz idei niezależnego życia. Sprawy te zostały przejęte przez Ministerstwo ds. Mieszkalnictwa i Urbanistyki i tylko niektóre zajmujące się tym służby wciąż podlegają Ministerstwu Spraw Społecznych. Wprowadzono wiele form wsparcia, dzięki którym osoby z niepełnosprawnością mogą mieszkać we własnych domach, np. opiekę domową czy wsparcie społeczno-edukacyjne, a także – szczególnie ważną dla idei niezależnego życia – instytucję osobistego asystenta.

W Danii większość osób z niepełnosprawnością żyje obecnie we własnych domach. Mogą to być samodzielne mieszkania lub domy, w których żyją oni samodzielnie lub ze swoją rodziną oraz mieszkania czy domy grupowe, w których żyje kilka osób z niepełnosprawnością. Osoby z niepełnosprawnością, które są niezdolne do samodzielnego życia, mieszkają w domach czy mieszkaniach, w których zapewniona jest pomoc i odpowiednie wsparcie osobiste. Domy grupowe zamieszkuje zazwyczaj 4–6 osób. Osoba z niepełnosprawnością ma w nich dla siebie przynajmniej jeden pokój z kuchnią i łazienką oraz do użytku inne pomieszczenia, które dzieli z pozostałymi mieszkańcami domu. Jedynie osoby z poważnymi zaburzeniami psychicznymi, które mogą stanowić niebezpieczeństwo dla siebie lub innych osób, są umieszczane w szpitalach psychiatrycznych.

Grupowe domy lub mieszkania prowadzą samorządy miejskie lub władze regionalne. Każdy region ma także specjalną komisję, w której osoby z niepełnosprawnością mogą składać wnioski dotyczące sposobu prowadzenia domu. Wszystkie osoby z niepełnosprawnością, niezależnie od tego gdzie mieszkają, mają prawo do pobierania świadczeń; nie muszą oddawać części swoich dochodów „instytucji”, płacą natomiast, jak wszyscy obywatele, za czynsz i swoje osobiste wydatki (jedzenie, ubrania). Nie płacą natomiast za pracę wspierającego ich asystenta. Coraz częściej stwarza się możliwość wyboru obsługi domu. Zazwyczaj władze prowadzące dom wybierają spośród starających się o pracę w nim trzy osoby z najlepszymi kwalifikacjami, a mieszkańcy wybierają z tej trójki osobę, która sprawia na nich najlepsze wrażenie.

ROK 2003 - WIELKIE WYZWANIE

Rok 2003 ogłoszono w UE Europejskim Rokiem Osób z Niepełnosprawnością. Ma on być początkiem zmian prowadzących do pełnego poszanowania ich praw we wszystkich dziedzinach życia.

3 grudnia 2001 roku Rada Unii Europejskiej ustanowiła rok 2003 Europejskim Rokiem Osób z Niepełnosprawnością. Jego obchody mają podkreślić dziesiątą rocznicę przyjęcia przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych „Standardowych zasad wyrównywania szans osób niepełnosprawnych”, które umożliwiły osiągnięcie znaczącego postępu w podejściu do zagadnienia niepełnosprawności, rozpatrywanego w kontekście praw człowieka.

Działania podjęte w ciągu tego roku mają zapoczątkować w Unii Europejskiej proces stopniowej likwidacji wszelkich barier, z którymi osoby z niepełnosprawnością borykają się we wszystkich dziedzinach życia, oraz stworzenie i rozwijanie takich form wsparcia, by pomogły im w pełni korzystać z wszystkich przynależnych praw. Podejmowane będą również wysiłki na rzecz upowszechnienia kwestii niepełnosprawności we wszystkich inicjatywach podejmowanych przez Unię Europejską, tak by osoby z niepełnosprawnością mogły w pełni z tych inicjatyw korzystać i w nich uczestniczyć.

Za największe wyzwanie uznaje się fakt, że wydarzenia związane z obchodami będą miały miejsce na wielu poziomach: europejskim, narodowym, regionalnym i lokalnym, angażując wielką liczbę ludzi wywodzących się z różnych grup społecznych. Rok 2003 powinien być wspólnym przedsięwzięciem rządów i samorządów poszczególnych państw oraz organizacji pozarządowych i partnerów społecznych. Szczególne znaczenie dla powodzenia Europejskiego Roku mają organizacje pozarządowe, które powinny występować w roli jego ambasadorów. W państwach członkowskich zostały powołane krajowe komitety, których zadaniem jest koordynacja działań na poziomie krajowym oraz zarządzanie finansami przekazywanymi przez Unię dla każdego kraju członkowskiego. W pracach każdego z komitetów uczestniczą organizacje działające na rzecz osób z niepełnosprawnością. Na sfinansowanie wszystkich działań, które będą podejmowane przez państwa członkowskie w ciągu całego roku 2003, Unia Europejska przeznaczyła 12 mln euro.

Decyzja Rady Unii Europejskiej przewiduje uczestnictwo w obchodach Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością także krajów ubiegających się o członkostwo w Unii Europejskiej.

Cele Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością

Rada Unii Europejskiej w decyzji ustanawiającej Rok 2003 przyjęła następujące cele:

- podniesienie świadomości o prawie osób niepełnosprawnych do ochrony przed dyskryminacją oraz do pełnego i równego korzystania z tych praw;
- zachęcanie do przemyślenia i przedyskutowania rozwiązań potrzebnych do promowania równych szans osób niepełnosprawnych w Europie;
- promowanie wymiany doświadczeń dotyczących dobrej praktyki oraz skutecznych strategii opracowanych na poziomach lokalnym, krajowym i europejskim;
- pobudzenie współpracy między wszystkimi zainteresowanymi stronami, a mianowicie rządem, partnerami społecznymi, organizacjami pozarządowymi, służbami społecznymi, sektorem prywatnym, grupami wolontariatów, osobami niepełnosprawnymi oraz ich rodzinami;
- poprawienie komunikacji w sprawie niepełnosprawności oraz promowanie pozytywnego wizerunku osób niepełnosprawnych;
- kształtowanie świadomości o różnicach występujących między osobami niepełnosprawnymi oraz o formach dyskryminacji;
- podniesienie świadomości o wielorakiej dyskryminacji, na którą napotykają osoby niepełnosprawne;
- promowanie idei równego dostępu dzieci i młodych ludzi niepełnosprawnych do edukacji.

Co to jest Deklaracja madrycka i co ją łączy z Europejskim Rokiem Osób z Niepełnosprawnością

Koncepcyjne ramy dla działań podejmowanych w Roku 2003 na wszystkich poziomach wyznacza Deklaracja madrycka uchwalona w trakcie Europejskiego Kongresu na rzecz Osób Niepełnosprawnych, który odbył się w marcu 2002 roku w Hiszpanii²⁰. Deklaracja pokazuje, że dotychczasowy sposób organizacji życia społecznego zbyt często prowadzi do dyskryminacji, społecznego wykluczenia i ubóstwa osób z niepełnosprawnością. Proponuje nową wizję niepełnosprawności, w której ludzie z niepełnosprawnością nie są podmiotem akcji charytatywnych i pacjentami, ale niezależnymi obywatelami, w pełni zintegrowanymi ze społecznością. W osiągnięciu tego celu wszyscy mają jakąś rolę do odegrania: lokalne i państwowe władze, organizacje społeczne, pracodawcy, media, nauczyciele, rodzice itd.

Jakie wartości będą promowane w ciągu Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością

Nic o ludziach niepełnosprawnych bez osób niepełnosprawnych
Wszystkie działania powinny być podejmowane na zasadzie dialogu i współpracy z odpowiednimi organizacjami reprezentującymi osoby niepełnosprawne.

Osoby z niepełnosprawnością chcą równych szans, a nie litości
Działania skoncentrowane na takim rehabilitowaniu jednostki, by „pasowała” do społeczeństwa, zastępowane są stopniowo

²⁰ Pełny tekst Deklaracji madryckiej znajduje się w załącznikach.

ogólną filozofią zmieniania orientacji społeczeństwa, tak by otwierało się i przystosowywało otoczenie do potrzeb wszystkich ludzi, w tym i osób z niepełnosprawnością. W polityce wobec niepełnosprawności potrzebne jest tworzenie nowych zasad promujących równe szanse i niedyskryminację.

Tworzenie społeczeństwa dla wszystkich

Konieczne jest usunięcie wszelkich barier, także tych, które wynikają z negatywnych postaw wobec osób z niepełnosprawnością i prowadzą do dyskryminacji i społecznego wykluczenia.

Tworzenie dostępnego otoczenia

Tworzenie dostępnego otoczenia jest podstawowym sposobem zwiększania uczestnictwa osób z niepełnosprawnością we wszystkich sferach życia. Konieczna jest zatem likwidacja wszystkich barier środowiskowych, np. architektonicznych, urbanistycznych, komunikacyjnych.

Pełna równość i uczestnictwo we wszystkich obszarach życia

Osoby z niepełnosprawnością nie mogą być niewidzialnymi obywatelami. Zapominanie o osobach niepełnosprawnych lub ignorowanie ich obecności wśród nas tworzy i wzmacnia bariery środowiskowe i bariery w postawach społecznych, uniemożliwiające tym osobom uczestniczenie w życiu społecznym.

Niezależne życie

Osoby z niepełnosprawnością mają prawo do niezależnego życia. Wiele z nich musi jednak korzystać z usług i odpowiednich służb wspierających je w codziennym życiu. Usługi te muszą być dostosowane do ich potrzeb, charakteryzować się wysoką jakością i służyć integracji ze społeczeństwem, a nie segregacji.

Szacunek dla różnorodności

Osoby niepełnosprawne są bardzo zróżnicowaną grupą ludzi, w związku z czym potrzebna jest polityka, która będzie

respektować tę różnorodność. Szczególnej uwagi wymagają osoby o złożonych wielorakich potrzebach uzależniających je od pomocy innych, ich rodziny, a także niepełnosprawne kobiety czy niepełnosprawni pochodzący z mniejszości etnicznych, którzy narażeni są często na podwójną dyskryminację.

Osoby z niepełnosprawnością jako aktywni obywatele

Istotą społeczeństwa obywatelskiego są jego aktywni obywatele. Osoby z niepełnosprawnością mają nie tylko prawa, ale także obowiązki. Bariery społeczne sprawiają, że osoby te często nie są w stanie tych obowiązków wypełniać. Powoduje to, co jest rzadko zauważane, pewne koszty ekonomiczne dla społeczeństwa. Osoby z niepełnosprawnością powinny aktywnie uczestniczyć we wszystkich dziedzinach życia społecznego.

Jakie zadania stoją przed władzami publicznymi w trakcie Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością

Zgodnie z Deklaracją madrycką władze publiczne powinny:

- dokonać przeglądu legislacji na poziomie całej Wspólnoty i poszczególnych państw w kontekście zwalczania praktyk dyskryminacyjnych w zakresie edukacji, zatrudnienia oraz dostępu do dóbr i usług;
- inicjować badania dotyczące ograniczeń i barier dyskryminacyjnych utrudniających pełne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu społecznym oraz podejmować wszelkie niezbędne środki w celu naprawy sytuacji;

- dokonać przeglądu systemu służb i świadczeń społecznych w celu upewnienia się, czy polityka prowadzona w tym zakresie wspiera i zachęca osoby niepełnosprawne do tego, by pozostały i/lub stały się integralną częścią społeczeństw, w których żyją;
- podjąć badania nad przemocą i wykorzystywaniem osób niepełnosprawnych, zwłaszcza mieszkających w dużych instytucjach opiekuńczych;
- wzmocnić ustawodawstwo dotyczące dostępności, tak aby osoby niepełnosprawne miały takie samo prawo dostępu do wszystkich publicznych i społecznych służb i usług jak pozostałe grupy społeczne;
- promować prawa człowieka w odniesieniu do osób niepełnosprawnych na całym świecie, poprzez aktywne uczestniczenie w pracach nad przygotowaniem Konwencji Narodów Zjednoczonych dotyczącej Praw Osób Niepełnosprawnych;
- przyczyniać się do poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych w krajach rozwijających się, poprzez uczynienie integracji społecznej osób niepełnosprawnych celem polityki rozwoju i współpracy na poziomie poszczególnych krajów i całej Unii Europejskiej.

Informacje na temat obchodów Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością

w Polsce:

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

<http://www.mpips.gov.pl>

W Europie:

Europejskie Forum Niepełnosprawności

<http://www.edf-feph.org> (w języku angielskim i francuskim)

Oficjalne strony internetowe Europejskiego Roku Osób
z Niepełnosprawnością:

<http://www.eypd2003.org/eypd/eypd/index.html>

ORGANIZACJE POZARZĄDOWE W UNII EUROPEJSKIEJ

Co kryje się pod nazwą „organizacja pozarządowa”

Organizacje pozarządowe (*nongovernmental organization*, NGO) określane jako organizacje *non-profit*, tj. niedochodowe, należą do tzw. III sektora, czyli społecznych organizacji i fundacji. Może on funkcjonować dzięki dwóm pozostałym sektorom w państwie:

- publicznemu (państwowemu), na który składają się administracja rządowa i samorządowa, stanowiącemu prawo będące podstawą funkcjonowania wszelkich działań w państwie, w tym organizacji społecznych, na rzecz osób z niepełnosprawnością,
- gospodarczemu, który funkcjonuje jako rynek i jego prawa i jest przede wszystkim ukierunkowany na osiągnięcie zysków, ale może przy tym wspomagać/współfinansować działania organizacji *non-profit*.

Organizacje pozarządowe, jak sama nazwa wskazuje, nie mogą być elementem oficjalnej struktury władzy państwowej lub samorządowej. Mają one uzupełniać działania sektorów publicznego i gospodarczego. Podstawą ich pracy jest prawo do zrzeszania się, a tworzone są na zasadzie dobrowolnej przynależności. W Unii Europejskiej przyjmują one

prawną formę organizacji społecznych i fundacji. Organizacje społeczne powinny mieć następujące cechy:

- mają **formalny, instytucjonalny status działania**, co różni je od grup nieformalnych,
- mają **niedochodowy charakter**, tzn. że cele, którym służą, są inne niż czerpanie zysków z działalności bądź od swych członków,
- są **niezależne**, w szczególności od administracji rządowej i samorządowej i funkcjonują samodzielnie w sposób zgodny z przyjętymi przez siebie zasadami i procedurami, określonymi we własnym statucie,
- **zarządzane są w sposób „bezinteresowny”**, tzn. kierujący organizacją nie mogą być nastawieni na czerpanie osobistych korzyści,
- **ich działalność musi być, przynajmniej częściowo, skierowana na przyczynianie się do dobra publicznego.**

Organizacje społeczne działające na rzecz osób niepełnosprawnych w krajach Unii mają różnorodny charakter.

Mogą przyjmować formę:

- **organizacji samopomocowych**, tworzonych przez grupę mającą podobne potrzeby (np. grupy ukierunkowane na konkretny typ niepełnosprawności), w celu zapewnienia sobie wzajemnej pomocy, informacji, wsparcia,
- **organizacji opiekuńczych**, świadczących usługi najczęściej w sferze socjalnej, edukacyjnej,
- **organizacji zadaniowych**, ukierunkowanych na realizację konkretnych zadań, np. zleconych przez samorzą-

dy, organizowanie kampanii informacyjnych dotyczących oceny polityki na rzecz osób niepełnosprawnych czy propagujących idee równych szans itp.,

- **organizacji przedstawicielskich**, zwanych również „instytucjami pośredniczącymi”, które koordynują działania organizacji społecznych na forum współpracy z sektorem publicznym (tzw. organizacje parasolowe, ang. *umbrella organizations*).

Często organizacja społeczna pełni wszystkie powyższe funkcje, w mniejszym lub większym stopniu zapewniając swoim członkom usługi oraz wzajemne wsparcie. Organizacje działają także na rzecz uwzględniania interesów osób z niepełnosprawnością. Zwraca się przy tym szczególną uwagę na potrzeby danych grup osób z niepełnosprawnością w odniesieniu do całej społeczności oraz stara się tak działać, aby dążenia tychże osób zostały uwzględnione w polityce władz publicznych-rządowych i samorządowych. Jest to doceniane przez Komisję Europejską, która wspiera powyższe działania w ramach dialogu społecznego na poziomie europejskim, opierając się przede wszystkim na Deklaracji 23 dołączonej do Traktatu z Maastricht. Komisja Europejska przyjęła zasadę systematycznych, regularnych spotkań z organizacjami pozarządowymi należącymi do Europejskiej Platformy Społecznych Organizacji Pozarządowych. Spotkania te odbywają się dwa razy w roku. Innym przykładem są spotkania w ramach Europejskiego Forum Polityki Społecznej. Ich efektem jest m.in. utworzenie w 1997 roku specjalnej linii budżetowej, która wspiera działania promujące współpracę z organizacjami pozarządowymi, jak i same organizacje w realizacji zadań wynikających

z dialogu społecznego. Organizacje pozarządowe mogą się starać także o środki finansowe na konkretne projekty w ramach funduszy strukturalnych, a szczególnie Europejskiego Funduszu Socjalnego.

Ponadto państwa członkowskie Unii zezwalają niektórym organizacjom społecznym *non-profit* na korzystanie z pewnego rodzaju przywilejów podatkowych, które polegają na zwalnianiu ich z podatku nakładanego na podmioty komercyjne i przedsięwzięcia przynoszące zysk, bądź na nakładaniu na nie niższych stawek podatkowych (dotyczy to m.in. podatku VAT). Oprócz przywilejów podatkowych organizacje społeczne mogą liczyć na wsparcie darczyńców, którym również przysługują w takiej sytuacji liczne ulgi podatkowe.

W związku ze znacznym zróżnicowaniem organizacji i dużą ich liczbą Komisja Europejska zachęca je do współpracy w stowarzyszeniach i sieciach działających na poziomach krajowym i europejskim, czyli tworzenia tzw. organizacji parasolowych (ang. *umbrella organizations*).

Sieci europejskie organizacji są głównym ekspertem i konsultantem dla Komisji Europejskiej. Współpracują także z Parlamentem Europejskim, Komitetem Ekonomiczno-Społecznym, Komitetem Regionów i Radą Europy.

Organizacje społeczne działające na rzecz osób z niepełnosprawnością muszą się promować za pomocą środków masowego przekazu, Internetu. Powinny być otwarte i dostępne, aby ich cele i działania były zrozumiane przez społeczność, na której terenie działają. Powinny uczestniczyć w tworzeniu lokalnych strategii na rzecz osób z niepełnosprawnością, które w pewnym stopniu przyczyniają się do

zbudowania strategii o zasięgu ogólnonarodowym czy też europejskim. Organizacje pozarządowe **muszą szukać różnych źródeł finansowania** swojej działalności, przede wszystkim po to, by zapobiec uzależnieniu się od danej instytucji.

Oprócz organizacji społecznych w Unii Europejskiej na rzecz osób z niepełnosprawnością mogą działać także fundacje. Chociaż w niektórych krajach działalność fundacji jest bardzo zbliżona do tej, jaką prowadzą organizacje społeczne, to z prawnego punktu widzenia tworzą one bardziej jednolitą grupę. Mianem fundacji określa się w Unii instytucje mające własne źródła funduszy, którymi dysponują zgodnie z własnymi decyzjami, oraz działalność, która ma na celu dobro publiczne. Są one całkowicie niezależne od rządu oraz innych instytucji publicznych i są kierowane przez niezależne rady nadzorcze bądź powierników.

Rola organizacji pozarządowych w planowaniu polityki na rzecz osób z niepełnosprawnością – AGENDA 22

Organizacje reprezentujące osoby niepełnosprawne powinny być traktowane jako eksperci w kwestii niepełnosprawności. Muszą mieć zawsze możliwość wypowiedzania się we wszystkich dotyczących ich sprawach.

W polityce Unii Europejskiej wobec niepełnosprawności podkreśla się, że osoby z niepełnosprawnością muszą brać udział w procesach decyzyjnych ich dotyczących na poziomach europejskim, narodowym i lokalnym. Osoby z niepeł-

nosprawnością mają bowiem pełne prawo do wnoszenia swojego wkładu w życie społeczne. Zasada 18 „Standardowych zasad wyrównywania szans osób niepełnosprawnych” określa rolę organizacji reprezentujących osoby niepełnosprawne jako „identyfikowanie potrzeb i priorytetów oraz uczestnictwo w planowaniu, wdrażaniu i ewaluacji służb i rozwiązań dotyczących życia osób niepełnosprawnych”. Oznacza to, że organizacje te powinny być traktowane jako eksperci w kwestii niepełnosprawności.

Problemy osób z niepełnosprawnością powinny być rozwiązywane przede wszystkim w społecznościach lokalnych. Szczególna odpowiedzialność spoczywa na samorządach lokalnych, które powinny współpracować z organizacjami osób niepełnosprawnych.

Z drugiej zaś strony w polityce wobec niepełnosprawności zwraca się uwagę na znaczenie działań podejmowanych na poziomie społeczności lokalnych, gdyż decyzje tam zapadające dotyczą bezpośrednio codziennego życia osób z niepełnosprawnością – edukacji, zatrudnienia, mieszkalnictwa, komunikacji, służb medycznych. Szczególna odpowiedzialność w tworzeniu polityki wobec niepełnosprawności spoczywa więc na władzach lokalnych. Deklaracja madrycka wyznacza, jako jeden z celów działania, opracowanie lokalnych planów przedsięwzięć dotyczących niepełnosprawności podejmowanych przez samorządy lokalne we współpracy z organizacjami osób z niepełnosprawnością. Podkreśla tym samym rolę władz lokalnych i organizacji pozarządowych w rozwiązywaniu problemów tej grupy społecznej.

Szwedzka Federacja Niepełnosprawności (Swedish Disability Federation) – organizacja zrzeszająca 37 szwedz-

kich organizacji osób niepełnosprawnych – opracowała specjalny instruktaż służący planowaniu polityki na rzecz osób z niepełnosprawnością w społecznościach lokalnych („Agenda 22. Instruktaż w zakresie planowania polityki na rzecz osób niepełnosprawnych w społecznościach lokalnych”). Metoda ta, znana jako **Agenda 22**, oparta jest na „Standardowych zasadach wyrównywania szans osób niepełnosprawnych”, które są znakomitym narzędziem do budowania strategii rozwiązywania problemów osób z niepełnosprawnością. Metoda została przyjęta przez szwedzkie władze lokalne.

Agenda 22 służy do opracowania planu polityki w środowisku lokalnym na rzecz osób z niepełnosprawnością, zgodnie ze „Standardowymi zasadami wyrównywania szans osób niepełnosprawnych”.

U podstaw **Agendy 22** leży idea praw człowieka oraz przekonanie, że najlepsze rezultaty daje współpraca między organizacjami działającymi na rzecz osób niepełnosprawnych i władzami lokalnymi.

Planowanie polityki wobec osób z niepełnosprawnością powinno zostać oparte na dwóch dokumentach:

- **spisie (zestawieniu) służb i usług** oferowanych obywatelom przez władze lokalne, przy którego tworzeniu pomocny jest zawarty w **Agendzie 22** zestaw szczegółowych pytań opartych na 22 zasadach wynikających ze „Standardowych zasad wyrównywania szans osób niepełnosprawnych”,
- **spisie (zestawieniu) potrzeb** osób z niepełnosprawnością w społeczeństwie lokalnym.

Opracowany plan działań ma na celu wypełnianie luki między obydwoma zestawieniami. Powinien się on opierać na następujących zasadach:

1. Wytyczne do planu powinny stanowić „Standardowe zasady wyrównywania szans osób niepełnosprawnych”.

Władze lokalne powinny przeanalizować każdą z dwudziestu dwóch zasad, by móc ocenić:

- jak obecnie są realizowane te zasady,
- co należy zrobić, by realizować je w pełni,
- jak powinno się tego dokonać.

2. Niezbędna jest ścisła współpraca z organizacjami osób niepełnosprawnych.

Organizacje działające na rzecz osób niepełnosprawnych powinny być aktywnie zaangażowane w cały proces opracowywania bądź korekty planu – od fazy planowania do wdrożenia i oceny. W **Agendzie 22** podkreśla się, że aby umożliwić przedstawicielom osób niepełnosprawnych odpowiedzialne wykonanie ich pracy, pożądane jest, by byli oni za tę pracę wynagradzani.

Ponadto przy tworzeniu planu ważne jest wykorzystanie organizacji reprezentujących osoby niepełnosprawne jako źródła wiedzy o potrzebach tej grupy społecznej, co warunkuje skuteczne działanie. W przypadku gdy opinia władz lokalnych o stopniu zgodności ich działań ze „Standardowymi zasadami...” różni się od opinii użytkowników, powinno przeważać stanowisko organizacji działających na rzecz osób niepełnosprawnych.

Plan powinien zawierać także informację o tym, jak władze lokalne zamierzają współpracować z organizacjami osób niepełnosprawnych, np. jakie grupy konsultacyjne będą potrzebne.

3. Wszelkie rozwiązania powinny być zintegrowane ze wszystkimi innymi działaniami władz.

Przy tworzeniu planu polityki na rzecz osób z niepełnosprawnością powinna obowiązywać zasada znana na świecie jako *mainstreaming*, czyli włączanie w główny nurt. Oznacza ona, że wszelkie proponowane rozwiązania dotyczące osób niepełnosprawnych muszą być ściśle zintegrowane ze wszystkimi innymi działaniami władz, a aspekty dotyczące niepełnosprawności powinny być uwzględniane we wszystkich innych tworzonych planach. Plan powinien zostać przyjęty przez najwyższy organ decyzyjny lub zgromadzenie władz lokalnych. Zgodnie z założeniami Agendy 22 konsekwencją takiej polityki jest to, by wszelkie rozwiązania dotyczące osób niepełnosprawnych były w miarę możliwości finansowane wedle zasady określanej w Szwecji mianem **zasady dzielenia odpowiedzialności w finansowaniu**. Na przykład osoby niedośćyszające potrzebują wzmacniaczy, by móc korzystać z telefonu. Jeżeli zasada ta ma być spełniona, dodatkowy wydatek z tym związany musi być dodany do ceny wszystkich telefonów, a nie tylko do ceny aparatu ze wzmacniaczem. Dzięki temu ceny dostosowanych telefonów są porównywalne z ceną przeciętnych aparatów.

4. Szczególną uwagę należy zwrócić na osoby zagrożone podwójną dyskryminacją.

Przy tworzeniu planu należy pamiętać, że osoby z niepełnosprawnością nie stanowią jednorodnej grupy społecznej. Ze szczególną uwagą należy potraktować sytuację niepełnosprawnych kobiet, dzieci i imigrantów, które to osoby mogą być narażone na podwójną dyskryminację.

5. Rozwiązaniom ogólnym powinny towarzyszyć rozwiązania indywidualne.

Ponieważ osoby z niepełnosprawnością stanowią grupę zróżnicowaną, przyjęcie nawet bardzo dobrych rozwiązań ogólnych nie oznacza, że będą one odpowiedzią na potrzeby wszystkich osób. Dlatego rozwiązaniom ogólnym powinny towarzyszyć rozwiązania indywidualne. Na przykład dostosowanie transportu publicznego do potrzeb osób z niepełnosprawnością sprawi, że więcej osób będzie mogło z niego korzystać. Zawsze jednak będą osoby potrzebujące rozwiązań adresowanych specjalnie do nich, np. z powodu szczególnego rodzaju niepełnosprawności.

6. Cele nakreślone w planie powinny mieć charakter długofalowy.

Realizacja tych celów powinna zapewnić osobom z niepełnosprawnością takie same prawa jak innym obywatelom.

7. Plan powinien zawierać konkretne rozwiązania.

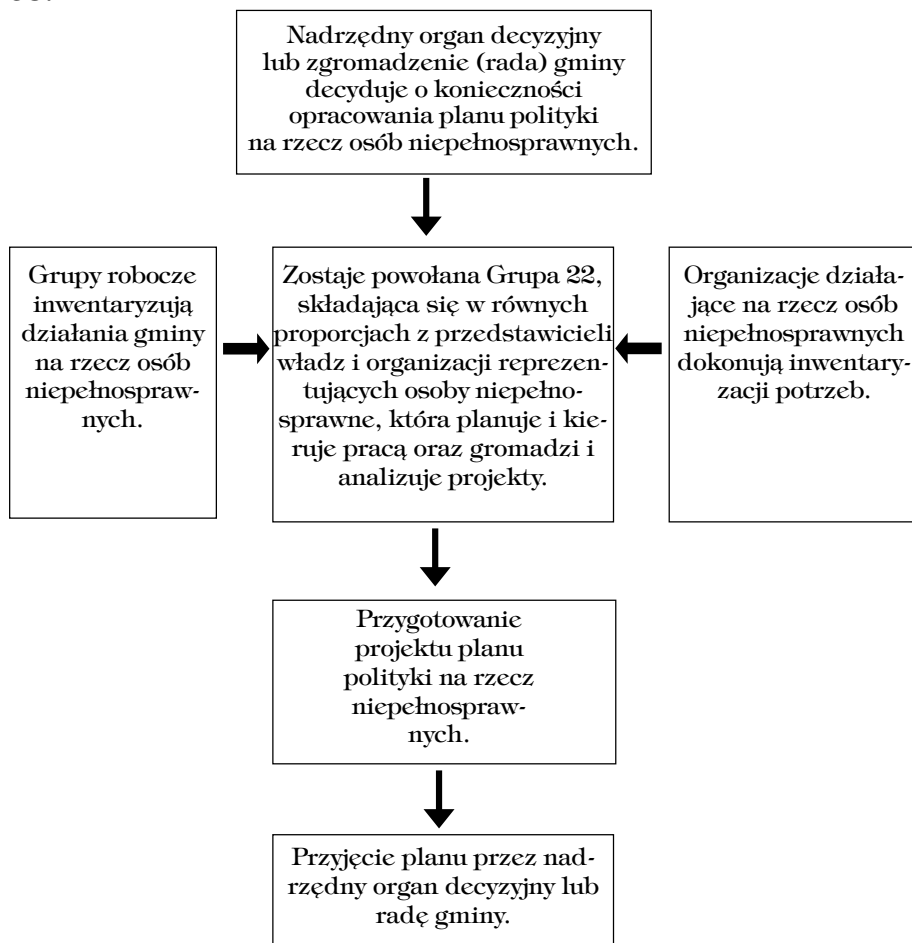
Plan musi jasno określać, jakie działania i kiedy powinny być podjęte, a kiedy zakończone, kto jest odpowiedzialny za ich wdrożenie i w jaki sposób mają być one finansowane.

8. Niezbędna jest ocena i korekta planu.

W plan polityki na rzecz osób z niepełnosprawnością muszą być również wpisane procedury oceny i korekty planów. Co roku realizacja planu powinna być oceniona przez grupę roboczą, w której skład wchodzi przedstawiciele władz i organizacji osób niepełnosprawnych.

Końcowy plan musi się odnosić do pełnego zakresu działań władz lokalnych.

Praca nad planem może być zorganizowana następująco:

Pełny tekst Agendy 22 „Disability policy planning instructions for local authorities” („Instrukcja w zakresie planowania polityki na rzecz osób niepełnosprawnych w społecznościach lokalnych”) jest dostępny w wersji angielskiej:

Agenda 22

Swedish Disability Federation

Box 1386

S-172 27 Sundbyberg

Sweden

e-mail: hso@hso.se

www.hso.se

Ważniejsze europejskie organizacje pozarządowe działające na rzecz osób z niepełnosprawnością

EUROPEAN DISABILITY FORUM (EDF)

Celem Europejskiego Forum Niepełnosprawności jest reprezentowanie osób z niepełnosprawnością w dialogu z Unią Europejską i innymi organizacjami międzynarodowymi. Organizacja odgrywa główną rolę w wymianie informacji w ramach europejskiego ruchu dotyczącego osób z niepełnosprawnością. Jej misją jest promowanie równych szans i przestrzegania fundamentalnych praw obywatelskich oraz umożliwienie im aktywnego udziału w polityce rozwoju Unii Europejskiej. EDF grupuje narodowe rady osób niepełnosprawnych z 15 krajów Unii, Norwegii i Islandii oraz 71 reprezentatywnych europejskich organizacji pozarządowych osób z niepełnosprawnością. Organizacja została utworzo-

na w 1996 roku przez własne organizacje członkowskie. Dzięki temu może nie tylko je reprezentować, ale jednocześnie rozwiązywać kwestie sporne dotyczące wszystkich grup osób z danym rodzajem niepełnosprawności. Działa na podstawie prawa belgijskiego. Należy do Platformy Społecznych Organizacji Pozarządowych.

KONTAKT:

European Disability Forum

Square Ambiorix 32, B-1000 Brussels, Belgium

tel. +32-2-282.46.00 fax +32-2-282.46.09

e-mail: info@cdf-fepgh.org

<http://cdf-fepgh.org>

**CONFEDERATION OF EUROPEAN SOCIAL
FIRMS, EMPLOYMENT INITIATIVES AND SOCIAL
CO-OPERATIVES (CEFEC)**

CEFEC to Konfederacja Europejskich Firm Społecznych, Inicjatyw Zatrudnieniowych oraz Spółdzielni Społecznych, która ma na celu zawodową integrację osób z zaburzeniami psychicznymi oraz innych marginalizowanych grup społecznych. Serwer CEFEC-u stanowi forum wszelkich organizacji prowadzących projekty, których celem jest tworzenie miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnością. Zawarte są tam informacje na temat działań podejmowanych na tym polu w całej Europie. Serwer ten jest również miejscem wymiany informacji.

KONTAKT:

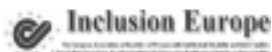
**CONFEDERATION OF EUROPEAN SOCIAL FIRMS,
EMPLOYMENT INITIATIVES AND SOCIAL CO-OPERATIVES**

Hedemannstr. 14, 10969 Berlin

tel. +49-30-251 10 66 fax +49-30-251 93 82

e-mail: info@cefec.de

<http://www.cefec.de>

**INCLUSION EUROPE - The European
Association of Societies of Persons with
Intellectual Disability and Their Families (IE)**

Jest to Europejski Związek Stowarzyszeń Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną i Ich Rodzin. Inclusion Europe jest organizacją niedochodową, prowadzącą kampanię na rzecz ochrony praw i interesów osób z niepełnosprawnością intelektualną i ich rodzin w całej Europie.

Oferuje bazę najbardziej istotnych informacji dotyczących niepełnosprawności oraz możliwości finansowania działań.

Inclusion Europe doradza Komisji Europejskiej oraz członkom Parlamentu Europejskiego w kwestiach dotyczących osób z niepełnosprawnością.

Organizacja powstała w 1988 roku. Należy do Międzynarodowej Ligi Stowarzyszeń na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym (International League of Societies of Persons with Mental Handicap).

KONTAKT:

Inclusion Europe

Galleries de la Toison d'Or

29 Chaussee d'Ixelles #393/32

B-1050 Brussels, Belgium

tel. 0032-2-502 28 15 fax 0032-2-502 80 10

e-mail: secretariat@inclusion-europe.org

<http://www.inclusion-europe.org>

Organizacja członkowska w Polsce:

Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym

ul. Głogowa 2b, Warszawa

tel. 22 848-82-60, fax 22 848-61-62

EUROPEAN UNION OF THE DEAF (EUD)

EUD jest europejską organizacją nieochodową, **zrzeszającą narodowe związki i stowarzyszenia osób niesłyszących** z każdego kraju członkowskiego Unii Europejskiej. Jej zadaniem jest budowanie i utrzymanie jednolitego dialogu osób z uszkodzonym słuchem ze światem słyszących w Unii Europejskiej poprzez budowanie współpracy członków krajowych związków na rzecz osób niesłyszących.

KONTAKT:

European Union of the Deaf - EUD

Rue Franklinstraat

B-1000 Brussel, Belgium

tel. +32 2 735 72 fax +32 2 735 72

e-mail: info@eudnet.org

<http://www.eudnet.org>

AUTISM-EUROPE (AE)

Głównym celem tego europejskiego stowarzyszenia jest promowanie i egzekwowanie praw osób z autyzmem i ich rodzin oraz pomoc w poprawie jakości ich życia. Stowarzyszenie to koordynuje działania 77 narodowych i regionalnych stowarzyszeń rodziców dzieci z autyzmem w 30 krajach Europy, w tym krajów Unii Europejskiej. Stowarzyszenie Autism-Europe działa na rzecz współpracy między członkami stowarzyszeń, władzami państwowymi oraz instytucjami europejskimi i międzynarodowymi. Jest członkiem-założycielem Platformy Europejskich Społecznych Organizacji Pozarządowych (Platform of European Social Non-governmental Organization) oraz Europejskiego Forum Niepełnosprawności (European Disability Forum).

KONTAKT:

Autism-Europe

Avenue E. Van Becelaere 26B, bte 21

B-1170 Brussels, BELGIUM

tel. +32(0)2.675.75.05 fax +32(0)2.675.72.70

e-mail: autisme.europe@arcadis.be

<http://www.autismeurope.arc.be>

Organizacja członkowska w Polsce:

Krajowe Towarzystwo Autyzmu

ul. Stawki 5/7, 00-183 Warszawa

tel. 22 831-32-11, fax 22 635-79-91

DISABLED PEOPLES' INTERNATIONAL (DPI)

Głównym celem DPI jest pełne uczestnictwo w życiu wszystkich osób niepełnosprawnych, w szczególności w krajach rozwijających się, w których jest aż 500 mln osób z niepełnosprawnością. Na obszarach wiejskich, gdzie zamieszkuje około 80% populacji, zapobieganie niepełnosprawności oraz sama rehabilitacja są zjawiskiem rzadkim. Ludzie z niepełnosprawnością spotykają się tam często z odrzuceniem. Dlatego celem DPI jest zapewnienie tej olbrzymiej grupie dyskryminowanych osób z niepełnosprawnością pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. Obecnie DPI zrzesza blisko 120 członków narodowych, z których ponad połowę stanowią przedstawiciele krajów rozwijających się. Niektóre z organizacji kontrolowane są przez osoby z niepełnosprawnością.

KONTAKT:

DPI Europe

Via de Simone 45, 81038 Trentola-Ducenta

Caserta ITALY

tel. + 39 -081-8140692 fax +39-081-8140692

e-mail: giambatman@tin.it

<http://www.dpieurope.org>

EUROPEAN NETWORK ON INDEPENDENT LIVING (ENIL)

ENIL jest tzw. organizacją parasolową zrzeszającą stowarzyszenia promujące ideę niezależnego życia osób z nie-

pełnosprawnością w społeczeństwach Europy. „Niezależne życie” to filozofia i ruch społeczny osób z niepełnosprawnością, którego podstawą są równe szanse, poczucie własnej godności oraz samookreślenie. Dotyczy to każdej dziedziny życia: rodziny, edukacji i pracy.

ENIL pracuje nad zmianami politycznymi, które doprowadzą do prawnej ochrony osobistych i obywatelskich praw osób z niepełnosprawnością; wspiera także tworzenie organizacji, grup samopomocowych i samokształceniowych.

KONTAKT:

EUROPEAN NETWORK ON INDEPENDENT LIVING

54 Grange Road

Hants GU 32 3NE Petersfield

United Kingdom

tel. +44 1730 26 85 86 fax +44 1730 26 85 86

Institute on Independent Living

Petersens Vag 2

127 41 Stockholm-Skarholmen

Sweden

tel. +46-8-740 42 00 fax 740 45 00

<http://www.independentliving.org>

MENTAL HEALTH EUROPE (MHE)

Jest organizacją pozarządową, angażującą się w promowanie zdrowia psychicznego i zapobieganie zaburzeniom umysłowym. Jej celem jest poprawa opieki nad osobami z zaburzeniami umysłowymi oraz ochrona praw człowieka

byłych i obecnych pacjentów szpitali psychiatrycznych, ich rodzin i opiekunów.

KONTAKT:

Mental Health Europe

7, Boulevard Clavis

B-1000 Bruxelles, Belgium

tel. +32 2 280.04.68 fax +32 2 280.16.04

<http://www.mhe-sme.org>

W Polsce:

Instytut Psychiatrii i Neurologii

J. C. Czabała

al. Sobieskiego 1/9, 02-955 Warszawa

tel. +48 22 422.66.11 fax +48 22 642.53.75

e-mail: czabala@ipn.edu.pl

WORKABILITY INTERNATIONAL-EUROPE (WIE)

Jest to europejska nieochodowa organizacja pozarządowa, której celem jest promowanie zatrudniania osób z niepełnosprawnością. 24 członkowskie organizacje zrzeszone w Workability International Europe dają zatrudnienie więcej niż pięciuset tysiącom osób z niepełnosprawnością.

KONTAKT:

Workability International Europe

Rue de Spa 15

1000 Brussels, Belgium

tel. +32 2 743.82.01 fax +32 2 736 82 51

tel. +44 1236 451 014 fax +44 1236 451 022

e-mail: secretary@workability-europe.org

<http://www.workability-international.org>

EUROPEAN ASSOCIATION OF SERVICE PROVIDERS FOR PERSONS WITH DISABILITIES (EASPD)

Jest to europejska tzw. organizacja parasolowa **zrzeszająca organizacje i przedsiębiorstwa świadczące usługi na rzecz osób z niepełnosprawnością w zakresie m.in. opieki, zdrowia i zatrudnienia.**

KONTAKT:

EUROPEAN ASSOCIATION OF SERVICE PROVIDERS FOR PERSONS WITH DISABILITIES (EASPD)

Kroonstraat 48, B-1750 Lennik, Belgium

tel. +32 2 531.01.09 fax +32 2 531.01.20

e-mail: easpd@skynet.be

<http://www.socialplatform.org>

EUROPEAN BLIND UNION (EBU)

EBU jest europejską niedochodową organizacją pozarządową; utworzona w 1984 roku. Jest jedną z sześciu regionalnych instytucji Światowego Związku Niewidomych i jedyną tzw. organizacją parasolową reprezentującą interesy osób niewidomych i niedowidzących z całej Europy. Jej głównym celem jest ochrona i promowanie interesów osób niewidomych w Europie. Obecnie EBU zrzesza 44 członków z różnych regionów. Centralne biuro znajdujące się w Paryżu jest odpowiedzialne za przekazywanie informacji wewnątrz struktury organizacyjnej; tworzy ono również kwartalnik „News Letter”, wydawany w językach angielskim,

francuskim, niemieckim i hiszpańskim. Angielska wersja jest dostępna na kasetach i w piśmie Braille'a.

KONTAKT:

Central Office:

58 avenue Bosquet- 75007 Paris

tel. +33 1 47 05 38 20 fax +33 1 47 05 38 21

e-mail: ebu_uea@compuserve.com

Brussels Information Unit:

24 avenue des Arts/bte.21

B-1000 Brussels

tel. +32 2 280 3328 fax +32 2 280 4988

e-mail: ebu.cleu@skynet.be

<http://www.euroblind.org>

Organizacja członkowska w Polsce:

Polski Związek Niewidomych

ul. Konwiktorska 9, 00-216 Warszawa

tel. 22 831 22 71, fax 22 635 76 52

ALZHEIMER EUROPE

Jest organizacją pozarządową mającą na celu podniesienie świadomości o chorobie Alzheimera i innych spokrewnionych schorzeniach, koordynację działań organizacji zajmujących się tą problematyką oraz organizowanie wsparcia dla osób dotkniętych schorzeniem, ich rodzin i opiekunów.

KONTAKT:

ALZHEIMER EUROPE

145, route de Thionville

L. 2611 Luxembourg

tel. 352 29-79-70

e-mail: info@alzheimer-europe.org

<http://www.alzheimer-europe.org>

Organizacja członkowska w Polsce:

Polskie Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Chorobą Alzheimerą

ul. Hoża 54/1, 00-682 Warszawa

tel. (0-22)622-11-22

e:mail: alzheimer_pl@hotmail.com

<http://www.alzheimer.pl>

**EUROPEAN NETWORK OF (EX-)
USERS AND SURVIVORS OF PSYCHIATRY (ENUSP)**

Jest tzw. organizacją parasolową działającą na poziomie europejskim dla krajowych stowarzyszeń z większości krajów Europy, zrzeszających osoby, które korzystały lub nadal korzystają z pomocy psychiatrycznej. ENUSP stwarza możliwość współpracy, wymiany doświadczeń, udzielania wsparcia w osobistej, politycznej i społecznej walce przeciwko wykluczeniu i stygmatyzowaniu. Organizacja stawia sobie za cel przeciwdziałanie dyskryminowaniu w społeczeństwie osób, które korzystały z pomocy psychiatrycznej, budowanie systemów wsparcia dla nich, tworzenie i wspieranie nowych alternatywnych rozwiązań w zakresie pomocy psychiatrycznej i wymianę doświadczeń w tym zakresie.

KONTAKT:

**EUROPEAN NETWORK OF (EX-)USERS AND SURVIVORS OF
PSYCHIATRY**

<http://www.enusp.org>.

Koordinator w Polsce:

Iwnaneyko Piotr

ul. Józefa 1, 31-056 Kraków

tel. +48 12 430-04-18 fax +48 12 430-67-91

e-mail: biuro@braterstwo.org.pl

**INTERNATIONAL FEDERATION OF PERSONS
WITH PHYSICAL DISABILITY**

Organizacja propaguje wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych oraz walkę przeciwko dyskryminacji. Działa na rzecz:

- poprawy społecznych relacji między osobami z niepełnosprawnością fizyczną na całym świecie;
- umacniania krajowych organizacji członkowskich, które reprezentują interesy osób z niepełnosprawnością fizyczną;
- zwiększenia wymiany doświadczeń i opinii poprzez organizowanie spotkań, konferencji oraz zebrań;
- współpracy z władzami, wpływowymi instytucjami oraz innymi ważnymi organami.

KONTAKT:

**INTERNATIONAL FEDERATION OF PERSONS WITH
PHYSICAL DISABILITY**

Plittersdorfer Strasse 103

D-53173 Bonn

tel. +49 - (0) 228-93 59 191 fax +49 - (0) 228-93 59 192

<http://www.fimitic.org>

Organizacje członkowskie w Polsce:

Polskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych

al. Słowackiego 48

30-018 Kraków

skrytka pocztowa nr 30

tel. (12) 33 86 75

<http://www.pson.ipl.net>

**OGÓLNOPOLSKA FEDERACJA ORGANIZACJI OSÓB
NIESPRAWNYCH RUCHOWO**

ul. Żelazowej Woli 20/36, 20-853 Lublin

tel. (81) 742-45-51

<http://www.idn.org.pl/lublin/ofoonr>

MOBILITY INTERNATIONAL (MI)

Jest międzynarodową nieochodową organizacją pozarządową. Skupia ponad 140 organizacji członkowskich z całego świata. Jest organem doradczym Organizacji Narodów Zjednoczonych, Rady Europy i Komisji Europejskiej. Należy do Platformy Europejskich Społecznych Organizacji Pozarządowych.

Zapewnia swoim członkom informacje o działaniach i programach Unii Europejskiej. Organizuje spotkania-wymiany młodych, tygodnie działalności, seminaria, konferencje,

kursy. Działa na rzecz rozwoju „Turystyki dla wszystkich” – ruchu dążącego do uczynienia turystyki dostępną dla niepełnosprawnych. Mobility International czynnie wspiera polskie organizacje pozarządowe, a także z innych krajów Europy Środkowej w procesie przystępowania do Unii Europejskiej.

KONTAKT:

MOBILITY INTERNATIONAL

18, Boulevard Baudouin

B. 1000 Brussels, Belgium

tel. +32 2 201 56 08 fax +32 2 201 57 63

e-mail: mobint@arcadis.be

Organizacje członkowskie w Polsce:

➤ **Katolickie Stowarzyszenie Niepełnosprawnych z Warszawy**

➤ **Centrum Kształcenia i Rehabilitacji Inwalidów**

ul. Gąsiorowskiego 12/14, 05-510 Konstancin-Jeziorna

tel. 22 756-45-57 fax 22 756-30-81

➤ **Polskie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych**

skr. pocz. 30, 30-024 Kraków, tel. 12 633-86-75, fax +12 634-15-02

e-mail: pson@uran.ip.krakow.pl

**REHABILITATION INTERNATIONAL
- EUROPEAN COMMUNITIES ASSOCIATION (RI-ECA)**

Organizacja jest koordynatorem działu rehabilitacji i zapobiegania niepełnosprawności Europejskiego Forum Niepełnosprawności. Działa na rzecz zapewnienia uczestnictwa osób z niepełnosprawnością w programach i inicjatywach Unii Europejskiej.

RI-ECA organizuje seminaria, służy poradą oraz występuje w roli forum inicjatyw osób niepełnosprawnych. Została utworzona w 1922 roku.

KONTAKT:

**REHABILITATION INTERNATIONAL
- EUROPEAN COMMUNITIES ASSOCIATION (RI-ECA)**

Square Amnriorix 32 Boite 8

B.1040 Brussels, Belgium

tel. +32 2 230 43 97 fax +32 2 230 53 90

Organizacja członkowska z Polski:

Polskie Towarzystwo Walki z Kalectwem

ul. Oleandrów 4/10, 00-629 Warszawa

tel. 22 825 98 39, fax 22 825 70 50

arfie ASSOCIATION FOR RESEARCH
AND TRAINING ON INTEGRATION
IN EUROPE (ARFIE)

ARFIE została utworzona w 1992 roku jako europejska sieć mająca na celu zwiększenie zakresu pomocy i integracji społecznej osób z niepełnosprawnością, głównie osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz osób z zaburzeniami psychiatrycznymi.

ARFIE ma swych członków w dwunastu krajach Unii Europejskiej, w większości przypadków są to niedochodowe stowarzyszenia rodziców i przyjaciół osób niepełnosprawnych, spółdzielnie zatrudniające osoby niepełnosprawne, szkoleniowe centra dla kadry pedagogicznej oraz instytuty naukowe. Od 1999 roku ARFIE pracuje nad nową strate-

gią, opartą na zagadnieniach, których tematykę wybierają krajowi członkowie, np.: syndrom wypalenia, seksualizm i wzajemne stosunki personalne, starzenie się a niepełnosprawność.

KONTAKT:

**ASSOCIATION FOR RESEARCH AND TRAINING ON
INTEGRATION IN EUROPE**

<http://www.arfie.org/ukdroite.html>

APEMH-Euroformat

32, Sguare Ambiorix

B-1000 Bruxelles

tel. +32 / 2 230 66 93 fax +32 / 2 230 05 60

e-mail: arfie@arfie.org

**EUROPEN DOWN'S SYNDROME ASSOCIATION
(EDSA)**

Stowarzyszenie działa na rzecz tworzenia w krajach Europy sieci lokalnych grup złożonych z rodziców i profesjonalistów, których celem jest udzielanie wsparcia rodzicom dzieci z zespołem Downa. Działalność stowarzyszenia przyczynia się do rozszerzenia oferty programów i usług dostosowanych do potrzeb osób z zespołem Downa oraz wymiany doświadczeń.

KONTAKT:

EUROPEN DOWN'S SYNDROME ASSOCIATION - EDSA

<http://www.nas.com/downsyn/europe.html>

Secretary General

Rue V.Close,41

B-4800 Polleur-Verviers, Belgium

tel. +32 872-233-55 fax +32 872-207-16

Organizacja członkowska w Polsce

Polskie Stowarzyszenie Rodziców Dzieci z Zespołem Downa

ul. Banacha 22, 90-238 Łódź

Polskie organizacje pozarządowe działające na rzecz osób z niepełnosprawnością z europejskiej perspektywy

W ramach Europejskiej Inicjatywy na rzecz Demokracji i Praw Człowieka Komisji Europejskiej organizacja Inclusion Europe przygotowała raport dotyczący przestrzegania praw osób z niepełnosprawnością intelektualną w Polsce. Jedną z części raportu poświęconą jest sytuacji organizacji osób z niepełnosprawnością w naszym kraju. Co prawda zawarte w nim wnioski nie są oficjalną opinią Wspólnoty Europejskiej, nie podważa to jednak zawartych w nim spostrzeżeń. Zgodnie z nimi polskie organizacje osób z niepełnosprawnością borykają się z dwoma głównymi problemami. Pierwszy z nich to słaba współpraca z władzami, zarówno krajowymi, jak i lokalnymi. Oznacza to w konsekwencji niewielki wpływ na politykę rządu wobec osób z niepeł-

nosprawnością. Przepisy dotyczące działalności stowarzyszeń i fundacji w Polsce obligują rząd do konsultowania się tylko ze związkami zawodowymi i organizacjami pracodawców. Drugi problem wiąże się z finansowaniem ich działalności. Mimo że część działalności prowadzonej przez organizacje osób niepełnosprawnych jest finansowana ze środków budżetowych i ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, to dotacje te nie pokrywają tzw. pośrednich kosztów. Prowadzi to do sytuacji, że nawet duże organizacje mają w Polsce poważne problemy finansowe. Przyczyn tego stanu rzeczy raport upatruje w nie do końca uregulowanym statusie organizacji pozarządowych w Polsce. W rezultacie powoduje to sytuację, w której organizacje działające na rzecz osób z niepełnosprawnością w Polsce zmuszone są do konkurowania o ograniczone środki finansowe, co niekorzystnie wpływa na poziom ich współpracy.

Baza polskich organizacji pozarządowych:

<http://www.ngo.pl>

FINANSOWANIE DZIAŁAŃ UNII EUROPEJSKIEJ NA RZECZ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ

Co to są fundusze strukturalne

Najpoważniejszym instrumentem pozostającym w gestii Wspólnoty, a służącym poprawie sytuacji osób z niepełnosprawnością są fundusze strukturalne.

Fundusze strukturalne są instrumentami polityki strukturalnej Unii Europejskiej. Ich zadaniem jest wspieranie restrukturyzacji i modernizacji gospodarek krajów UE. Fundusze strukturalne umożliwiają wpływanie na zwiększenie spójności ekonomicznej i społecznej Unii. Kierowane są do tych sektorów gospodarki i regionów, które bez pomocy finansowej nie są w stanie dorównać średniemu poziomowi ekonomicznemu w UE. Mają one pomóc władzom centralnym i lokalnym słabiej rozwiniętych regionów w rozwiązaniu ich najważniejszych problemów gospodarczych i społecznych. Wykorzystanie funduszy strukturalnych ukierunkowane jest m.in. na wzrost poziomu zatrudnienia, promowanie równości kobiet i mężczyzn, zwalczanie wszelkich form dyskryminacji ze względu na rasę, pochodzenie etniczne, niepełnosprawność lub wiek. Obecna polityka strukturalna Unii sprowadza się do realizacji trzech podstawowych celów:

CEL 1. Rozwój regionów opóźnionych gospodarczo

Dotyczy to regionów opóźnionych w rozwoju oraz słabo zaludnionych terenów północnych (poniżej 8 mieszkańców na 1 km kwadratowy). Regiony objęte celem 1 nie mogą być objęte żadnym innym celem. Po wejściu Polski do Unii Europejskiej cały obszar kraju zostanie objęty działaniami realizowanymi w ramach celu 1.

CEL 2. Pomoc regionom restrukturyzującym się gospodarczo

Pomoc kierowana jest do regionów mających problemy strukturalne i dokonujących przeobrażeń, jak np. regiony wiejskie o zacofanej strukturze rolnictwa.

CEL 3. Rozwój zatrudnienia i zasobów ludzkich

W ramach jego realizacji finansuje się modernizację systemów oświaty i wszelkie działania na rzecz zwiększenia zatrudnienia, ze szczególnym uwzględnieniem równości szans w dostępie do rynku pracy. Celem tym jest objęty cały obszar Unii Europejskiej, z wyjątkiem regionów otrzymujących środki w ramach celu 1 – rozwoju regionów opóźnionych gospodarczo.

Rola Europejskiego Funduszu Socjalnego i innych funduszy strukturalnych w finansowaniu działań na rzecz osób z niepełnosprawnością

Z punktu widzenia działań na rzecz rozwiązywania problemów osób z niepełnosprawnością jednym z najważniejszych funduszy jest Europejski Fundusz Socjalny (Euro-

pean Social Fund, ESF). Fundusz działa od 1960 roku, a jego głównym celem jest walka z bezrobociem w krajach członkowskich Unii.

Zadania dotyczące osób z niepełnosprawnością, które są finansowane lub dofinansowane przez Europejski Fundusz Socjalny, to przede wszystkim:

- walka z dyskryminacją zawodową na rynku pracy,
- wspieranie grup marginalizowanych przez społeczeństwo, w tym osób z niepełnosprawnością,
- działania zmniejszające bezrobocie osób z niepełnosprawnością,
- organizowanie szkoleń zawodowych i tworzenie warunków do podjęcia pracy, w szczególności dotyczy to młodzieży niepełnosprawnej,
- kształcenie kadr, ekspertów i personelu dydaktycznego,
- organizowanie międzynarodowych centrów kształcenia, korzystających z możliwości organizowania telekonferencji.

Budżet Europejskiego Funduszu Socjalnego na lata 2000–2006 wynosi około 60 mld euro, co stanowi około 30% środków wszystkich funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w tym czasie. Ze środków EFS mogą być finansowane wszystkie trzy cele unijnej polityki strukturalnej.

Drugim funduszem strukturalnym Unii jest Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (European Regional Development Fund, ERDF) istniejący od 1975 roku. Jego głównym zadaniem jest niwelowanie różnic w poziomie

rozwoju regionalnego krajów należących do Unii Europejskiej.

Środki z tego funduszu są przeznaczone m.in. na inwestycje w zakresie utrzymania dotychczasowych lub tworzenia nowych miejsc pracy, edukacji i opieki zdrowotnej. W ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego współfinansowana jest realizacja celów 1 i 2 polityki strukturalnej UE.

Dwa kolejne fundusze strukturalne to **Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnych** (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, EAGGF), którego celem jest m.in. rozwój i modernizacja terenów wiejskich, a także wspieranie inicjatyw służących zmianom struktury zawodowej na wsi oraz **Finansowy Instrument Orientacji Rybołówstwa**.

Oprócz funduszy strukturalnych w Unii Europejskiej działa **Fundusz Spójności**, nazywany też Funduszem Kohezyj. Jest on przeznaczony dla tych krajów, których produkt krajowy brutto nie przekracza 90% średniej dla wszystkich krajów członkowskich. Obecnie korzystają z niego Grecja, Hiszpania, Irlandia i Portugalia.

Co to są inicjatywy wspólnotowe

Inicjatywy wspólnotowe to programy pomocy bezzwrotnej organizowane przez Unię Europejską dla określonych środowisk i grup społecznych.

Jedną z najważniejszych inicjatyw wspólnotowych, z której mogą być finansowane działania na rzecz równych szans osób z niepełnosprawnością na rynku pracy, jest inicjatywa EQUAL.

Oprócz trzech głównych celów polityki strukturalnej Unii Europejskiej ze środków funduszy strukturalnych finansuje się również tzw. inicjatywy wspólnotowe, czyli programy pomocy bezzwrotnej organizowane przez Unię Europejską dla określonych środowisk i grup społecznych. Inicjatywy wspólnotowe przygotowywane są wspólnie przez kraje członkowskie i Komisję Europejską i dotyczą najistotniejszych problemów dla całej Unii Europejskiej. Jedną z najważniejszych inicjatyw wspólnotowych, z punktu widzenia działań na rzecz osób z niepełnosprawnością, jest niewątpliwie inicjatywa EQUAL. Oprócz niej działają trzy inne inicjatywy wspólnotowe: URBAN, INTERREG, LEADER.

EQUAL 2000-2006

Inicjatywa EQUAL 2000–2006 stanowi kontynuację poprzednich programów: ADAPT i EMPLOYMENT, realizowanych w latach 1994–1999. EQUAL promuje i wspomaga międzynarodową współpracę prowadzącą do eliminacji dyskryminacji i nierówności oraz wszelkich barier utrudniających dostęp do rynku pracy.

Środki finansowe wykorzystywane w ramach tego programu pochodzą z zasobów Europejskiego Funduszu Społecznego. Na jego realizację w latach 2000–2006 przeznaczono 2847 mln euro. W celu uzyskania lepszych efektów i ze względu na wyznaczony limit środków EQUAL obejmuje całe terytorium Unii Europejskiej, ale finansuje ograniczoną liczbę projektów. Działalność w ramach tego programu obejmuje następujące dziedziny:

- walka z dyskryminacją na rynku pracy,
- tworzenie baz danych projektów prowadzonych w poszczególnych krajach (ma to na celu lepszą wymianę informacji i promowanie „dobrych praktyk”),
- wspólne inicjatywy Komisji i państw członkowskich propagujące doświadczenia i priorytety wskazane w programie EQUAL.

Kontakt i informacje:

<http://www.europa.eu.int/comm/equal>

URBAN II 2000-2006

Program ma na celu wspieranie nowych strategii na rzecz ekonomicznej i społecznej odnowy obszarów miejskich zagrożonych lub dotkniętych zjawiskami bezrobocia strukturalnego i przejawami patologii społecznych. Mogą z niego korzystać władze lokalne, organizacje pozarządowe lub przedsiębiorcy w ramach projektów związanych z odnową gospodarczą i społeczną miast Unii Europejskiej liczących przynajmniej 100 tys. mieszkańców.

Program jest w całości finansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Na jego realizację w latach 2000-2006 przeznaczono 700 mln euro. Za pośrednictwem tej inicjatywy wspólnotowej realizowane są m.in. następujące zadania:

- renowacja budynków (celem tu jest tworzenie możliwości zatrudnienia, integracja społeczności lokalnej i

poprawa poziomu życia na obszarach miejskich z poszanowaniem zasad ochrony środowiska),

- inicjatywy lokalne tworzenia miejsc pracy związanych z kulturą, usługami dla ludności oraz ochroną środowiska (dodatkowo celem jest zapewnienie równego dostępu do miejsc pracy),
- wprowadzanie programów edukacyjnych i szkoleń zawodowych dla osób marginalizowanych przez społeczeństwo,
- rozwój przyjaznych dla środowiska sieci komunikacji miejskiej,
- promowanie wykorzystania technologii internetowych w życiu gospodarczym, społecznym i ochronie środowiska.

Kontakt i informacje:

http://europa.eu.int/comm/regional_policy/urban2/index_en.htm

LEADER+ 2000-2006

Inicjatywa LEADER+ stanowi kontynuację i rozwinięcie programu LEADER II z lat 1994–1999. Dzięki współpracy na poziomie regionalnym i ponadnarodowym LEADER+ wspomaga wdrażanie nowoczesnych strategii rozwoju terenów wiejskich. Program jest finansowany przez Sekcję Orientacji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnych. Środki przewidziane na jego realizację w latach 2000–2006 wynoszą 2020 mln euro.

Z pomocy korzystają przede wszystkim Lokalne Grupy Działania, czyli związki partnerów publicznych i prywatnych wspólnie podejmujących innowacyjne prace związane z rozwojem obszarów wiejskich.

Kontakt i informacje:

<http://www.rural-europe.acidl.be>

INTERREG III 2000-2006

Realizacja programu obejmuje lata 2000–2006. Jest on kontynuacją oraz rozszerzeniem inicjatywy INTERREG II z okresu 1994–1999.

Głównym celem obecnego programu jest wzmocnienie współpracy przygranicznej, międzyregionalnej i międzynarodowej. Ma to służyć zrównoważonemu i harmonijnemu rozwojowi obszarów Unii położonych przy granicach państw i regionów.

W ramach INTERREG III prowadzi się także współpracę z regionami granicznymi krajów kandydujących do Unii. Program jest finansowany przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego. Środki przeznaczone na jego wykonanie w okresie 2000–2006 wynoszą 4875 mln euro.

Kontakt i informacje:

http://europa.eu.int/comm/regional_policy/interreg3/index_en.htm

Działania związane z niepełnosprawnością finansowane w ramach polityki strukturalnej UE

Trudno jest oszacować całkowitą sumę środków wyasygnowaną na rzecz osób z niepełnosprawnością z funduszy strukturalnych, przede wszystkim z Europejskiego Funduszu Socjalnego. Wśród państw członkowskich widoczne jest ogromne zróżnicowanie w rodzaju działań priorytetowych, promujących integrację osób z niepełnosprawnością. W trakcie realizacji pięcioletniego planu Europejskiego Funduszu Socjalnego, czyli w latach 1994–1999, kraje członkowskie UE przeznaczyły znaczne środki finansowe na promocję działań na rzecz zwiększania szans osób z niepełnosprawnością na rynku pracy, m.in. na dotacje na wynagrodzenia dla osób z niepełnosprawnością podejmujących praktykę zawodową, zatrudnianie okresowe w ramach pracy chronionej, tworzenie własnych miejsc pracy, pośrednictwo pracy, spółdzielnie zrzeszające osoby z niepełnosprawnością intelektualną czy znaczną niepełnosprawnością ruchową.

Poza działaniami realizowanymi w ramach programów strukturalnych, mającymi na celu „integrację” w ramach inicjatywy EMPLOYMENT (poprzednik inicjatywy EQUAL), istniał osobny program – HORIZON, który uruchomiono specjalnie w celu rozwiązania problemu integracji osób z niepełnosprawnością na rynku pracy oraz wsparcia realizacji innowacyjnych systemów międzynarodowych obejmujących te osoby. W ramach programu starano się wypracowywać nowe sposoby rozwiązywania problemów, przed którymi stają osoby poszukujące zatrudnienia w warunkach wciąż zmieniającego się rynku pracy, a także wprowadzenie po-

zytywnych zmian do polityki szkoleniowej czy zatrudnienia. Spośród zakończonych już programów wspólnotowych należy podkreślić także znaczenie dwóch inicjatyw, czyli programów HELIOS I (1988–1992) oraz jego następcy HELIOS II (1993–1996). Celem ich było promowanie integracji społecznej i ekonomicznej oraz niezależności życiowej osób z niepełnosprawnością. Programy HELIOS przyczyniły się także do powstania Europejskiego Forum Niepełnosprawności oraz utworzenia specjalistycznej bazy danych pod nazwą HANDYNET, która stanowi komputerowy bank danych dostępny we wszystkich urzędowych językach Unii Europejskiej, dostarczający wszelkiego rodzaju niezbędnych informacji dotyczących np. pomocy technicznej dla osób z niepełnosprawnością oraz specjalistów z zakresu rehabilitacji. Sukcesem działań prowadzonych w ramach programów HELIOS było także to, że zagadnienie niepełnosprawności zaczęto brać pod uwagę przy tworzeniu i realizacji innych inicjatyw Unii. Do wielu programów wprowadzono odpowiednie zmiany, by w większym stopniu uwzględniały potrzeby osób z niepełnosprawnością. Dotyczy to np. programów SOKRATES czy LEONARDO DA VINCI.

Jaką pomoc z Unii Europejskiej otrzymuje Polska

W ramach pomocy Unii Europejskiej nasz kraj korzysta przede wszystkim z tzw. funduszy przedakcesyjnych. Oprócz nich w coraz większym stopniu możemy korzystać też z innych programów wspólnotowych. Część uzyskiwanych w ten sposób środków może być wykorzystywana na działania dotyczące niepełnosprawności.

Polska korzysta z pomocy Unii Europejskiej od 1990 roku. Dla krajów kandydujących do Unii Europejskiej, w tym Polski, przewidziano w budżecie UE specjalne środki w ramach tzw. funduszy przedakcesyjnych. Dopiero po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej będziemy mogli korzystać z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności. Część środków z funduszy przedakcesyjnych została lub będzie wykorzystana na programy mające związek z rozwiązywaniem problemów osób z niepełnosprawnością. Oprócz funduszy przedakcesyjnych polskie samorzady i organizacje pozarządowe w coraz większym stopniu mogą korzystać z europejskich programów wspólnotowych na podobnych zasadach jak organizacje i instytucje państw członkowskich Unii.

Z jakich funduszy przedakcesyjnych korzysta Polska

Program PHARE (Poland-Hungary Assistance to Restructuring of their Economies)

PHARE jest największym programem bezzwrotnej pomocy finansowej Unii Europejskiej dla Europy Środkowej i Wschodniej, z którego korzysta 10 państw stowarzyszonych ze Wspólnotami Europejskimi oraz Albania, Macedonia, Bośnia i Hercegowina. W krajach, które wystąpiły z wnioskiem o przystąpienie do UE, program ma na celu wspieranie działań przygotowujących do członkostwa.

Podstawę prawną bezzwrotnej pomocy finansowej, jaką Polska otrzymuje z Unii Europejskiej w ramach programu PHARE, stanowi Umowa ramowa podpisana 31 maja 1990 roku przez rząd Polski i Komisję Europejską.

Program PHARE działa w Polsce od 1990 roku. Początkowo jego zadaniem było wspieranie przemian gospodarczo-społecznych w naszym kraju; z czasem stał się największym instrumentem pomocy przedakcesyjnej dla krajów starających się o przyjęcie do Unii Europejskiej. W grupie państw Europy Środkowej i Wschodniej Polska jest największym beneficjentem pomocy finansowej PHARE. W latach 1990–2000 w ramach programów PHARE Unia Europejska przyznała Polsce około 2,5 mld euro.

PHARE wspiera projekty o wartości powyżej 2 mln euro. Propozycje wojewódzkie, które powinny uwzględniać strategię rozwoju danego województwa, trafiają do Ministerstwa Gospodarki, a następnie do Komisji Europejskiej. Planowanie pomocy odbywa się co roku i może dotyczyć różnych województw. Realizacja projektów następuje zwykle po dwóch latach od złożenia propozycji.

Najczęściej proponowane przez województwa projekty dotyczą ważnych szlaków komunikacyjnych w regionie, ochrony środowiska (np. kompleksowe rozwiązania gospodarki wodno-ściekowej z uwagą na walory turystyczne), infrastruktury niezbędnej do rozwoju przedsiębiorczości w regionie.

Odbiorcami większości projektów są samorządy lokalne, jako odpowiedzialne za dany rodzaj infrastruktury (np. miasto, gmina, powiat). Wszystkie województwa złożyły projekty do programu PHARE 2002 w zakresie rozwoju zasob-

bów ludzkich. Na temat ich wdrażania informacji udziela ją wojewódzkie urzędy pracy.

KONTAKT I INFORMACJE:

Fundacja Fundusz Współpracy

ul. Górnośląska 4A

00-444 Warszawa

<http://www.cofund.org.pl>

Urzędy Marszałkowskie

Wojewódzkie Urzędy Pracy

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej

<http://fundusze.ukie.gov.pl>

Portal organizacji pozarządowych

<http://www.ngo.pl>

Program PHARE składa się z wielu komponentów:

1) Budowa instytucji i wsparcie inwestycyjne

2) Spójność Społeczno-Gospodarcza składa się z współtworzących go działów. Są to:

- **Inwestycje Strukturalne**, program ma za zadanie poprawę i rozbudowę infrastruktury związanej z prowadzeniem działalności gospodarczej. Wsparcie przeznaczone jest na projekty dotyczące ochrony środowiska, rozbudowy ważnych szlaków komunikacyjnych oraz infrastruktury niezbędnej do rozwoju przedsiębiorczości w regionie;
- **Małe i Średnie Przedsiębiorstwa**, program ma za zadanie poprawę funkcjonowania sektora produkcyjnego.

Jego działalność prowadzona jest w całym kraju za pośrednictwem Regionalnych Instytucji Finansujących;

- **Rozwój Zasobów Ludzkich** to program mający na celu przeciwdziałanie bezrobociu poprzez szkolenia, doradztwo personalne oraz działania na rzecz rozwoju zatrudnienia w regionie. Organizacje pozarządowe mogą wziąć udział w tym programie jako: partner konsorcjum odpowiedzialnego za realizację projektu, podwykonawca danego projektu lub jako beneficjent programu związanego z rozwojem lokalnym. Projekty składa samorząd województwa, a kontrakty zawiera Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości. Nadzór merytoryczny pełnią wojewódzkie urzędy pracy.

Kontakt i informacje:

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

www.mpips.gov.pl

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości

02-017 Warszawa,

Al. Jerozolimskie 125/127

tel. (22) 699 70 44/45 fax (22) 699 70 46/56

e-mail: biuro@parp.gov.pl

<http://www.parp.gov.pl>

Program Współpracy Przygranicznej

Duże Projekty prowadzone w ramach tego programu dotyczą infrastruktury drogowej, środowiska lub innej dziedziny związanej z rozwojem gospodarczym pogranicza. Obejmują obszary przylegające do granic: polsko-niemieckiej,

polsko-czeskiej, polsko-słowackiej oraz Morza Bałtyckiego. Odbiorcami pomocy są głównie samorządy lub związki komunalne. Projekty należy składać do urzędów marszałkowskich.

Małe Projekty dotyczą współpracy kulturalnej, sportowej, społeczno-gospodarczej, przełamania barier oraz ochrony środowiska. Obejmują tereny przylegające do granic: polsko-niemieckiej, polsko-czeskiej, polsko-słowackiej oraz Morza Bałtyckiego, a także tereny należące do euroregionu danego pogranicza. Niekiedy organizowane są również konkursy dotyczące pogranicza wschodniego. Wartość jednego projektu nie może przekroczyć 50 tys. euro.

Projekty składa się do władz euroregionalnych przez organizacje pozarządowe i samorządy na konkurs, który ogłaszany jest raz w roku, zwykle na przełomie roku (grudzień – luty). Terminy składania projektów mogą być różne dla poszczególnych euroregionów.

Władza Wdrażająca Program Współpracy Przygranicznej
ul. Krucza 36, Warszawa
tel. (22)695 99 10 fax (22)695 99 12
<http://www.wwpwp.it.pl>

Kontakt i informacje:

Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce

Warszawskie Centrum Finansowe

ul. Emilii Plater 53

00-113 Warszawa, Polska

29 piętro

tel. (4822) 520 82 00 fax (4822) 520 82 82

Punkt Informacyjny Unii Europejskiej

Warszawskie Centrum Finansowe

ul. Emilii Plater 53

00-113 Warszawa, Polska

Parter

tel. (4822) 520 82 62 fax (4822) 520 82 63

<http://www.europa.delpol.pl>

PHARE ACCESS

Podstawowym celem programu ACCESS 2000 jest umacnianie społeczeństwa obywatelskiego i przygotowanie do członkostwa w Unii Europejskiej krajów kandydujących. Tematyka programu obejmuje:

- promowanie przedsięwzięć mających na celu przyjmowanie dorobku prawnego Unii Europejskiej (*acquis communautaire*) w tych dziedzinach, w których trzeci sektor odgrywa ważną rolę, uzupełniając bądź zastępując działania rządu oraz wspieranie inicjatyw na rzecz podnoszenia poziomu świadomości społecznej w zakresie ochrony środowiska i rozwoju społeczno-gospodarczego, związanych z procesem integracji europejskiej;
- wspieranie działań mających na celu zwiększanie zaangażowania jednostek i grup społecznych szczególnie zagrożonych pozostawaniem na marginesie życia ekonomicznego, społecznego i politycznego.

Program ACCESS jest realizowany w formie otwartego konkursu projektów przygotowanych i wdrażanych przez organizacje pozarządowe. Zarządzanie programem zostało

powierzone przez Urząd Komitetu Integracji Europejskiej Zespołowi do spraw Dotacji, działającemu w ramach Centralnej Jednostki Finansująco-Kontraktującej w Funduszu Współpracy. Wartość projektów nie może przekroczyć 50 tys. euro (w przypadku małych) i 200 tys. euro (w przypadku dużych). Obecnie działa edycja ACCESS 2000. Access 2001 zatwierdzony zostanie przez Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w grudniu 2002 roku, a ogłoszenie konkursu nastąpi na przełomie lat 2002 i 2003.

Fundacja Fundusz Współpracy

ul. Górnośląska 4A

00-444 Warszawa

<http://www.cofund.org.pl>

PHARE 2002 i 2003 przyjmą formę programów krajowych i będą realizowane na zasadach konkursowych. Programy te składają się z następujących komponentów:

- aktywizacja młodzieży: 17 mln euro (PHARE 2002); 20 mln euro (PHARE 2003); ok. 20% – 50% tych środków może trafić poprzez granty do instytucji niepublicznych (w tym organizacji pozarządowych);
- wsparcie grup ryzyka: 3,7 mln euro (PHARE 2002); 7 mln euro (PHARE 2003);
- równość szans kobiet i mężczyzn: 1,8 mln euro (2002); 2,5 mln euro (PHARE 2003).

Wsparcie zyskają projekty obejmujące następujące grupy: młodzież trudna (patologiczna, pochodząca z terenów byłych PGR-ów), osoby niepełnosprawne, uchodźcy, repatrianci, byli więźniowie. O granty ubiegać się będą mogli

organizacje pozarządowe (możliwe 100% dofinansowania na realizację projektów) oraz instytucje publiczne (konieczne współfinansowanie projektu).

Program ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession)

Program przeznaczony jest na współfinansowanie projektów o wartości powyżej 5 mln euro, związanych z infrastrukturą transportu (tylko inwestycje, które znajdują się w tzw. korytarzach transeuropejskich) i ochroną środowiska. W krajach kandydujących do Unii ISPA jest odpowiednikiem Funduszu Spójności wykorzystywanego w krajach UE. Obecny program obejmuje lata 2000–2006 i może być realizowany w naszym kraju do czasu wejścia Polski do Unii Europejskiej.

KONTAKT I INFORMACJE:

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
<http://www.nfosigw.gov.pl>

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej
<http://fundusze.ukie.gov.pl>

Program SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development)

Program dotyczy projektów wspierających rozwój obszarów wiejskich i rolnictwa w Polsce. Wspierane działania obejmują docelowo wiele grup – od poprawy jakości prze-

twórstwa artykułów rolnych do szkoleń zawodowych i pomocy technicznej. W ramach programu samorządy lokalne mogą się starać o środki przeznaczone m.in. na odprowadzanie i oczyszczanie ścieków, drogi gminne i powiatowe, telekomunikację czy zwiększenie atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich.

KONTAKT I INFORMACJE:

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

al. Jana Pawła II,

00-175 Warszawa

tel. +48 22 860 29 50

Infolinia 0 800 38 00 84

<http://www.arimr.gov.pl>

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej

<http://fundusze.ukie.gov.pl>

Co to są programy wspólnotowe

Programy wspólnotowe to jeden z instrumentów wspólnej polityki państw członkowskich Unii Europejskiej. Są one otwarte dla podmiotów głównie z państw Unii Europejskiej (Austria, Belgia, Dania, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Niemcy, Portugalia, Szwecja, Wielka Brytania, Włochy), ale mogą z nich korzystać także inne kraje, np. państwa kandydujące do Unii Europejskiej czy kraje należące do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (Norwegia, Islandia, Liechtenstein). Warunkiem uczestnictwa danego kraju w programie wspólnoto-

wym jest wniesienie określonej składki do budżetu tego programu. Programy ustanawiane są zwykle na 4–5 lat na wniosek Komisji Europejskiej, natomiast Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej podejmują wspólnie decyzje o powołaniu programu i określają jego budżet. Uruchomienie poszczególnych programów i czuwanie nad ich funkcjonowaniem należy do odpowiednich dyrekcji generalnych Komisji Europejskiej.

Wybrane programy wspólnotowe, z których mogą być finansowane działania na rzecz osób niepełnosprawnych

LEONARDO da VINCI II 2000–2006

Program wspiera projekty kształcenia i szkolenia w Europie, które mają promować nowe rozwiązania w edukacji i szkoleniach zawodowych. Polska uczestniczy w programie od 2000 roku.

Projekty mogą dotyczyć **doskonalenia systemów kształcenia**, które umożliwiają przekwalifikowanie się i dostosowanie osób do zmieniających się warunków pracy, poprawę jakości i dostępności ustawicznego kształcenia, mającego umożliwiać stałe pogłębianie kwalifikacji i zdobywanie nowych, zwiększanie szans na rynku pracy dzięki promocji nowości w kształceniu zawodowym oraz poprzez rozwój konkurencyjności i przedsiębiorczości.

Program dofinansowuje:

- **projekty pilotowe**, które trwają do trzech lat i nie przekraczają wartości 200 tys. euro rocznie (np. tworzenie, rozwój, ocena i upowszechnianie innowacyjnych metod w zakresie szkolnictwa zawodowego);
- **projekty wymian i staży**, których czas trwania obejmuje okres do dwóch lat, przy czym uczestnicy mogą przebywać za granicą od tygodnia do 12 miesięcy, a dofinansowanie kosztów stażu nie może przekroczyć kwoty 5 tys. euro rocznie (np. wymiana międzynarodowa, wizyty studyjne, okresowe zatrudnienie w placówkach edukacyjnych);
- **projekty językowe**, trwające do 3 lat i finansowane w kwocie do 200 tys. euro rocznie (np. promowanie znajomości języków obcych, w tym również mniej popularnych, rozwój metodyki nauczania języków obcych);
- **badania i analizy**, przeprowadzane w okresie do 3 lat, których koszty nie mogą przekroczyć kwoty 200 tys. euro rocznie;
- **międzynarodowe sieci instytucji**, które finansowane są w okresie do 3 lat, natomiast kwota środków przeznaczonych na inwestycje nie może przekroczyć 150 tys. euro rocznie (np. tworzenie sieci instytucji zajmujących się edukacją zawodową).

Wnioski mogą składać ośrodki kształcenia, szkoły językowe, organizacje pozarządowe.

KONTAKT I INFORMACJE:

Krajowa Agencja Programu Leonardo da Vinci

ul. Górnośląska 4a 00-444 Warszawa

tel. 625 39 37, 622 19 91

<http://bkkk-cofund.org.pl>

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu

<http://www.men.waw.pl>

**MŁODZIEŻ
2000-2004**

Celem programu jest ułatwianie integracji społecznej młodych ludzi, likwidowanie wszelkich form dyskryminacji i promowanie równości na wszystkich poziomach społecznych, wspieranie walki z rasizmem i ksenofobią, wspieranie działań na rzecz lepszego poznania różnorodności wspólnej kultury europejskiej i naszego wspólnego dziedzictwa. Program wspiera finansowo inicjatywy młodych ludzi między 15 a 25 rokiem życia, które dotyczą edukacji pozaformalnej. Skierowany jest do młodzieży i organizacji pozarządowych. Polska uczestniczy w programie od 2000 roku; jest on kontynuacją dotychczasowego programu „Młodzież dla Europy”.

KONTAKT I INFORMACJE:

Narodowa Agencja Programu „Młodzież”

ul. Mokotowska 43, IV p.

00-551 Warszawa

<http://www.youth.org.pl>

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu

<http://www.men.waw.pl>

SOKRATES II 2000-2006

Program dotyczy przede wszystkim edukacji i procesu kształcenia. Jego główne cele to: poprawa jakości kształcenia dzieci, młodzieży i osób dorosłych, rozwijanie poczucia jedności z Europą, rozwijanie umiejętności przystosowania się do nowych warunków społecznych i ekonomicznych. Program wspiera współpracę między placówkami oświatowymi, projekty dotyczące nauki języków obcych, wymianę informacji i doświadczeń na temat funkcjonowania systemów edukacji, wspiera kształcenie w systemie otwartym i na odległość. W programie mogą uczestniczyć uczelnie, szkoły językowe, fundacje, ośrodki młodzieżowe, organizacje pozarządowe, firmy, izby gospodarcze.

KONTAKT I INFORMACJE:

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

Program Sokrates

ul. Mokotowska 43,

00-551 WARSZAWA

<http://www.socrates.org.pl>

Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu

<http://www.men.waw.pl>

PROGRAM ZWALCZANIA WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO (COMBATING SOCIAL EXCLUSION) 2002-2006

Zadaniem programu jest wspieranie działań na rzecz integracji społecznej i przeciwdziałanie wykluczeniu społecz-

nemu. Głównym obszarem działań jest polityka społeczna. W programie mogą uczestniczyć kraje członkowskie, organizacje pozarządowe, szkoły wyższe, partnerzy społeczni, media. Polska uczestniczy w programie od 2002 roku.

KONTAKT I INFORMACJE:

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

<http://www.mpips.gov.pl>

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej

<http://fundusze.ukie.gov.pl>

**PROGRAM ZWALCZANIA DYSKRYMINACJI
(COMBATING DISCRIMINATION)
2001-2006**

Program wspiera wszelkie projekty, których celem jest zwalczanie jakichkolwiek form dyskryminacji ze względu na płeć, narodowość, niepełnosprawność oraz umożliwienie wszystkim obywatelom równego dostępu do usług i dóbr. W programie mogą uczestniczyć kraje członkowskie, organizacje pozarządowe, partnerzy społeczni, ośrodki badawcze. Polska planuje przystąpienie do programu w 2003 roku.

KONTAKT I INFORMACJE:

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej

<http://fundusze.ukie.gov.pl>

**PROGRAM DZIAŁAŃ WSPIERAJĄCYCH ZATRUDNIENIE
(INCENTIVE MEASURES IN THE FIELD
OF EMPLOYMENT)
2001-2005**

Program wspiera finansowo działania ukierunkowane na osiągnięcie odpowiedniego poziomu zatrudnienia, zgodnie z zaleceniami szczytu w Lizbonie, oraz na współpracę przy tworzeniu Europejskiej Strategii Zatrudnienia. W programie mogą uczestniczyć kraje członkowskie, organizacje pozarządowe, ośrodki badawcze, partnerzy społeczni. Polska planuje przystąpić do programu w 2003 roku.

KONTAKT I INFORMACJE:

Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

<http://www.mpips.gov.pl>

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej

<http://fundusze.ukie.gov.pl>

**PROGRAM PUBLIC HEALTH
2003-2008**

Zadaniem programu będzie wspieranie wszelkich działań na rzecz zdrowia publicznego. W jego ramach będą mogły być dofinansowywane projekty ukierunkowane na propagowanie wiedzy i informacji dotyczących zdrowia, rozwój współpracy w tworzeniu polityki zdrowotnej, działania na rzecz zagrożeń zdrowia. W programie będą mogły uczestniczyć kraje członkowskie, organizacje pozarządowe, ośrodki badawcze, partnerzy społeczni, szpitale. Polska planuje przystąpienie do programu w roku 2003.

KONTAKT I INFORMACJE:

Ministerstwo Zdrowia

<http://www.mz.gov.pl>

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej

<http://fundusze.ukie.gov.pl>

eCONTENT 2001-2005

Program jest częścią planu działania „eEuropa – Społeczeństwo informacyjne dla wszystkich” („eEurope – An Information Society for All”)

Program dotyczy m.in. promocji dostępu do nowych technologii, szczególnie Internetu, propagowanie powszechności korzystania z informacji dostępnych przez globalne sieci teleinformatyczne. W ramach programu działają trzy linie tematyczne:

- poprawa dostępności oraz rozszerzenie zakresu wykorzystania informacji sektora publicznego;
- wspomaganie produkcji zasobów informatycznych osadzonych w wielojęzycznym i wielokulturowym środowisku (poprawa jakości i rzetelności informacji w Internecie);
- rozwój rynku informacji w postaci cyfrowej.

W programie mogą uczestniczyć uczelnie, ośrodki badawcze, fundacje, samorządy lokalne, organizacje pozarządowe, sektory publiczne. Polska przystąpiła do programu w 2002 roku.

KONTAKT I INFORMACJE:

Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie

(krajowy punkt kontaktowy)

Al. Mickiewicza 30, 30-059 Kraków

tel. (12) 617 37 72, 617 37 69

<http://www.econtent.agh.edu.pl>

Komitet Badań Naukowych

Departament Systemów Informatycznych

<http://www.kbn.gov.pl>

Urząd Komitetu Integracji Europejskiej

<http://fundusze.ukie.gov.pl>

Jakimi zasadami kieruje się Unia Europejska udzielając pomocy strukturalnej

Skorzystanie z pomocy strukturalnej oferowanej przez Unię wymaga znajomości podstawowych zasad, na których opiera się prowadzona przez nią polityka strukturalna. Główne zasady, według których przyznawane są fundusze, to: pomocniczość, koncentracja, partnerstwo, programowanie i współfinansowanie. **Zasada pomocniczości** (subsydiarności) jest podstawową zasadą funkcjonowania Unii Europejskiej. Dotyczy ona podziału zadań w realizacji pomocy strukturalnej między Komisją Europejską a władzami centralnymi czy regionalnymi. Generalnie oznacza ona, że władze wyższego szczebla nie mogą podejmować działań, których załatwienie leży w gestii władz szczebla niższego.

Zasada koncentracji polega na kierowaniu środków do regionów znajdujących się w najtrudniejszej sytuacji ekonomicznej.

Zasada partnerstwa oznacza, że przygotowanie programów, a potem etapy finansowania, monitorowania i oceny opierają się na współpracy Komisji Europejskiej z odpowiednimi władzami krajowymi, regionalnymi i lokalnymi. Zasada ta uważana jest za podstawową dla organizacji pozarządowych, zakłada bowiem konieczność prowadzenia konsultacji władz samorządowych i rządowych z partnerami społecznymi najbardziej zainteresowanymi planowanymi działaniami, co zwiększa efektywność i celowość pomocy.

Zasada programowania (planowania) zakłada formułowanie wieloletnich planów rozwoju regionalnego.

Zasada współfinansowania (dodatkowości) oznacza, że środki finansowe z Unii mają charakter dofinansowania i mogą jedynie uzupełniać fundusze z budżetu krajowego, natomiast nie mogą ich zastępować.

Jak korzystać z pomocy Unii Europejskiej

Unia Europejska przeznaczona pewną pulę środków finansowych na realizację poszczególnych programów pomocowych w Polsce. Dysponuje nią polski rząd, który rozlicza się całościowo z jej wydatkowania z Komisją Europejską. Za wydatkowanie otrzymanych funduszy w ramach programów rząd czyni odpowiedzialnymi jednostki monitorujące, którymi mogą być agencje, fundacje, departamenty ministerstw, instytucje samorządu wojewódzkiego. Informacja o tych jednostkach jest upowszechniana łącznie z informacją o realizowanych programach. Zadaniem jednostek monitorujących jest najczęściej ogłoszenie i przeprowadzenie

konkursów na projekty w ramach nadzorowanego programu pomocowego, przyjmowanie wniosków i kierowanie ich do akceptacji komitetów monitorujących.

Komisja Europejska może współuczestniczyć w procesie zatwierdzania projektów, których wartość przekracza 2 mln euro (w przypadku Funduszu Spójności jest to kwota ponad 5 mln euro).

Wnioski o środki finansowe mogą być także składane bezpośrednio do Przedstawicielstwa Komisji Unii Europejskiej, jeśli dotyczą konkursów ogłaszanych przez samą Komisję. Wówczas wymagane są wnioski w języku angielskim.

Aby starać się o fundusze z Unii, należy **dużo wcześniej zaplanować działania**, które umożliwią uzyskanie pomocy. Wiąże się to z **przygotowaniem odpowiedniego wniosku o pomoc**, w którym należy zawrzeć podstawowe informacje dotyczące:

- nazwy projektu oraz czego on dotyczy,
- kto skorzysta z realizacji tego projektu,
- w jakim celu jest opracowany i jakie korzyści przyniesie jego realizacja,
- jakiej wysokości fundusze będą potrzebne na jego realizację.

Odpowiednio wypełniony wniosek o wsparcie ze środków unijnych jest przekazywany do jednostek wdrożeniowych odpowiedzialnych za dany program współfinansowany przez Unię (regionalne oddziały agencji, biura fundacji). Ich nazwy i adresy są podawane w informacjach dotyczących poszczególnych programów pomocowych.

Jak napisać wniosek

Na początku dobrze jest określić najbardziej istotne potrzeby. Można stworzyć listę zawierającą problemy do rozwiązania z różnych dziedzin życia. Następnie z katalogu pilnych spraw można wybrać te, które mogą liczyć na dofinansowanie z innych źródeł. Należy się dowiedzieć, kto może je sfinansować.

Warto zebrać informacje o wymaganiach instytucji wobec starającego się o pomoc, a dotyczyć mogą one:

- wymaganej współpracy grupy organizacji (czasami współudziału w projekcie organizacji z krajów członkowskich),
- rodzaju dokumentów, jakie należy złożyć, terminów ubiegania się o wsparcie, okresów trwania pomocy, danych adresowych instytucji.

Informacje te tworzą punkt wyjścia do nawiązania kontaktu z instytucją mogącą udzielić pomocy. Ważne jest podjęcie prób bezpośredniego kontaktu z instytucją w celu prezentacji założeń planowanych działań, na które staramy się dostać środki. Następnie warto przygotować tzw. **przedwniosek** (*preproposal*) – wstępny opis projektu lub wniosek (*proposal*), w którym jasno trzeba określić:

- cele przedsięwzięcia, a więc to, co chcemy osiągnąć, realizując dany projekt,
- sposób planowanego rozwiązania zgłaszanego problemu,
- czas realizacji odpowiednio wdrażanych etapów projektu,

- **plan-opis**, jak będzie realizowany projekt po jego rozpoczęciu,
- **zasadność kontynuacji programu** po zakończeniu programu pomocowego,
- **wykaz organizacji biorących udział w opracowywaniu projektu** (konsultacje z organizacjami, w tym społecznymi, pozarządowymi),
- **informacje o kwalifikacjach osób wchodzących w skład zespołu kierującego projektem**,
- **sposób, w jaki będą oceniane efekty projektu**; ważne jest to przede wszystkim dlatego, że należy wiedzieć, czy jest taka konieczność i jak w trakcie realizacji poszczególnych etapów projektu wprowadzać poprawki,
- **koszty projektu**, aby można było określić, w jaki sposób i na co zostaną wydane pieniądze, o które się prosi (należy pamiętać, że Unia tylko **współfinansuje** dany program, stąd ważne jest zaplanowanie i uwzględnienie w planach budżetowych części własnych środków na realizację projektu).

Przedwniosek lub wniosek pozwala określić, czy dany projekt jest zgodny z misją instytucji starającej się o pomoc ze środków Unii.

Co wpływa na decyzję o zatwierdzeniu wniosku do finansowania

Oceny projektów mogą dokonać odpowiednie komitety monitorujące, w których skład wchodzi przedstawiciel or-

ganizacji pozarządowej, jednostki wdrożeniowej i samorządu. Komitet ma zadanie dokonania oceny projektu, co wiąże się z jego zatwierdzeniem bądź odrzuceniem.

W planowaniu projektu do realizacji warto pamiętać, że szansę na dofinansowanie mają działania poparte wiedzą, doświadczeniem i zaangażowaniem. Ważne jest to, czy projekt jest ukierunkowany na realizację potrzeb społeczności, poprawę jakości życia, czy też na tworzenie struktur organizacji. Często zwraca się uwagę, czy dany projekt był konsultowany ze społecznością, która będzie z niego korzystać. Warunkiem akceptacji projektu jest to, czy i w jakim stopniu organ ubiegający się o wsparcie współfinansuje zamierzone zadanie. Jest to dowodem, że danej organizacji zależy na realizacji programu w trakcie trwania pomocy, jak i po jej zakończeniu, i że będzie się starała znaleźć inne źródła wsparcia. Istotne jest również, czy organizacja starająca się o środki potrafi współpracować z innymi w realizacji zamierzeń, czyli tworzenie grup wsparcia, oraz czy będzie kontynuować rozpoczęte działania po wygaśnięciu okresu udzielania pomocy finansowej z funduszy Unii Europejskiej.

Na czym polega wdrażanie planowanych, współfinansowanych działań

Uzyskanie zgody na otrzymanie pomocy finansowej na zgłaszany projekt działań jest wstępem do realizacji programu. Wdrażanie projektu polega na podejmowaniu czynności zgodnie z przyjętym planem działań, w którym zawarte są informacje:

- na co mogą zostać przeznaczone zatwierdzone środki,
- jakie są wymagania techniczne i organizacyjne co do celu i sposobu wydatkowania pieniędzy,
- dotyczące własnego wkładu w realizowane przedsięwzięcie,
- na temat wiedzy i umiejętności oraz doświadczenia w realizacji tego typu działań,
- o konieczności przestrzegania harmonogramu działań,
- dotyczące przygotowywania sprawozdań z realizacji projektu,
- dotyczące prowadzenia dokumentacji zatwierdzonego przedsięwzięcia.
- o konieczności dokonywania oceny projektu przez wcześniej określony zespół.

ZAMIAST ZAKOŃCZENIA

Rok 2004 jest prawdopodobną i coraz bliższą datą, kiedy starania Polski o przystąpienie do Unii Europejskiej zostaną uwieńczone sukcesem. Na ile wstąpienie Polski do Unii zmieni sytuację osób z niepełnosprawnością w naszym kraju? Czy dzięki temu osobom niepełnosprawnym zostaną przyznane jakieś nowe prawa? Czy były prowadzone negocjacje mające związek z osobami niepełnosprawnymi? Być może osoby z niepełnosprawnością w Polsce czeka zawód, ale przystąpienie naszego kraju do Unii nie oznacza dla nich zdecydowanych i natychmiastowych zmian. Jest to w dużej mierze spowodowane faktem, że w Unii Europejskiej główna odpowiedzialność za prowadzenie działań na rzecz osób z niepełnosprawnością leży w gestii państw członkowskich. Omawiając społeczne korzyści z członkostwa Polski w Unii Europejskiej, podkreśla się, że jest to szansa na zbliżenie Polski do standardów Unii w dziedzinie pracy, zdrowia i edukacji. Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej nie znaczy, że rząd polski będzie musiał zapewnić osobom z niepełnosprawnością dokładnie te same rozwiązania prawne, jakie obowiązują w Danii czy Szwecji. Nie oznacza to jednak, że nic się w sytuacji osób z niepełnosprawnością nie zmieni.

Oficjalne nawiązanie stosunków dyplomatycznych między Polską a Europejską Wspólnotą Gospodarczą (EWG) nastąpiło we wrześniu 1988 roku. Po trzech latach, 16 grudnia 1991 roku, zostały zawarty układ stowarzyszeniowy między Rzeczpospolitą Polską a Wspólnotami Europejskimi i ich państwami członkowskimi, zwany Układem Europejskim. Zakłada on dziesięcioletni okres stowarzyszenia, który trwa od 1 lutego 1994 roku, a skończy się na początku 2004 roku. Formalnym potwierdzeniem polskich dążeń do uzyskania członkostwa w Unii było złożenie przez ministra spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej 8 kwietnia 1994 roku w Atenach oficjalnego wniosku w sprawie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Negocjacje akcesyjne Polski rozpoczęły się 31 marca 1998 roku. Polska została zobowiązana do przeglądu prawno-porównawczego przepisów krajowych i Wspólnoty Europejskiej. Zadania poszczególnych resortów zostały zapisane w „Narodowym planie przygotowania do członkostwa”.

W procesie negocjacji akcesyjnych cały dorobek wspólnotowy został podzielony na 29 obszarów. Zagadnienia dotyczące osób z niepełnosprawnością mieściły się w obszarze „Polityka społeczna i zatrudnienie”, który stanowił 13 rozdział negocjacji. Oprócz podobszaru „osoby niepełnosprawne” w rozdziale tym znalazły się również: prawo pracy, równość szans kobiet i mężczyzn, walka z rasizmem i ksenofobią, dialog społeczny, zatrudnienie, Europejski Fundusz Społeczny, zabezpieczenie społeczne, osoby w zaawansowanym wieku i marginalizacja społeczna, fundacja dublińska, zdrowie publiczne oraz przepisy z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy.

Negocjacje akcesyjne Polska prowadziła z 15 państwami członkowskimi Unii Europejskiej. Komisja Europejska odgrywała rolę pośrednika między Polską a państwami członkowskimi, przygotowując wspólne stanowiska Unii Europejskiej, które były następnie zatwierdzane na forum państw członkowskich (Międzynarodowa Konferencja Akcesyjna). Pierwszym, wstępnym etapem negocjacji był *screening*, czyli porównanie prawa polskiego z prawem wspólnotowym, które miało na celu przede wszystkim zidentyfikowanie problemów wymagających dalszych rozmów. Komisja Europejska przesłała Polsce tzw. listę screeningową, która składała się z dwóch części – Listy „A” i Listy „B”. Lista „A” zawierała zestaw aktów prawnych wyższego rzędu, zapisów traktatowych, dyrektyw, regulacji, które mają charakter nadrzędny w stosunku do prawa krajowego. Lista „B” zawierała natomiast akty prawa wtórnego, które nie mają charakteru bezwzględnie obowiązującego. Zostały one przesłane Polsce jedynie w charakterze informacji. W stanowisku negocjacyjnym dotyczącym obszaru „Polityka społeczna i zatrudnienie” Polska zaakceptowała całość *acquis communautaire*, czyli dorobku prawnego Wspólnot. Strona polska stwierdziła, że ustawodawstwo polskie w obszarze „Polityka społeczna i zatrudnienie” jest obecnie w znacznej mierze zgodne z *acquis communautaire* i Polska, z pewnymi zastrzeżeniami, gotowa jest wypełniać postanowienia rozporządzeń, dyrektyw, zaleceń i rezolucji oraz uczestniczyć we wspólnotowych programach działania.

Dokumenty Unii Europejskiej związane z osobami niepełnosprawnymi znalazły się na liście „B”, co oznacza, że nie mają one charakteru bezwzględnie obowiązującego.

Dzięki temu w stanowisku negocjacyjnym Polski w obszarze „Polityka społeczna i zatrudnienie”, w rozdziale dotyczącym osób niepełnosprawnych czytamy: „Problemów osób niepełnosprawnych dotyczą zalecenia, rezolucje i wnioski, przewidujące głównie promowanie równości szans osób niepełnosprawnych i działań na rzecz ich aktywizacji zawodowej. Prowadzona w Polsce polityka i działania na rzecz osób niepełnosprawnych, jak też postanowienia odpowiednich aktów prawnych, całkowicie odzwierciedlają zapisy dokumentów wspólnotowych wydawanych w tym zakresie”.

Także cele polskiej polityki w zakresie ochrony społecznej, zgodnie ze stanowiskiem negocjacyjnym, zbieżne są z zapisami zawartymi w decyzjach, zaleceniach i rezolucjach Unii. W Polsce nie zostanie wprowadzone, między innymi, prawo do minimalnego dochodu gwarantowanego, który jest zalecany, ale nie wymagany przez prawo Wspólnoty, i który został wprowadzony przez wszystkie państwa członkowskie, z wyjątkiem Grecji. Analizy wykazały, że jego wprowadzenie wymagałoby w warunkach polskich zwiększenia nakładów finansowych na świadczenia pieniężne z pomocy społecznej o około 60%, co oznacza, że jest to obecnie raczej nieosiągalne.

Sytuacja taka oznacza, że praktycznie nie było negocjacji dotyczących przepisów prawnych skierowanych do osób z niepełnosprawnością. Nie znaczy to jednak, że w wyniku negocjacji nie rozpoczęto żadnych prac legislacyjnych, które w jakimś zakresie dotyczą osób z niepełnosprawnością. Dostosowano na przykład polskie prawo do postanowień Zalecenia Rady 98/376/EC z 4 czerwca 1998 roku w sprawie karty parkingowej dla osób z niepełnosprawnością. Od

roku 2002 osoby z niepełnosprawnością w Polsce mogą się posługiwać kartą parkingową uznawaną w krajach Unii Europejskiej (Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 30 stycznia 2002 roku w sprawie wzoru karty parkingowej dla osób niepełnosprawnych oraz wysokości opłaty za jej wydanie, Dz. U. z 18 lutego 2002 roku, poz.126). Kolejny projekt nowelizacji Kodeksu pracy będzie zawierał przepisy dostosowujące polskie prawo między innymi do Dyrektywy 2000/78/EC w sprawie ustanowienia ogólnych ram dla równego traktowania w zatrudnieniu i wykonywaniu zawodu. Dotyczyć one będą przede wszystkim wprowadzenia definicji molestowania (szykanowania) oraz zakazu jakiegokolwiek dyskryminacji bezpośredniej bądź pośredniej w zatrudnieniu ze względu na religię lub wyznanie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, m.in.:

- unieważnienie postanowień układów zbiorowych pracy oraz postanowień umów o pracę naruszających zasadę równego traktowania,
- określenie zachowań pracodawcy naruszających oraz nie naruszających tej zasady (zwłaszcza podejmowanie tzw. akcji pozytywnych),
- wprowadzenie odrębnych zasad dowodzenia w sporach na tle zakazu dyskryminacji w zatrudnieniu,
- przyznanie pracownikowi, który został poszkodowany w wyniku naruszenia zakazu, prawa do odszkodowania,
- uznanie, że zwolnienie z pracy będące represją za skorzystanie przez pracownika z uprawnień wynikających z przepisów antydyskryminacyjnych jest nieuzasadnione,

- zobowiązanie pracodawcy do rozpropagowania na terenie zakładu pracy treści przepisów dotyczących zakazu dyskryminacji.

Nasz kraj będzie musiał także dostosować przepisy krajowe do regulacji zawartych w Dyrektywie (2001/85/EC) dotyczącej specjalnych warunków dla pojazdów używanych do przewozu pasażerów, które zawierają więcej niż 8 miejsc siedzących oprócz miejsca dla kierowcy, które w części odnoszą się do zagadnień dostępu do środków transportu (autobusów i autokarów) dla osób z niepełnosprawnością.

W 2002 roku Polska przystąpiła również do „Wspólnotowego programu działań na rzecz zwalczania wykluczenia społecznego”, którego beneficjentami są również osoby niepełnosprawne. W jego ramach przewiduje się m.in. dokonanie analizy obecnej sytuacji i stanu badań zjawiska wykluczenia społecznego w Polsce (badania nad wykluczeniem społecznym wybranych grup szczególnego ryzyka). „Narodowa strategia przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu” będzie obejmowała działania z zakresu polityki zatrudnienia, zabezpieczenia społecznego, mieszkalnictwa, edukacji, zdrowia, informacji i komunikacji, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, kultury i wypoczynku. Rolą Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej będzie szerzenie wiedzy i promocja lepszego zrozumienia zjawiska wykluczenia społecznego, jak również dbałość o to, aby inne polityki uwzględniały działania mające na celu zwalczanie ubóstwa i wykluczenia społecznego. W 2003 roku Polska zamierza również przystąpić do „Wspólnotowego programu działań w celu zwalczania dyskryminacji”.

Szczególne znaczenie dla poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych w naszym kraju po przystąpieniu do Unii Europejskiej wydaje się mieć kilka czynników.

Przede wszystkim nowa strategia Unii Europejskiej wobec niepełnosprawności, która zakłada, między innymi, wyrównywanie regionalnych nierówności w sytuacji niepełnosprawnych obywateli Wspólnoty w poszczególnych krajach członkowskich oraz upowszechnianie problematyki niepełnosprawności w inicjatywach podejmowanych przez Komisję Europejską. Wszystkie podejmowane przez Unię działania są i będą oceniane także pod względem interesów osób z niepełnosprawnością. Oznacza to, że wpływ na sytuację osób z niepełnosprawnością w naszym kraju będzie miało wprowadzanie przepisów lub wdrażanie unijnych inicjatyw, które nie są bezpośrednio skierowane do tej grupy społecznej.

Po drugie, zacieśnienie współpracy między Polską a pozostałymi krajami członkowskimi Unii, co powinno zapewnić wymianę doświadczeń i przykładów dobrej praktyki. Po przystąpieniu do Unii Polska uzyska także większy dostęp do środków pomocowych Unii Europejskiej, z których część będzie mogła zostać przeznaczona na finansowanie działań na rzecz osób z niepełnosprawnością. Przewiduje się również wzmocnienie roli organizacji pozarządowych, w tym organizacji działających na rzecz osób z niepełnosprawnością, w życiu społecznym, gospodarczym i politycznym. Dialog obywatelski jest bowiem warunkiem budowy społeczeństwa obywatelskiego. Wielokrotnie już podkreślano rolę, jaką odgrywają organizacje reprezentujące osoby niepełnosprawne w tworzeniu polityki wobec niepełnosprawności w Unii Europejskiej i należących do niej krajach.

PODSTAWOWE ŹRÓDŁA

1. *Addendum do Informacji do Raportu okresowego Komisji Europejskiej z postępów Polski na drodze do członkostwa w UE 2001–2002*. Dokument przyjęty przez Komitet Integracji Europejskiej 11 września 2002 r. i zaktualizowany na 13 września 2002 r.

2. *Agenda 22. Disability policy planning instructions for local authorities* (2002), Sundbyberg, Swedish Disability Federation.

3. *Analysis of the EU Directive On Equal Treatment in Employment and Occupation* (2001), European Disability Forum.

4. *Attitudes of Europeans to disability. Eurobarometer 54.2* (2001), Bruksela, European Opinion Research Group.

5. *Compilation of international norms and standards relating to disability* (1999), Nowy Jork, United Nations Divisions for Social Policy and Development.

6. *Disability and Social Exclusion in the European Union. Time for change, tools for change. Final study report* (2002), European Disability Forum.

7. *International Classification of Functioning, Disability and Health* (2001), Genewa, Światowa Organizacja Zdrowia.

8. *Joint report on social inclusion* (2002), European Commission. Directorate-General for Employment and Social Affairs, Luksemburg, Office for Official Publications of the European Communities.

9. *Informacja do Raportu okresowego Komisji Europejskiej z postępów Polski na drodze do członkostwa w UE 2001–2002* (2002). Dokument przyjęty przez Zespół Przygotowawczy KIE 24 maja 2002 r. i uaktualniony według stanu na 13 czerwca 2002 r.

10. *Komunikat Komisji Europejskiej z czerwca 1997 roku w sprawie promowania roli organizacji społecznych i fundacji w Europie*. „Rocznik. Pismo o organizacjach pozarządowych w Polsce”, 1999, nr 5.

11. Majewski T., *Systemy rehabilitacji zawodowej w krajach Europy Zachodniej*, Warszawa 1999, Krajowa Izba Gospodarczo-Rehabilitacyjna.

12. Majewski T., *Systemy zatrudnienia osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy w krajach UE*, 2002, *Zakłady Pracy Chronionej*, 10 (54).

13. Mik C., *Ochrona praw człowieka w europejskim prawie wspólnotowym*, w: Szkoła Praw Człowieka. Teksty wykładów. Warszawa 1998, Helsińska Fundacja Praw Człowieka.

14. Nowicki A. M., *Europejska Konwencja Praw Człowieka. Podstawowe dokumenty*, Warszawa 1998, Helsińska Fundacja Praw Człowieka.

15. *Opinion of the Economic and Social Committee on the Integration of disabled people in the society (2002/C 241/17)*, Official Journal, 7.10.2002., C 241/89.

16. Ostrowska A., Sikorska J., *Bariery integracji*, Warszawa 1996, Instytut Filozofii i Socjologii PAN.

17. Piasecki M., *Spoleczny model niepełnosprawności*, w: *Prawa Człowieka a osoby niepełnosprawne*. Materiały z seminarium Konstancin-Jeziorna 1996, Warszawa 1997, Ogólnopolski Sejmik Osób Niepełnosprawnych.

18. *Polityka społeczna i zatrudnienie*, Warszawa 2001, Pełnomocnik Rządu do Spraw Negocjacji o Członkostwo Rzeczypospolitej Polskiej w Unii Europejskiej.

19. Popowicz K., *Podstawy instytucjonalno-prawe Unii Europejskiej*, Warszawa 1998, Komitet Integracji Europejskiej.

20. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z 30 stycznia 2002 roku w sprawie wzoru karty parkingowej dla osób niepełnosprawnych oraz wysokości opłaty za jej wydanie (Dz.U. z 18 lutego 2002 roku, poz.126).

21. *Stanowisko negocjacyjne Polski w obszarze „Polityka społeczna i zatrudnienie”*, Warszawa, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej.

22. Whittle R., *The Framework Directive for equal treatment in employment and occupation: an analysis from a disability rights perspective*, 2002, European Disability Forum.

Podstawowe dokumenty:

UNIA EUROPEJSKA:

1. Decyzja nr 50/2000/EC Parlamentu Europejskiego i Rady z 7 grudnia 2001 ustanawiająca *Wspólnotowy program działań na rzecz zwalczania wykluczenia społecznego*. Official Journal L 10/1, 12.1.2002.

2. Decyzja Rady z 27 listopada 2000 roku ustanawiająca *Wspólnotowy program działań w celu zwalczania dyskryminacji* (2000/750/EC). Official Journal, 02.12.2000., L303/23.

3. Decyzja Rady Unii Europejskiej z 27 listopada 2000 roku ustanawiająca *Wspólnotowy program działań w celu zwalczania dyskryminacji* (2000/750/EC). Official Journal, 02.12.2000., L303/23.

4. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej z 20 listopada 2001 roku dotycząca specjalnych warunków dla pojazdów używanych do przewozu pasażerów, które zawierają więcej niż 8 miejsc siedzących oprócz miejsca dla kierowcy (2001/85/EC). Official Journal, 13.02.2002., L42.

5. Dyrektywa Rady Unii Europejskiej z 27 listopada 2000 roku w sprawie ustanowienia ogólnych ram dla równego traktowania w zatrudnieniu i wykonywaniu zawodu (2000/78/EC). Official Journal L 303, 02.12.2000, p.16–22.

6. *Komunikat Komisji z 30 lipca 1996 roku dotyczący równych szans osób z niepełnosprawnością „Nowa strategia Wspólnoty Europejskiej w odniesieniu do osób niepełnosprawnych”*. COM (96)406 final.

7. *Komunikat Komisji z 12 maja 2000 roku „W kierunku Europy bez barier dla osób z niepełnosprawnością”*. COM(2000) 284 final.

8. Zalecenie Rady Unii Europejskiej z 4 czerwca 1998 roku w sprawie karty parkingowej dla osób z niepełnosprawnością. (98/376/WE). Official Journal, 12.06.1998.

9. Uchwała Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich, obradujących w ramach Rady 20 grudnia 1996 roku *w sprawie równych szans osób z niepełnosprawnością*.

ORGANIZACJA NARODÓW ZJEDNOCZONYCH:

1. *Deklaracja praw osób niepełnosprawnych*, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Nowy Jork 1975.

2. *Deklaracja praw osób upośledzonych umysłowo*, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Nowy Jork 1971.

3. *Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych*, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Nowy Jork 1966 (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 169).

4. *Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych*, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Nowy Jork 1966 (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167).

5. *Powszechna deklaracja praw człowieka*, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Nowy Jork 1948.

6. *Standardowe zasady wyrównywania szans osób niepełnosprawnych*, Organizacja Narodów Zjednoczonych, Nowy Jork 1993 (tłumaczenie wykonane na zlecenie pełnomocnika do spraw osób niepełnosprawnych i sfinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych).

7. *Tallinn Guidelines for Action on Human Resources Development in the Field of Disability*, Organizacja Narodów Zjednoczonych 1989.

MIĘDZYNARODOWA ORGANIZACJA PRACY:

1. *Zalecenie nr 99 dotyczące rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych*, Międzynarodowa Organizacja Pracy, Genewa 1955, Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej nr 1-3, 1992.

2. *Zalecenie nr 168 i Konwencja nr 159 dotyczące rehabilitacji zawodowej i zatrudnienia osób niepełnosprawnych*, Międzynarodowa Organizacja Pracy, Genewa 1983, Problemy Rehabilitacji Społecznej i Zawodowej nr 1-3, 1992.

RADA EUROPY:

1. *Europejska Karta Społeczna*. Rada Europy, Turyn 1961 (Dz.U. 1999, nr 8, poz. 67).

2. *Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*. Rada Europy, Rzym 1950 (Dz. U. 1993, nr 61, poz. 284; Dz. U. 1998, nr 147, poz. 962).

3. *Zalecenie nr R(92)6 Komitetu Ministrów w sprawie spójnej polityki wobec osób niepełnosprawnych*, Rada Europy 1992. Biuletyn nr 7-8, 1993. Ośrodek Informacji i Dokumentacji Rady Europy.

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1

INFORMATOR ADRESOWY:

Centrum Informacji Europejskiej UKIE

ul. Krucza 38/42, 00-512 Warszawa
tel. (022) 455-54-54, fax (022) 455-54-53
<http://www.cie.gov.pl> www.ukie.gov.pl
e-mail: cie@mail.ukie.gov.pl

Centrum Korespondencyjne Euro-Info

ul. Nowy Świat 6/12, 00-400 Warszawa
tel. (022) 625-13-19, 661-74-39
fax (022) 694-65-07, 694-73-54
<http://www.euroinfo.org.pl>

Rzecznik prasowy UKIE

tel. (022) 455-53-37
fax (022) 455-53-40

Przedstawicielstwo Komisji Europejskiej w Polsce Warszawskie Centrum Finansowe

ul. Emilii Plater 53, 00-113 Warszawa, 29 piętro
tel. (4822) 520-82-00 fax (4822) 520-82-82
<http://europa.delpol.pl>

Europejskie strony dotyczące Unii Europejskiej
główny serwer Unii Europejskiej – <http://www.europa.eu.int>

Komisja Europejska – <http://europa.eu.int/comm/>

Parlament Europejski – <http://www.europarl.eu.int>

Rada Unii Europejskiej – <http://www.ue.eu.int>

Komitet Regionów – <http://www.cor.eu.int>

Europejski Bank Inwestycyjny – <http://www.eib.org>

Biuro Wydawnictw Wspólnot Europejskich – <http://www.eur-op.eu.int>

instytucje europejskie – <http://europa.eu.int/euro>

Gdzie szukać informacji na temat funduszy

strona Przedstawicielstwa Komisji Europejskiej w Polsce

<http://europa.delpol.pl>

strony europejskie

Wyszukiwarka na temat grantów i przetargów, strona EuroAid's Cooperation Office

http://europa.eu.int/comm/europeaid/index_en.htm

dzienniki urzędowe Official Journals, serie C, gdzie ukazują się m.in. Call for proposal

<http://europa.eu.int/eur-lex/en/index.html>

Dział Grants and Loans from European Union

<http://europa.eu.int/comm/sg/aides/en/cover.html>

Portal organizacji pozarządowych w Polsce

<http://www.ngo.pl>

<http://www.fundusze.ngo.pl>

Strona Fundacji Edukacji Ekonomicznej

<http://www.europa.edu.pl>

Polskie strony

serwis informacyjny Polskiej Agencji Prasowej – <http://euro.pap.com.pl/> lub <http://195.94.197.139/cgi-bin/euro-pap.pl>

Fundacja im. Roberta Schumana w Polsce – <http://www.schuman.org.pl>

serwis europejski EuroLinia – <http://euro.linia.pl>
Paneuropa – serwis integracji europejskiej – <http://www.paneuropa.prv.pl>

Euro-Info Centrum – <http://www.euroinfo.org.pl>

Polska Rada Ruchu Europejskiego – <http://www.silicon-tech.pl/rada>

Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego – <http://www.ce.uw.edu.pl>

Lista Regionalnych Centrów Informacji Europejskiej

	ADRES	KONTAKT
<hr/>		
woj. dolnośląskie		
Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. 1 Maja 57 58-500 Jelenia Góra	tel. (0-75) 767-64-72 tel./fax (0-75) 767-64-70 e-mail: euronysa@kki.net.pl
Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Wysockiego 10 58-300 Wałbrzych	tel. (0-74) 842-60-03 tel./fax (0-74) 843-49-12 e-mail: Marta.Gron@darr.pl
Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Kollątaja 21 50-006 Wrocław	tel. (0-71) 788-23-23 fax (0-71) 788-23-43 e-mail: centrum@dcie.com.pl http://www.dcie.com.pl

woj. kujawsko-pomorskie

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

ul. Gdańska 10
85-006 Bydgoszcz

tel. (0-52) 321-61-61
fax (0-52) 322-79-19
e-mail: rcie@rcie.bydgoszcz.pl
<http://www.rcie.bydgoszcz.pl>

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

ul. Bankowa 14/16
87-100 Toruń

tel./fax (0-56) 652-11-21
e-mail: centrum@europa.torun.pl
<http://www.europa.torun.pl>

woj. lubelskie

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

ul. 3 Maja 18/3A
20-078 Lublin

tel./fax (0-81) 534-61-91, 532-82-19
e-mail: biuro@rcie.lublin.pl
<http://www.rcie.lublin.pl>

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

ul. Akademicka 4
22-400 Zamość

tel. (0-84) 638-26-16
fax (0-84) 638-26-15
e-mail: cbs@wszia.edu.pl
<http://www.wszia.edu.pl/rcie>

woj. lubuskie

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

ul. Jagiellończyka 8
66-400 Gorzów Wlkp.

tel. (0-95) 721-52-05
fax (0-95) 721-52-06
e-mail: rcie@gorzow.arx.pl
<http://www.rcie.gorzow.arx.pl>

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

al. Wojska Polskiego 71A
65-001 Zielona Góra

tel./fax (0-68) 325-79-88
e-mail: rcie@rcie.zgora.pl
<http://www.rcie.zgora.pl>

woj. łódzkie

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

ul. Piotrkowska 262/264
90-361 Łódź

tel./fax (0-42) 637-79-76
e-mail: rcie@rcie.lodz.pl
<http://www.rcie.lodz.pl>

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

ul. Próchnika 17
97-300 Piotrków
Trybunalski

tel./fax (0-44) 649-76-62
e-mail: rcie@rcie.piotrkow.pl
<http://www.rcie.piotrkow.pl>

woj. małopolskie

Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Mikołajska 4 (Mały Rynek) 31-027 Kraków	tel. (0-12) 421-30-15 fax (0-12) 421-33-15 e-mail: centrum@federacja.krakow.pl http://www.centrum.krakow.pl
Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Jagiellońska 52 33-300 Nowy Sącz	tel. (0-18) 547-47-27 fax (0-18) 443-77-34 e-mail: rcie@nowysacz.pl http://www.rcie.nowysacz.pl
Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Rynek 9 33-100 Tarnów	tel. (0-14) 626-43-00 fax (0-14) 626-49-00 e-mail: agata@um.tarnow.pl

woj. mazowieckie

Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Hallera 13 07-412 Ostrołęka	tel./fax (0-29) 760-30-45 e-mail: mazowszc@btsnet.com.pl http://www.arrmpw.org.pl
Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	al. Kilińskiego 12 09-402 Płock	tel. (0-24) 366-41-66 fax (0-24) 366-41-48 e-mail: rcie@rcie.plock.pl http://www.rcie.plock.pl
Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Chorzowska 16/18 26-600 Radom	tel. (0-48) 365-31-01 fax (0-48) 365-49-70 e-mail: info@rcie.radom.pl http://www.rcie.radom.pl
Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Kazimierzowska 23 08-110 Siedlce	tel./fax (0-25) 633-06-97 e-mail: ekoland@ekoland.pl

woj. opolskie

Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Słowackiego 10 45-346 Opole	tel. (0-77) 454-26-21 fax (0-77) 454-56-10 e-mail: domeuropejski@fundacja.opole.pl http://www.rcie.opole.pl
---	------------------------------------	--

woj. podlaskie

Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Sienkiewicza 40 15-092 Białystok	tel./fax (0-85) 653-77-53 e-mail: euromialystok@bia.pl http://www.rcie.bialystok.pl
Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Skłodowskiej 1 18-400 Łomża	tel. (0-86) 215-00-72 tel./fax (0-86) 216-33-26 e-mail: rcie@podlaskie.com http://www.rcie.podlaskie.com
Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Konopnickiej 7 16-400 Suwałki	tel. (0-87) 565-18-25 fax (0-87) 565-18-36 e-mail: rcie@suwalki.maxi.pl http://www.rcie.suwalki.maxi.pl

woj. podkarpackie

Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Sucharskiego 2 35-225 Rzeszów	fax (0-17) 866-11-83 e-mail: roic@wsiz.rzeszow.pl http://www.rcie.rzeszow.pl
---	--------------------------------------	---

woj. pomorskie

Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	Długi Targ 39/40 80-830 Gdańsk	tel. (0-58) 305-60-18 fax (0-58) 301-02-16 e-mail: rcie@piph.pl http://www.rcie.gdansk.pl
---	-----------------------------------	--

woj. śląskie

Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Słowackiego 17a 43-300 Bielsko-Biała	tel./fax (0-33) 822-82-21 w. 265 e-mail: rcie@mail.um.bielsko.pl
Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Pułaskiego 4/6 42-200 Częstochowa	tel. 0-34 368 09 21 wew.36 fax. 0-34 368 09 21 wew.36 e-mail: rcie@rcie.czyst.pl www.rcie.czyst.pl
Regionalne Centrum Informacji Europejskiej	ul. Wojewódzka 42 40-026 Katowice	tel. (0-32) 209-17-01 fax (0-32) 209-16-90 e-mail: centrum@rcie.katowice.pl http://www.rcie.katowice.pl

woj. świętokrzyskie

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

ul. Sienkiewicza 25
25-007 Kielce

tel./fax (0-41) 343-00-38
e-mail: rcie@kielce.pl
<http://www.rcie.kielce.pl>

woj. warmińsko-mazurskie

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

ul. Czerwonego Krzyża 2
82-300 Elbląg

tel. (0-55) 233-32-22
fax (0-55) 232-42-34
e-mail: rcie@elblag.com.pl
<http://www.rcie.elblag.com.pl>

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

ul. 1 Maja 3
10-117 Olsztyn

tel. (0-89) 535 38 38
fax (0-89) 535 99 06
e-mail: rcie@rcie.it.olsztyn.pl
<http://www.rcie.it.olsztyn.pl>

woj. wielkopolskie

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

ul. Częstochowska 25
62-800 Kalisz

tel./fax (0-62) 764-50-16
e-mail: rcie@kip.kalisz.pl
<http://www.kip.kalisz.pl/new/rcie/index.html>

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

al. 1 Maja 13
62-510 Konin

tel. (0-63) 245-30-95
fax (0-63) 242-22-29
e-mail: rcie@arrkonin.org.pl
<http://www.rcie.konin.pl>

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

ul. Mostowa 27
61-854 Poznań

fax (0-61) 852-49-05
e-mail: rcie@rcie.poznan.pl
<http://www.rcie.poznan.pl>

woj. zachodniopomorskie

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

ul. Młyńska 2
75-054 Koszalin

tel./fax (0-94) 347-13-17
e-mail: rcie@rcie.koszalin.pl
<http://www.rcie.koszalin.pl>

Regionalne Centrum
Informacji Europejskiej

al. Jedności Narodowej 22a
70-453 Szczecin

tel. (0-91) 489-16-89 w. 237
fax (0-91) 434-29-92
e-mail: centrum@univ.szczecin.pl
<http://www.zcie.szczecin.pl>

Urzędy marszałkowskie

woj. dolnośląskie

Urząd Marszałkowski Wybrzeże J. Słowackiego tel. +48 71 374 90 00
Województwa Dolnośląskiego 12-14 <http://www.umwd.pl>
Departament. Rozwoju 50-411 Wrocław
Gospodarczego

woj. kujawsko-pomorskie

Urząd Marszałkowski Pl. Teatralny 2 tel. +48 56 621 83 20
Województwa 87-100 Toruń fax +48 56 621 84 93
Kujawsko-Pomorskiego e-mail: polreg_torun@poczta.onet.pl
Departament Polityki
Regionalnej

woj. lubelskie

Urząd Marszałkowski ul. Spokojna 4 tel. +48 81 532 57 38
Województwa Lubelskiego 20-074 Lublin fax +48 81 532 57 38
Wydział Polityki Regionalnej

woj. lubuskie

Urząd Marszałkowski ul. Podgórna 7 tel. +48 68 327 92 89
Województwa Lubuskiego 65-057 Zielona Góra fax +48 68 327 14 29
Departament Polityki e-mail: region@lubuski.pl
Regionalnej

woj. łódzkie

Urząd Marszałkowski ul. Sienkiewicza 3 tel. +48 42 630 90 22
Województwa Łódzkiego 90-113 Łódź fax +48 42 632 60 22
Departament Polityki e-mail: wbsp.lodz@region.lodz.pl
Regionalnej

woj. małopolskie

Urząd Marszałkowski ul. Raclawicka 56 tel. +48 12 630 34 19
Województwa Małopolskiego 31-156 Kraków fax +48 12 630 34 38
Departament Współpracy e-mail: czel@malopolska.pl.mw.gov.pl
Międzynarodowej i Promocji

woj. mazowieckie

Urząd Marszałkowski
Województwa Mazowieckiego
Departament Kultury,
Współpracy Zagranicznej

ul. Brechta 3
03-472 Warszawa

tel. +48 22 619 72 25
fax +48 22 619 53 00

tel. +48 22 619 33 35
fax +48 22 619 48 46

woj. opolskie

Urząd Marszałkowski
Województwa Opolskiego
Departament Integracji
Europejskiej

ul. Piastowska 14
45-082 Opole

tel. +48 77 452 46 03
fax +48 77 454 23 28
e-mail: die@umwo.opole.pl

woj. podkarpackie

Urząd Marszałkowski
Województwa Podkarpackiego

ul. Grunwaldzka 15
35-959 Rzeszów

tel. +48 17 850 17 41
<http://www.podkarpackie.pl>

woj. podlaskie

Urząd Marszałkowski
Województwa Podlaskiego
Departament Polityki
Regionalnej

ul. Młynowa 21
15-404 Białystok

tel. +48 85 748 51 45
fax +48 85 748 51 46
e-mail: prw3@poczta.onet.pl

woj. pomorskie

Urząd Marszałkowski
Województwa Pomorskiego
Departament Rozwoju
Regionalnego i Przestrzennego

ul. Okopowa 21/27
80-810 Gdańsk

tel. +48 58 307 74 95
fax +48 58 305 61 19
e-mail: drrrip@woj-pomorskie.pl

woj. śląskie

Urząd Marszałkowski
Województwa Śląskiego
Biuro ds. Integracji Europejskiej

ul. Ligonia 46
40-037 Katowice

tel. +48 32 207 83 81
fax +48 32 255 37 58
e-mail: fundusze@silesia-region.pl

woj. świętokrzyskie

Urząd Marszałkowski ul. IX Wieków Kielc 3 tel. +48 41 344 57 23
Województwa Świętokrzyskiego 25-955 Kielce fax +48 41 362 55 99
Departament Polityki Regionalnej e-mail: promocja@scjmik.kielce.pl

woj. wielkopolskie

Urząd Marszałkowski al. Niepodległości 18 tel. +48 61 855 15 81
Województwa Wielkopolskiego 81-713 Poznań fax +48 61 851 76 51
Departament Strategii i Promocji

woj. warmińsko-mazurskie

Urząd Marszałkowski al. Piłsudskiego 7/9 tel. +48 89 535 17 38
Województwa 10-950 Olsztyn fax +48 89 534 00 19
Warmińsko-Mazurskiego e-mail: dep-integreur@renet.com.pl
Departament Integracji
Europejskiej Współpracy
Zagranicznej

woj. zachodniopomorskie

Urząd Marszałkowski 70-540 Szczecin tel. +48 91 480 72 20
Województwa ul. Korsarzy 34 fax +48 91 489 39 86
Zachodniopomorskiego e-mail: dp-sekretariat@wzp.pl
Departament Polityki
Regionalnej

Załącznik nr 2

Europejski Kongres na rzecz Osób Niepełnosprawnych
Madryt
20-24 marca 2002
Deklaracja Madrycka

„BRAK DYSKRYMINACJI PLUS DZIAŁANIA POZYTYWNE DAJĄ W EFEKCIE SPOŁECZNE WŁĄCZENIE”

My, czyli ponad 600 uczestników Europejskiego Kongresu na rzecz Osób Niepełnosprawnych w Madrycie, z radością witamy ustanowienie roku 2003 Europejskim Rokiem Osób z Niepełnosprawnością. Będzie to wydarzenie, które powinno rozbudzić społeczną świadomość praw ponad 50 milionów niepełnosprawnych Europejczyków. W tej Deklaracji przedstawiamy naszą wizję tworzącą koncepcyjne ramy dla działań podejmowanych w trakcie tego Roku na poziomie całej Wspólnoty Europejskiej oraz w poszczególnych krajach, regionach i społecznościach lokalnych.

PREAMBUŁA

NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ TO KWESTIA PRAW CZŁOWIEKA

Osobom niepełnosprawnym przysługują takie same prawa jak wszystkim innym obywatelom. Pierwszy paragraf „Powszechnej deklaracji praw człowieka” głosi: Wszystkie ludzkie istoty są wolne i równe pod względem godności i praw. Aby osiągnąć ten cel, wszystkie społeczeństwa powinny szanować odmienność w swoich społecznościach oraz starać się zapewnić osobom niepełnosprawnym pełnię praw człowieka: cywilnych, politycznych, społecznych, ekonomicznych i kulturalnych – gwarantowanych w rozmaitych

międzynarodowych konwencjach, w Traktacie Unii Europejskiej i w konstytucjach poszczególnych krajów.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE DOMAGAJĄ SIĘ RÓWNYCH SZANS, A NIE WSPÓŁCZUCIA

Podobnie jak wiele innych regionów świata, Wspólnota Europejska przemierzyła w ciągu minionych dziesięcioleci długą drogę – od filozofii nacechowanej paternalizmem wobec osób niepełnosprawnych do filozofii, której celem jest wzmocnienie ich umiejętności sprawowania kontroli nad własnym życiem. Stare podejście, oparte głównie na litości i akcentowaniu bezradności osób niepełnosprawnych, jest już obecnie nie do przyjęcia. Działania skoncentrowane na takim rehabilitowaniu jednostki, by „pasowała” do społeczeństwa, stopniowo zastępuje ogólna filozofia przekształcania społeczeństwa, tak by przystosowywało się ono do potrzeb wszystkich ludzi, w tym i osób z niepełnosprawnościami. Osoby te domagają się równych szans i dostępu do wszystkich społecznych zasobów – a więc edukacji, nowych technologii, służb medycznych i socjalnych, sportu i rekreacji oraz dóbr, produktów i usług konsumenckich.

BARIERY TKWIĄCE W SPOŁECZEŃSTWIE PROWADZĄ DO DISKRYMINACJI I SPOŁECZNEGO WYŁĄCZENIA

Sposób, w jaki zorganizowane są nasze społeczeństwa, prowadzi często do tego, że osoby niepełnosprawne nie mogą w pełni korzystać z przysługujących im praw, co powoduje wykluczenie z życia społecznego. Dostępne dane statystyczne wskazują, że poziom wykształcenia i zatrudnie-

nia tych osób jest na tyle niski, że nie można tego stanu akceptować. Powoduje to, iż znacznie więcej osób niepełnosprawnych niż obywatele sprawnych żyje w ubóstwie.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE - OBYWATELE, KTÓRYCH NIE WIDAĆ

Przyczyną dyskryminacji osób niepełnosprawnych często są uprzedzenia, ale wynika ona także stąd, iż na ogół zapomina się o nich lub je ignoruje. Tworzy to i zwiększa bariery środowiskowe oraz bariery w postawach społecznych, uniemożliwiające tym osobom uczestniczenie w życiu społecznym.

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE TO ZRÓŻNICOWANA GRUPA LUDZI

Osoby niepełnosprawne są bardzo zróżnicowaną grupą ludzi, w związku z czym konieczna jest taka polityka, która będzie tę różnorodność respektować. Szczególnej uwagi wymagają osoby o złożonych, wielorakich potrzebach, co uzależnia je od pomocy innych (*complex dependency needs*) oraz rodziny. Ludzie ci stanowią często najbardziej zaniedbywaną grupę wśród wszystkich osób niepełnosprawnych. Także niepełnosprawne kobiety oraz niepełnosprawni pochodzący z mniejszości etnicznych doświadczają często podwójnej lub nawet wielorakiej dyskryminacji, wynikającej z dyskryminacji związanej z ich niepełnosprawnością, płcią i pochodzeniem etnicznym. Z kolei dla osób niesłyszących podstawową sprawą jest uznanie języka migowego.

BRAK DYSKRYMINACJI + DZIAŁANIA POZYTYWNE = WŁĄCZENIE SPOŁECZNE

Z przyjętej ostatnio Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej wynika, że aby osoby niepełnosprawne mogły osiągnąć równość, konieczne jest uzupełnienie prawa o niedyskryminacji prawem do korzystania ze środków przeznaczonych na zapewnienie im niezależności, integracji i uczestnictwa w życiu społecznym. Takie podejście stało się główną zasadą kongresu w Madrycie, który w marcu 2002 r. zgromadził ponad 600 uczestników z wielu krajów.

NASZA WIZJA

1. Naszą wizję można najlepiej opisać przez skonstrastowanie jej ze starą wizją, którą stara się ona zastąpić:

a) OD traktowania osób niepełnosprawnych jako przedmiotu działań charytatywnych – DO postrzegania ich jako osób mających te same prawa;

b) OD traktowania osób niepełnosprawnych jako pacjentów – DO postrzegania ich jako konsumentów i niezależnych obywateli;

c) OD sytuacji, w której profesjonaliści podejmują decyzje w imieniu osób niepełnosprawnych – DO sytuacji, w której same osoby niepełnosprawne podejmują niezależne decyzje i biorą odpowiedzialność za sprawy, które ich dotyczą;

d) OD koncentrowania się na indywidualnych schorzeniach i zaburzeniach – DO usuwania barier, rewidowania norm społecznych, polityki i wzorców kulturowych oraz promowania wspierającego i dostępnego środowiska;

e) OD określania ludzi mianem zależnych lub nie nadających się do pracy – DO podkreślania ich uzdolnień i tworzenia aktywnych form wspierania;

f) OD tworzenia warunków ekonomicznych i społecznych dla niewielkiej grupy – DO kreowania przyjaznego, dostępnego świata dla wszystkich;

g) OD nagannej segregacji w edukacji, zatrudnieniu i innych sferach życia – DO integrowania osób niepełnosprawnych w normalny nurt życia;

h) OD ograniczenia polityki wobec osób niepełnosprawnych do kompetencji właściwych ministerstw – DO włączenia polityki wobec osób niepełnosprawnych w zadania, za które odpowiedzialność ponosi cały rząd.

2. Włączające społeczeństwo dla wszystkich

Urzeczywistnienie naszej wizji przyniesie korzyść nie tylko osobom niepełnosprawnym, ale całemu społeczeństwu. Społeczeństwo, które wyklucza część swoich członków, jest społeczeństwem zubożonym. Działania na rzecz poprawy warunków życia osób niepełnosprawnych doprowadzą do zbudowania świata obejmującego wszystkich. „To, co robimy w imię niepełnosprawności dzisiaj, będzie miało znaczenie dla wszystkich w świecie jutra”.

My, uczestnicy Europejskiego Kongresu na rzecz Osób z Niepełnosprawnością, który odbył się w Madrycie, podzielamy tę wizję i domagamy się, by wszystkie zaangażowane strony uznały Europejski Rok Osób z Niepełnosprawnością za punkt wyjścia procesu, który ją urzeczywistni. 50 milionów niepełnosprawnych Europejczyków oczekuje od nas zapoczątkowania procesu, który do tego doprowadzi.

PROGRAM ZMIERZAJĄCY DO REALIZACJI TEJ WIZJI

1. ŚRODKI PRAWNE

Należy bezzwłocznie wprowadzić wszechstronne antydyskryminacyjne ustawodawstwo w celu usunięcia istniejących barier i przeciwdziałania nowym, np. w sferze edukacji, zatrudnienia czy dostępu do dóbr i usług, które utrudniają osobom niepełnosprawnym pełną realizację możliwości uczestnictwa w życiu społecznym i niezależności. Klauzula o niedyskryminowaniu, zawarta w artykule 13 Traktatu o Unii Europejskiej, stwarza we Wspólnocie taką rzeczywistość prawną i może się przyczynić do powstania Europy bez barier dla osób niepełnosprawnych.

2. ZMIANA POSTAW

Ustawodawstwo antydyskryminacyjne okazało się być skutecznym narzędziem prowadzącym do zmian w postawach wobec osób niepełnosprawnych. Jednakże prawo to nie wszystko. Bez aktywnego zaangażowania całego społeczeństwa, łącznie z aktywnym udziałem samych osób niepełnosprawnych w walce o zapewnienie należnych im praw, legislacja pozostanie czekiem bez pokrycia. W związku z tym niezbędna jest szeroko zakrojona działalność edukacyjna, wspierająca środki prawne i budująca zrozumienie dla potrzeb i praw osób niepełnosprawnych oraz zwalczająca jeszcze istniejące uprzedzenia i stygmatyzację.

3. SŁUŻBY I USŁUGI PROMUJĄCE NIEZALEŻNE ŻYCIE

Realizacja celu, jakim jest równy dostęp i pełne uczestnictwo, wymaga także podziału środków w taki sposób, by rozwijać możliwości i prawa osób niepełnosprawnych do uczestniczenia i niezależnego życia. Wiele z nich potrzebuje

pomocy służb i usług wspierających ich w codziennym życiu. Usługi te muszą być wysokiej jakości, dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych i integrować te osoby ze społeczeństwem, a nie być źródłem segregacji. Tego typu wspieranie pozostaje w zgodzie z europejskim modelem solidarności społecznej, modelem uznającym naszą wspólną odpowiedzialność za siebie nawzajem, zwłaszcza za tych, którzy potrzebują pomocy.

4. WSPIERANIE RODZIN

Rodziny osób niepełnosprawnych – zwłaszcza rodziny dzieci i osób o złożonych potrzebach uzależniających ich od pomocy innych, które nie są w stanie same siebie reprezentować – odgrywają główną rolę w ich edukacji i włączeniu w nurt życia społecznego. Władze publiczne powinny, w związku z tym, przedsięwziąć odpowiednie środki, by umożliwić rodzinom wspieranie osób niepełnosprawnych możliwie najskuteczniej.

5. SZCZEGÓLNĄ UWAGĘ NALEŻY SKUPIĆ NA NIEPEŁNOSPRAWNYCH KOBIETACH

Europejski Rok Osób z Niepełnosprawnością powinien dać szansę przyjrzenia się sytuacji niepełnosprawnych kobiet z nowej perspektywy. Społecznego wykluczenia, jakiego doznają niepełnosprawne kobiety, nie można wyjaśniać wyłącznie w kategoriach ich niepełnosprawności, ale powinno się uwzględnić także element płci. Wieloraką dyskryminację, jakiej doświadczają niepełnosprawne kobiety, należy zwalczać poprzez działania sprzyjające włączaniu ich w normalny nurt życia oraz specyficzne działania podejmowane w konsultacji z niepełnosprawnymi kobietami.

6. WŁĄCZANIE NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI W NORMALNY NURT ŻYCIA SPOŁECZNEGO

Osoby niepełnosprawne powinny mieć dostęp do powszechnej służby zdrowia, edukacji, zawodów i służb socjalnych oraz wszystkich innych ofert dostępnych dla osób sprawnych. Wprowadzenie takiego podejścia do niepełnosprawności i samych osób niepełnosprawnych wymaga różnorodnych zmian w obecnej praktyce. Przede wszystkim konieczne jest doprowadzenie do tego, by służby i usługi dostępne dla osób niepełnosprawnych koordynowane były zarówno w obrębie, jak i między różnymi sektorami. Kwestia dostępności dla różnych grup osób niepełnosprawnych musi być uwzględniona w planowaniu rozmaitych działań, a nie dopiero wówczas, kiedy proces ten zostanie zakończony. Potrzeby osób niepełnosprawnych i ich rodzin są zróżnicowane i ważne jest, by przewidzieć dla nich wszechstronną ofertę, uwzględniającą zarówno potrzeby jednostki, jak i różne aspekty jej życia.

7. ZATRUDNIENIE – KLUCZEM DO WŁĄCZENIA SPOŁECZNEGO

Szczególnych wysiłków wymaga promocja dostępu osób niepełnosprawnych do zatrudnienia, najlepiej na otwartym rynku pracy. Jest to jedna z najważniejszych dróg walki ze społecznym wykluczeniem osób niepełnosprawnych oraz walki o ich godność i niezależne życie. Wymaga to nie tylko aktywnej mobilizacji wszystkich partnerów społecznych, ale także zaangażowania ze strony władz państwowych, które powinny kontynuować aktywne wspieranie odpowiednich rozwiązań.

8. NIC O NIEPEŁNOSPRAWNYCH BEZ NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Europejski Rok Osób z Niepełnosprawnością musi być szansą na przyznanie osobom niepełnosprawnym, ich rodzinom oraz ludziom i organizacjom działającym na ich rzecz nowych i poszerzonych kompetencji politycznych i społecznych we wszystkich dziedzinach życia społecznego; chodzi o to, by władze państwowe zaangażowały się w dialog, podejmowanie decyzji i realizację celów, jakimi są równość i zwalczanie wykluczenia społecznego.

Wszystkie działania powinny być podejmowane na zasadzie dialogu i współpracy z odpowiednimi organizacjami reprezentującymi osoby niepełnosprawne. Współdziałanie to nie może być ograniczone do odbierania informacji lub wydawania decyzji. Chodzi raczej o to, by na wszystkich poziomach podejmowania decyzji rządy państw uruchamiały bądź wzmacniały stałe mechanizmy konsultacji i dialogu, umożliwiające osobom niepełnosprawnym, działającym poprzez własne organizacje, włączanie się w planowanie, wdrażanie, kontrolowanie i ewaluację wszystkich podejmowanych działań.

Porozumienie między rządami a organizacjami osób niepełnosprawnych jest podstawowym warunkiem postępu w dziedzinie równych szans i uczestnictwa tych osób w życiu społecznym.

Aby ułatwić realizację tego procesu, należy wzmacniać organizacje osób niepełnosprawnych, przekazując na ich rzecz większe środki, co pozwoli im doskonalić umiejętności zarządzania i prowadzenia kampanii. Nakłada to również na te organizacje odpowiedzialność stałego podnoszenia poziomu kierowania organizacją oraz zapewnienia jej reprezentatywności.

PROPONOWANE DZIAŁANIA

Europejski Rok Osób z Niepełnosprawnością powinien oznaczać zmianę w rozumieniu kwestii dotyczących niepełnosprawności, a to wymaga aktywnego wspierania przez wszystkie zaangażowane strony, działające w partnerskim przymierzu. Dlatego też konkretne sugestie dotyczące proponowanych działań dotyczą wszystkich zaangażowanych stron. Działania te, zapoczątkowane w Europejskim Roku Osób z Niepełnosprawnością, powinny być kontynuowane także po roku 2003, a ich efekt – oceniony i podsumowany w przyszłości.

1. WŁADZE UNII EUROPEJSKIEJ I RZĄDY KRAJÓW WSPÓLNOTY ORAZ KRAJÓW PRZYSTĘPUJĄCYCH DO UNII

Władze publiczne powinny zachęcać własnym przykładem, dlatego też są one głównymi, ale nie jedynymi aktorami w tym procesie.

A zatem powinny one:

- dokonać przeglądu legislacji na poziomie całej Wspólnoty i poszczególnych państw pod względem zwalczania praktyk dyskryminacyjnych w dziedzinie edukacji, zatrudnienia i dostępu do dóbr i usług;
- inicjować badania w zakresie ograniczeń i barier dyskryminacyjnych, utrudniających pełne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu społecznym oraz przedsięwziąć wszelkie niezbędne środki w celu naprawy sytuacji;
- dokonać przeglądu systemu służb i świadczeń socjalnych w celu upewnienia się, czy polityka prowadzona

w tym zakresie wspiera i zachęca osoby niepełnosprawne do tego, by pozostały i/lub stały się integralną częścią społeczeństw, w których żyją;

- podjąć badania nad przemocą i wykorzystywaniem osób niepełnosprawnych, zwłaszcza mieszkających w dużych instytucjach opiekuńczych;
- wzmocnić ustawodawstwo dotyczące dostępności, tak aby osoby niepełnosprawne miały równe prawo dostępu do wszystkich publicznych i społecznych służb i usług;
- promować prawa człowieka w odniesieniu do osób niepełnosprawnych na całym świecie poprzez aktywne uczestniczenie w pracach nad przygotowaniem konwencji ONZ dotyczącej praw osób niepełnosprawnych;
- przyczyniać się do poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych w krajach rozwijających się, poprzez uczynienie społecznego włączenia osób niepełnosprawnych celem polityki rozwoju i współpracy na poziomie poszczególnych krajów i całej Unii Europejskiej.

2. WŁADZE LOKALNE

Europejski Rok Osób z Niepełnosprawnością musi zaistnieć najpierw na poziomie lokalnym, gdzie wszystkie problemy są codziennością obywateli i gdzie stowarzyszenia osób niepełnosprawnych i organizacje działające na ich rzecz wykonują większość swojej pracy. Cały wysiłek powinien się skoncentrować na promocji, zapewnieniu środków i działaniach na poziomie lokalnym.

Lokalnych działaczy powinno się zachęcać do włączania potrzeb osób niepełnosprawnych w plany dotyczące polityki spo-

łecznej miasta czy wspólnoty; potrzeby te dotyczą edukacji, zatrudnienia, mieszkalnictwa, komunikacji, służb medycznych i socjalnych, a przy ich zaspokajaniu należy uwzględnić zróżnicowanie zbiorowości osób niepełnosprawnych, wśród których są m.in. osoby starsze, kobiety i imigranci.

Samorządy lokalne powinny, we współpracy z przedstawicielami osób niepełnosprawnych, opracować lokalne plany działań dotyczące niepełnosprawności oraz powołać własne komitety propagujące działania podejmowane na rzecz osób niepełnosprawnych.

3. ORGANIZACJE OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Organizacje osób niepełnosprawnych, reprezentujące te osoby, ponoszą główną odpowiedzialność za to, by Europejski Rok uwieńczony został sukcesem. Muszą się one uważać za ambasadorów Roku i aktywnie rozwijać kontakty ze wszystkimi zaangażowanymi stronami, promując konkretne rozwiązania i starając się nawiązać stałe partnerskie stosunki tam, gdzie ich dotychczas brakowało.

4. PRACODAWCY

Pracodawcy powinni wzmóc wysiłki, by włączać, utrzymywać w pracy i promować osoby niepełnosprawne w swych zakładach, a także by projektować swoje produkty i usługi w taki sposób, aby były one dostępne dla osób niepełnosprawnych. Pracodawcy powinni dokonać przeglądu wewnętrznych przepisów, by się upewnić, że żaden z nich nie utrudnia osobom niepełnosprawnym korzystania z równych szans. Organizacje pracodawców mogą wspierać te wysiłki, gromadząc interesujące przykłady dobrych praktyk w sferze zatrudnienia osób niepełnosprawnych.

5. ZWIĄZKI ZAWODOWE

Związki zawodowe powinny bardziej się angażować w poprawę dostępu do pracy oraz w utrzymywanie w niej osób niepełnosprawnych; powinny też, w negocjacjach układów z firmami i sektorem zatrudnienia, zadbać o to, by osoby te miały jednakowy dostęp do środków przeznaczonych na szkolenie i promocję. Powinno się także zwrócić uwagę na promowanie udziału i reprezentacji niepełnosprawnych pracowników zarówno w ich własnych strukturach decyzyjnych, jak i w strukturach istniejących w formach i w sektorze zatrudnienia.

6. MEDIA

Media powinny kreować i umacniać partnerskie relacje ze stowarzyszeniami osób niepełnosprawnych, aby poprawić wizerunek osób niepełnosprawnych w środkach masowego przekazu. Media, uznając istnienie różnicowań w rodzinie człowieczej, powinny przekazywać więcej informacji o osobach niepełnosprawnych. Mówiąc o problemach niepełnosprawności, powinno się unikać podejścia paternalistycznego czy poniżającego, natomiast koncentrować się na barierach, z którymi zmagają się osoby niepełnosprawne, oraz na ich pozytywnym wkładzie w życie społeczne, który mogą wnieść w momencie, gdy bariery te zostaną usunięte.

7. SYSTEM SZKOLNY

Szkoły powinny odgrywać główną rolę w upowszechnianiu zrozumienia i akceptacji praw osób niepełnosprawnych, w rozwiewaniu lęków, mitów i nieporozumień oraz wspieraniu pozytywnych działań całego społeczeństwa. Powinno się rozwijać i szeroko propagować środki i metody eduka-

cyjne, których celem jest pomaganie uczniom w ukształtowaniu poczucia indywidualności w związku z niepełnosprawnością własną i innych ludzi oraz umiejętności humanitarnego spojrzenia na odmienność.

Konieczne jest zapewnienie edukacji dla wszystkich, opartej na zasadzie pełnego uczestnictwa i równości. Edukacja odgrywa główną rolę w kształtowaniu przyszłości każdego człowieka, postrzeganej z osobistego, społecznego i zawodowego punktu widzenia. System edukacji musi być więc podstawowym miejscem zapewniającym osobowy rozwój i społeczne włączenie, miejscem, w którym niepełnosprawne dzieci i młodzież będą mogły być w najwyższym stopniu niezależne. System edukacyjny jest pierwszym krokiem w kierunku niedyskryminującego innych społeczeństwa.

Szkoły podstawowe i średnie oraz wyższe uczelnie powinny, we współdziałaniu z reprezentantami organizacji osób niepełnosprawnych, organizować wykłady i warsztaty kształtujące świadomość w zakresie problemów związanych z niepełnosprawnością wśród dziennikarzy, twórców reklam, architektów, pracodawców, pracowników służb medycznych i socjalnych, członków rodzin, wolontariuszy i członków samorządów lokalnych.

8. WSPÓLNY WYSIŁEK, W KTÓRYM WSZYSCY MAJĄ I POWINNI MIEĆ SWÓJ UDZIAŁ

Osoby niepełnosprawne pragną być obecne we wszystkich sferach życia. Konieczne jest więc, by wszystkie instytucje zrewidowały swoje działania i zaplanowały je tak, by umożliwić osobom niepełnosprawnym korzystanie z tych instytucji i udział w ich pracach. Instytucje te i organizacje

to na przykład: organizacje konsumentów, organizacje młodzieżowe, religijne, kulturalne i inne organizacje społeczne reprezentujące specyficzne grupy obywateli. Konieczne jest także włączenie w ten proces takich placówek, jak muzea, teatry, kina, parki, stadiony, centra kongresowe, handlowe, poczty.

My, uczestnicy kongresu w Madrycie, popieramy tę Deklarację i zobowiązujemy się szeroko ją rozpowszechnić, tak by dotarła ona „pod strzechy”. Będziemy także zachęcać wszystkie zaangażowane strony, by popierały tę Deklarację zarówno przed, w trakcie, jak i po zakończeniu Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością. Aprobując ją, otwarcie wyrażamy nasze poparcie dla wizji zaprezentowanej w Deklaracji madryckiej i zobowiązujemy się do przedsięwzięcia działań, które doprowadzą do prawdziwej równości wszystkich osób niepełnosprawnych i ich rodzin.

JEŚLI WASZA ORGANIZACJA PRAGNIE POPRZEĆ TĘ DEKLARACJĘ I CHCIAŁABY UPUBLICZNIĆ TO POPARCIE, NALEŻY POINFORMOWAĆ O TYM EUROPEJSKIE FORUM NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI (info@edf-feph.org), KTÓRE UMIEŚCI WASZĄ ORGANIZACJĘ W SPECJALNEJ SEKCJI SWOJEJ STRONY INTERNETOWEJ (www.edf-feph.org) POŚWIĘCONEJ POPARCIU DLA DEKLARACJI MADRYCKIEJ.

Tłumaczenie: Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z
Upośledzeniem Umysłowym

Zarząd Główny Centrum Koordynacyjne Działań Reha-
bilitacyjno-Edukacyjno-Opiekuńczych

Dofinansowanie przez PFRON w ramach Programu
PARTNER

Załącznik nr 3

32001D0903

DECYZJA RADY

z dnia 3 grudnia 2001 r.

w sprawie Europejskiego Roku Osób
z Niepełnosprawnością 2003

(2001/903/WE)

RADA UNII EUROPEJSKIEJ,

uwzględniając Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, w szczególności jego art. 13,

uwzględniając wniosek Komisji¹,

uwzględniając opinię Parlamentu Europejskiego²,

uwzględniając opinię Komitetu Ekonomiczno-Społecznego³,

uwzględniając opinię Komitetu Regionów⁴,

a także mając na uwadze, co następuje:

1) Wspieranie wysokiego poziomu zatrudnienia i ochrony socjalnej oraz podnoszenie standardu i jakości życia ludności Państw Członkowskich są celami Wspólnoty Europejskiej.

¹ Dz.U. C 240 E z 28.08.2001, str. 160.

² Opinia wydana dnia 15 listopada 2001 r. (dotychczas nieopublikowana w Dzienniku Urzędowym).

³ Opinia wydana dnia 17 października 2001 r. (dotychczas nieopublikowana w Dzienniku Urzędowym).

⁴ Opinia wydana dnia 15 listopada 2001 r. (dotychczas nieopublikowana w Dzienniku Urzędowym).

2) Wspólnotowa Karta Socjalnych Praw Podstawowych Pracowników uznaje potrzebę podjęcia odpowiednich działań na rzecz społecznej i ekonomicznej integracji osób niepełnosprawnych.

3) Uchwała Rady i Ministrów Edukacji spotykających się w ramach Rady z dnia 31 maja 1990 r. dotycząca integracji niepełnosprawnych dzieci i niepełnosprawnej młodzieży w ramach normalnych systemów edukacji zwraca uwagę, że „Państwa Członkowskie uzgodniły, iż będą, tam gdzie to potrzebne, wzmacniać wysiłki w celu integracji lub wspierania integracji niepełnosprawnych uczniów i studentów we wszystkich odpowiednich przypadkach, w ramach normalnego systemu edukacji”.

4) Uchwała Rady i przedstawicieli rządów Państw Członkowskich spotykających się w ramach Rady z dnia 20 grudnia 1996 r. dotycząca równości szans dla osób niepełnosprawnych⁵ oraz uchwała Rady z dnia 17 czerwca 1999 r. w sprawie równych możliwości zatrudnienia osób niepełnosprawnych⁶ potwierdzają podstawowe prawa osób niepełnosprawnych do równego dostępu do udziału w życiu społecznym i gospodarczym.

5) Konkluzje Rady Europejskiej na posiedzeniu w Lizbonie w dniach 23 i 24 marca 2000 r. wzywają Państwa Członkowskie do większego uwzględnienia kwestii społecznego wykluczenia w politykach: zatrudnienia, edukacji i szkolenia, zdrowia i mieszkaniowej oraz do określenia działań priorytetowych dla poszczególnych grup docelowych, jak na przykład osoby niepełnosprawne.

⁵ Dz.U. C 12 z 13.01.1997, str. 1.

⁶ Dz.U. C 186 z 2.07.1999, str. 3.

6) Europejski program społeczny zatwierdzony przez Radę Europejską na posiedzeniu w Nicei w dniach 7–9 grudnia 2000 r.⁷ stwierdza, że Unia Europejska wzmocni, w szczególności podczas Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością (2003), „wszelkie działania zmierzające do pełniejszej integracji osób niepełnosprawnych we wszystkich dziedzinach życia”.

7) W roku 2003 przypada dziesiąta rocznica przyjęcia przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych Standardowych Zasad dotyczących wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, które umożliwiły znaczący postęp w podejściu do niepełnosprawności, zgodnie z zasadami praw człowieka.

8) Niniejsza decyzja respektuje podstawowe prawa i przestrzega zasad uznanych w szczególności w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej⁸; w szczególności niniejsza decyzja próbuje wspierać stosowanie zasady niedyskryminacji i integracji osób niepełnosprawnych.

9) Parlament Europejski, Komitet Ekonomiczno-Społeczny oraz Komitet Regionów wezwały Wspólnotę do wzmocnienia wysiłków Państw Członkowskich mających na celu wspieranie równych szans ludzi niepełnosprawnych, mając na względzie ich integrację ze społeczeństwem.

10) Dnia 10 maja 2000 r. Komisja przyjęła oświadczenie zatytułowane „Europa bez barier dla osób niepełnosprawnych”, w którym zobowiązuje się do opracowania i wspierania wielokierunkowej i zintegrowanej strategii nakierowa-

⁷ Dz.U. C 157 z 30.05.2001, str. 4.

⁸ Dz.U. C 364 z 18.12.2000, str. 1.

nej na zniesienie barier społecznych, architektonicznych i tkwiących w projektach, które niepotrzebnie ograniczają dostęp osób niepełnosprawnych do udziału w życiu społecznym i gospodarczym; Parlament jednomyślnie przyjął podobną uchwałę.

11) Ogólne ramy na rzecz równości traktowania w sferze zatrudnienia i zawodu przewidziane w dyrektywie 2000/78/WE⁹ oraz wspólnotowy program działania na rzecz zwalczania dyskryminacji, dążący do wspierania i uzupełniania środków ustawodawczych na poziomie Wspólnoty i Państwa Członkowskiego określony w decyzji 2000/750/WE¹⁰, mają na celu zmianę praktyki i podejścia poprzez zorganizowanie zaangażowanych osób oraz rozwijanie wymiany informacji i dobrej praktyki.

12) Ze względu na to, że wykluczenie osób niepełnosprawnych z rynku pracy jest nierozzerwalnie związane z kwestią podejścia i braku informacji o niepełnosprawności, jest niezbędne podniesienie w społeczeństwie poziomu zrozumienia praw, potrzeb i potencjału osób niepełnosprawnych oraz wymagany jest wspólny wysiłek wszystkich partnerów w celu rozwinięcia i wspierania przepływu informacji oraz wymiany dobrej praktyki.

13) Podniesienie świadomości zależy głównie od skutecznych działań na poziomie Państwa Członkowskiego, które powinny być wspierane przez wspólne wysiłki na poziomie wspólnotowym; Rok Europejski może zadziałać jak katalizator podnoszący świadomość i wzmacniający tempo.

⁹ Dz.U. L 303 z 2.12.2000, str. 16.

¹⁰ Dz.U. L 303 z 2.12.2000, str. 23.

14) Potrzebna jest konsekwencja i komplementarność z innymi działaniami Wspólnoty, w szczególności z działaniami zmierzającymi do zwalczania dyskryminacji i społecznego wykluczenia oraz do wspierania praw człowieka, edukacji, kształcenia i równości płci.

15) Wspólne oświadczenie z dnia 20 lipca 2000 r. przewiduje, że władza budżetowa wyda opinię dotyczący tego, czy nowe propozycje mające skutki dla budżetu mieszczą się w ramach finansowych bez konieczności zmniejszania wydatków na istniejące polityki.

16) Porozumienie o Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG) przewiduje bliższą współpracę w sferze społecznej między Wspólnotą Europejską i jej Państwami Członkowskimi, z jednej strony, oraz krajami należącymi do Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu i Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EFTA/EOG), z drugiej strony; powinno się przewidzieć rezerwę dotyczącą udziału, z jednej strony, krajów kandydujących Europy Środkowej i Wschodniej, zgodnie z warunkami określonymi w Układzie Europejskim, dodatkowych protokołach oraz w decyzjach poszczególnych Rad Stowarzyszenia, i z drugiej strony, Cypru, Malty i Turcji, finansowaną z dodatkowych środków przyznanych zgodnie z procedurami uzgodnionymi z tymi krajami.

17) Finansowa kwota referencyjna w rozumieniu ust. 34 porozumienia międzyinstytucjonalnego z dnia 6 maja 1999 r. między Parlamentem Europejskim, Radą i Komisją w sprawie dyscypliny budżetowej i poprawienia procedury budżetowej¹¹ jest włączona do niniejszej decyzji bez wpływu na kompetencje władzy budżetowej określone w Traktacie.

¹¹ Dz.U. C 172 z 18.06.1999, str. 1.

18) Ze względu na to, że cele zaproponowanego działania zmierzają do ukształtowania na poziomie europejskim świadomości praw osób niepełnosprawnych, a nie mogą zostać właściwie osiągnięte przez Państwa Członkowskie ze względu na, między innymi, potrzebę wielostronnego partnerstwa, transnarodowej wymiany informacji oraz ogólnowspólnotowego upowszechniania dobrej praktyki, i dlatego też mogą zostać lepiej osiągnięte na poziomie wspólnotowym, Wspólnota może przedsięwziąć środki, zgodnie z zasadą subsydiarności określoną w art. 5 Traktatu; zgodnie z zasadą proporcjonalności, wymienioną w tym artykule, niniejsza decyzja nie wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia tych celów.

19) Środki niezbędne do stosowania niniejszej decyzji powinny zostać przyjęte zgodnie z decyzją Rady 1999/468/WE z dnia 28 czerwca 1999 r. określającą procedury sprawowania uprawnień wykonawczych powierzonych Komisji¹²,

STANOWI, CO NASTĘPUJE:

Artykuł 1

Ustanowienie Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością

Rok 2003 zostaje określony „Europejskim Rokiem Osób z Niepełnosprawnością”.

Artykuł 2

Cele

Cele Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością są następujące:

¹² Dz.U. L 184 z 17.07.1999, str. 23.

a) podniesienie świadomości praw osób niepełnosprawnych do ochrony przed dyskryminacją oraz do pełnego i równego korzystania ze swoich praw;

b) wspieranie refleksji i dyskusji na temat środków potrzebnych do wspierania równych szans osób niepełnosprawnych w Europie;

c) wspieranie wymiany doświadczeń dobrej praktyki i skutecznych strategii opracowanych na poziomie lokalnym, krajowym i europejskim;

d) wzmocnienie współpracy między wszystkimi zainteresowanymi stronami, a mianowicie rządem, partnerami społecznymi, organizacjami pozarządowymi, służbami społecznymi, sektorem prywatnym, społecznościami, ochotniczymi grupami sektorowymi, osobami niepełnosprawnymi i ich rodzinami;

e) poprawa komunikacji w odniesieniu do niepełnosprawności i wspieranie pozytywnego wizerunku osób niepełnosprawnych;

f) podniesienie świadomości różnorodności osób niepełnosprawnych oraz różnych rodzajów niepełnosprawności;

g) podniesienie świadomości wielorakiej dyskryminacji, na jaką napotykają osoby niepełnosprawne;

h) zwracanie szczególnej uwagi na świadomość prawa niepełnosprawnych dzieci i niepełnosprawnej młodzieży do równości w edukacji, aby pobudzać i wspierać ich pełną integrację ze społeczeństwem oraz popierać rozwój współpracy europejskiej między osobami profesjonalnie zaangażowanymi w edukację niepełnosprawnych dzieci i młodych ludzi, w celu poprawy integracji uczniów i studentów ma-

jących potrzeby specjalne w ramach normalnych lub wyspecjalizowanych instytucji oraz krajowych i europejskich programów wymiany;

Artykuł 3

Treść podejmowanych działań

1. Działania zmierzające do osiągnięcia celów określonych w art. 2 mogą pociągać za sobą opracowanie lub zapewnienie wsparcia dla:

a) spotkań i imprez;

b) kampanii informacyjnych i promocyjnych w Państwach Członkowskich;

c) współpracy z organizacjami medialnymi;

d) przeglądów i badań w skali wspólnotowej;

2. Informacje szczegółowe odnośnie do działań wymienionych w ust. 1 są zawarte w Załączniku.

Artykuł 4

Realizacja na poziomie wspólnotowym

Komisja zapewnia realizację działań wspólnotowych określonych w niniejszej decyzji zgodnie z załącznikiem.

Prowadzi regularną wymianę poglądów z przedstawicielami osób niepełnosprawnych na poziomie wspólnotowym odnośnie do projektu, realizacji i kontroli Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością. W tym celu Komisja udostępni przedstawicielom istotne informacje. Komisja po-

wiadomi Komitet ustanowiony na podstawie art. 6 ust. 1 o ich opinii.

Artykuł 5

Współpraca i realizacja na poziomie krajowym

1. Każde Państwo Członkowskie jest odpowiedzialne za koordynację i realizację na poziomie krajowym działań, o których mowa w niniejszej decyzji, włącznie z wyborem projektów zgodnie z częścią B Załącznika.

W tym celu każde Państwo Członkowskie ustala lub wyznacza krajowy organ koordynujący, lub organ równoznaczny, w celu zorganizowania udziału Państwa Członkowskiego w Europejskim Roku Osób z Niepełnosprawnością. Organ ten musi być reprezentatywny względem szeregu organizacji reprezentujących osoby niepełnosprawne lub inne istotne jednostki.

2. Czynności wymagane odnośnie do ustalenia dotacji ogólnych, które mają być przeznaczone dla Państw Członkowskich w celu wspierania działań na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, zostaną przyjęte, zgodnie z procedurą wymienioną w art. 6 ust. 2. Dotacje ogólne zostaną przyznane jedynie jednostkom publicznym lub też jednostkom, które wypełniają misję służby publicznej, których wiarygodność zostanie potwierdzona przez Państwa Członkowskie.

3. Procedura wykorzystania dotacji ogólnych podlega uzgodnieniu między Komisją i danym Państwem Członkowskim.

Procedura określa w szczególności, zgodnie z finansowym rozporządzeniem z dnia 21 grudnia 1977 r., które stosowane jest do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich¹³:

- a) działania, które mają zostać podjęte;
- b) kryteria wyboru beneficjentów;
- c) warunki i poziom pomocy;
- d) uzgodnienia dotyczące monitorowania, oceny i zapewnienia finansowej kontroli dotacji ogólnych.

Artykuł 6

Komitet

1. Komisja jest wspomagana przez Komitet (dalej zwany „Komitetem”).
2. W przypadku odniesienia do niniejszego ustępu, stosuje się art. 3 i 7 decyzji 1999/468/WE.
3. Komitet przyjmuje swój regulamin.

Artykuł 7

Uzgodnienia finansowe

1. Działania ogólnowspólnotowe, określone w części A Załącznika, mogą być dotowane co najwyżej w 80 % lub są realizowane poprzez zawieranie umów o zamówieniach publicznych, finansowanych z budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich.

¹³ Dz.U. L 356 z 31.12.1977, str. 1. Rozporządzenie zmienione rozporządzeniem (WE) nr 762/2001 (Dz.U. L 111 z 20.04.2001, str. 1).

2. Środki lokalne, regionalne lub krajowe, możliwie o wymiarze transnarodowym, jak przewidziano w części B Załącznika, mogą być współfinansowane z budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich, co najwyżej w 50% kosztu całkowitego.

Artykuł 8

Procedura zgłoszenia i wyboru

1. Decyzje dotyczące finansowania i współfinansowania podjęte na podstawie art. 7 ust. 1 przyjmowane są zgodnie z procedurą doradczą, o której mowa w art. 6 ust. 2. Komisja zapewnia zrównoważony podział między różnymi sferami działań.

2. Wnioski w sprawie finansowej pomocy przyznawanej na podstawie art. 7 ust. 2 przedkłada się Państwom Członkowskim. Na podstawie opinii wyrażonej przez krajowe organy koordynujące, Państwa Członkowskie wybierają beneficjentów i przekazują pomoc finansową wnioskodawcom wybranym zgodnie z art. 5 ust. 3.

Artykuł 9

Zgodność i komplementarność

Komisja we współpracy z Państwami Członkowskimi zapewnia zgodność między działaniami, o których mowa w niniejszej decyzji, oraz innymi działaniami i inicjatywami wspólnotowymi.

Komisja czuwa również nad podjęciem odpowiednich wysiłków w celu umożliwienia osobom niepełnosprawnym równego udziału w programach i inicjatywach wspólnotowych.

Ponadto zapewnia optymalną komplementarność między Europejskim Rokiem Osób z Niepełnosprawnością i innymi wspólnotowymi, krajowymi i regionalnymi inicjatywami i zasobami, w przypadku gdy mogą one przyczynić się do wypełnienia celów Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością.

Artykuł 10

Udział państw EFTA/EOG, państw stowarzyszonych Europy Środkowej i Wschodniej, Cypru, Malty i Turcji

W Europejskim Roku Osób z Niepełnosprawnością mogą uczestniczyć następujące kraje:

a) państwa EFTA/EOG zgodnie z warunkami określonymi w Układzie EOG;

b) państwa kandydujące Europy Środkowej i Wschodniej zgodnie z warunkami określonymi w Układzie Europejskim, w dodatkowych protokołach oraz w decyzjach odpowiednich Rad Stowarzyszenia;

c) Cypr, Malta i Turcja, których udział będzie finansowany z dodatkowych środków przyznanych zgodnie z procedurami uzgodnionymi z tymi krajami.

Artykuł 11

Budżet

1. Niniejszym wyznacza się finansową kwotę referencyjną na realizację niniejszej decyzji w wysokości 12 milionów EUR.

2. Roczne przyznane środki są zatwierdzane przez władzę budżetową w granicach prognozy finansowej.

3. Działania mające na celu przygotowanie i uruchomienie inicjatywy Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością mogą być finansowane począwszy od dnia 1 stycznia 2002 r.

Artykuł 12

Współpraca międzynarodowa

W ramach niniejszej decyzji Komisja może współpracować z właściwymi organizacjami międzynarodowymi.

Artykuł 13

Monitorowanie i ocena

Komisja złoży najpóźniej do dnia 31 grudnia 2004 r. sprawozdanie do Parlamentu Europejskiego, Rady, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów na temat realizacji, wyników i ogólnej oceny działań, o których mowa w niniejszej decyzji, wraz z oceną długofalowych skutków tych działań. Komisja zapewni sporządzenie tego sprawozdania w formatach dostępnych dla osób niepełnosprawnych.

Artykuł 14

Wejście w życie

Niniejsza decyzja zostaje opublikowana w *Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich*.

Niniejsza decyzja wiąże od dnia jej opublikowania.

Sporządzono w Brukseli, dnia 3 grudnia 2001 r.

W imieniu Rady

F. VANDENBROUCKE

Przewodniczący

ZAŁĄCZNIK

RODZAJE DZIAŁAŃ, O KTÓRYCH MOWA W ART. 3

A. Działania ogólnowspólnotowe

1. Spotkania i imprezy:

- a) organizacja spotkań na poziomie wspólnotowym;
- b) organizacja imprez mających na celu podniesienie świadomości praw osób niepełnosprawnych, włącznie z konferencjami na otwarcie i zamknięcie Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością.

2. Kampanie informacyjne i promocyjne obejmujące:

a) opracowanie logo i sloganów dla Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością, które będą używane przy okazji jakichkolwiek działań z nim związanych;

b) ogólnowspółnotową kampanię informacyjną;

c) produkcję instrumentów i pomocy dostępnych dla osób niepełnosprawnych w całej Wspólnocie;

d) odpowiednie inicjatywy ze strony europejskich organizacji pozarządowych, zajmujących się niepełnosprawnością, mające na celu rozpowszechnienie informacji na temat Roku Europejskiego odpowiadającym potrzebom osób o szczególnym rodzaju lub wielu rodzajach niepełnosprawności lub osób niepełnosprawnych spotykających się z wieloma przejawami dyskryminacji;

e) organizację konkursów europejskich podkreślających osiągnięcia i doświadczenia na tematy związane z Europejskim Rokiem Osób z Niepełnosprawnością.

Komisja dopilnuje, aby organizacje osób niepełnosprawnych zostały włączone w przygotowanie komunikatów i wizerunków na potrzeby kampanii informacyjnej.

3. Inne działania:

Współpraca z organizacjami medialnymi na zasadach partnerskich odnośnie do rozpowszechniania informacji na temat Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością, wykorzystywania nowych narzędzi jak najbardziej ułatwiających dostęp do tych informacji (jak na przykład napisy dla osób niesłyszących oraz opisy obrazów dla osób niewidzących) oraz do innych programów, a także odnośnie do lepszej komunikacji dotyczącej osób niepełnosprawnych.

Przeglądy i badania w skali ogólnowspólnotowej, wraz z serią pytań zmierzających do oceny wpływu Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością, które zostaną włączone do badań Eurobarometru, oraz sprawozdanie oceniające skuteczność i wpływ Roku. Badania te muszą również oceniać wysiłki dokonane w celu integracji osób niepełnosprawnych ze Wspólnotą, w szczególności poprzez programy wspierające życiową niezależność.

4. Formy finansowania:

- bezpośrednio zakupy towarów i usług, w szczególności w obszarze komunikacji, poprzez przetargi nieograniczone lub ograniczone;
- bezpośredni zakup usług doradczych, poprzez przetargi nieograniczone lub ograniczone;
- subwencje przeznaczone na pokrycie wydatków specjalnych imprez zorganizowanych na poziomie europejskim w celu zwrócenia uwagi i podniesienia świadomości na temat Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością; finansowanie takie nie może przekroczyć 80%.

B. Działania na poziomie krajowym

Działania na poziomie lokalnym, regionalnym, krajowym i transnarodowym mogą być objęte finansowaniem z budżetu wspólnotowego najwyżej do wysokości 50% kosztów, w zależności od rodzaju i treści propozycji. Mogą one dotyczyć:

1. imprez związanych z celami Europejskiego Roku Osób z Niepełnosprawnością wraz z imprezą otwierającą ten Rok;

2. kampanii informacyjnych i działalności zmierzających do rozpowszechnienia przykładów dobrej praktyki, innych niż opisane w części A ust. 2 niniejszego załącznika;

3. organizacji nagród i konkursów;

4. przeglądów i badań innych niż te wymienione w części A ust. 3.

C. Działania, na które nie jest dostępna pomoc finansowa z budżetu wspólnotowego

Wspólnota zaofiaruje wsparcie moralne, włącznie z pisemnym upoważnieniem do wykorzystania logo i innych materiałów związanych z Europejskim Rokiem Osób z Niepełnosprawnością, dla inicjatyw podjętych przez organizacje publiczne lub prywatne, w przypadku gdy te organizacje wykażą, w sposób zadowalający Komisję, że inicjatywy te będą miały miejsce w roku 2003 i znacząco przyczynią się do osiągnięcia przynajmniej jednego celu założonego dla Roku, o którym mowa.

Dla stosowania niniejszej decyzji, Komisja może, mając na względzie obustronne korzyści zarówno swoje, jak i beneficjentów, zwrócić się o pomoc techniczną lub administracyjną odnośnie do określenia, przygotowania, zarządzania, monitorowania, audytu i kontroli działań określonych w art. 3.

Komisja może również przeprowadzić badania, zorganizować spotkania ekspertów, prowadzić kampanie informacyjne i wydawać publikacje bezpośrednio związane z celem niniejszej decyzji.